

Navis.

Typeface project inspired by the
typography of the archive sources
regarding the city of Lodz

Thesis designed and typeset by Borys Kosmyuka.

The list of illustrations provides the source of origin.

Illustrations and photographs are not to be used without an explicit consent of the author.

Navis. Typeface project
inspired by the typography of
the archive sources regarding
the city of Lodz.

BORYS KOSMYNKA

Thesis submitted as requirement of the Doctoral Studies
at the Academy of Fine Arts of Wladyslaw Strzeminski in Lodz.

Project completed under supervision of prof. Piotr Karczewski.

Islington, London, 2020

*Veniet tempus, quo ista quae nunc latent, in lucem dies extrahat,
& longioris aevi diligentia. Ad inquisitionem tantorum aetas una
non sufficit, ut tota caelo vacet. Quid, quod tam paucos annos inter
studia ac vitia non aequa portione dividimus? Itaque per successio-
nes ista longas explicabuntur. Veniet tempus, quo posteri nostri tam
perta non necisse mirentur.*¹

The day will yet come when the progress of research through long
ages will reveal to sight the mysteries of nature that are now concealed.
A single lifetime, though it were wholly devoted to the study of the sky,
does not suffice for the investigation of problems of such complexity.
And then we never make a fair division of the few brief years of life as
between study and vice. It must, therefore, require long successive ages
to unfold all. The day will yet come when posterity will be amazed that
we remained ignorant of things that will to them seem so plain.

— Seneca, *Opera*²

---

1. L. Seneca, *Opera*, vol. II of III, Amsterdam: Elsevier 1672, p. 837.

2. Authors translation.

Abstract

Lodz is the city of four cultures, which architecture reflects its history and its eclectic character. Factories, blocks of flats built in the second half of the 19th century, and modernist concrete structures, are intertwined with whole districts of dull apartment blocks. Tenement houses, factories, and palaces of factory owners dominate the city centre providing an original style that makes Lodz stand out among other large cities of Poland. The city's story, similarly to its architecture, is colorful. Due to historical circumstances the city was created by four cultures during its most intense development: Polish, German, Russian, and Jewish. While the ethnic diversity is no longer present in the city, the influences of Four Cultures can still be sensed in the air of Lodz.

A typeface project that relates to the character of a city has to resonate with its climate and unique story. For Lodz it has to be a project referenced to the time of the industrial revolution, created with contemporary proportions and technological capabilities, related to the culture and history of the city. Because of that Navis is a typeface based on typographic archive materials related to Lodz, that include scripts allowing to set text in languages present in the city: Polish, German, Russian, and Yiddish/Hebrew.

Consider your origin.

You were not formed to live like brutes
but to follow virtue and knowledge.

– *Divine Comedy*, Dante Alighieri

Content

- 1. Introduction**
- 2. Historical context of the city**
  - 2.1. Lodz – the origin of the city
  - 2.2. Industrial and multicultural Lodz of the 19th century.
  - 2.3. Modern Lodz – 20th and 21st century
- 3. Typeface design**
  - 3.1. Classic typography
  - 3.2. Modern typography
  - 3.3. Contemporary designs and revivals/digitisations
- 4. Archive source analysis**
  - 4.1. Search for historical sources
    - 4.1.1. „Lodzer Anzeiger”
    - 4.1.2. „Goniec Łódzki”
    - 4.1.3. „Rozwój”
    - 4.1.4. „Gazeta Łódzka”
    - 4.1.5. „Kurjer Łódzki”
    - 4.1.6. „Dziennik Łódzki”
    - 4.1.7. „Kronika Piotrkowska”
    - 4.1.8. „Deutsche Lodzer Zeitung”
    - 4.1.9. „Najer Folksblat”
    - 4.1.10. „Petrovskia Gubernskia Vedomosti”
  - 4.2. Summary of typographic analysis
- 5. Navis type family design**
  - 5.1. Stylistic aspects of the project
    - 5.1.1. Egyptian (slab serif)
    - 5.1.2. Typeface instances
  - 5.2. Language coverage
  - 5.3. OpenType Features
  - 5.4. Potential usage and development of the project
- 6. Type specimen**
- 7. Illustration list**
- 8. Bibliography**
- 9. Appendix A – career in typeface design**

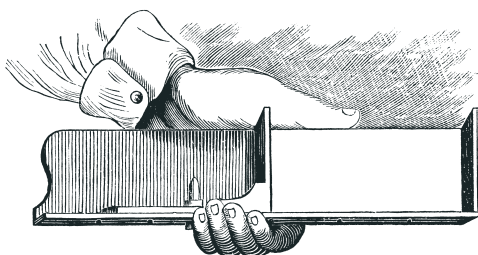

fig 1. "Ex navicula navis" – *Z łódki łódź*, plate with motto of Łódź, Piotrkowska street, by Plac Wolności. source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ex_navicula_navis,_%C5%81%C3%B3d%C5%BA_Plac_Wolno%C5%9Bci.jpg

NAVIS

Projekt kroju pisma
inspirowany typografią materiałów
archiwalnych związanych z Łodzią

BORYS KOSMYNKA, 2020

Projekt opracowany w ramach
Doktoranckich Studiów Środowiskowych
Akademii Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi,
realizowany pod kierunkiem prof. Piotra Karczewskiego

fig 2. *Navis*, designed by the author.

1. Introduction

| 13

One of the questions that type designers face is questioning the need to create new font families: „if there are so many available designs, why do we need new ones?“. This seemingly logical reasoning comes from the lack of understanding the complexity of the typographic domain.

From purely aesthetic, visual point of view the creation of new typeface designs could be perceived as a whim – stylistically new projects can be drawn, but is it justified? It is worth to ponder on a simple comparison: do we need new clothes designs, new editions of books, new cars? Typeface design is unbreakably connected with the historic context and the artistic era during which it takes place. It is also related to the medium – space in which it plays its role. Analysis of the stylistic aspects of the letters allows to notice same visual values, that inspired the architects, engineers, painters, musicians, or writers. It is not unlike today, however, the access to inspiration is far greater due to digital technology and globalisation.

Practically it is worth to address two aspects: technical and theoretical. The letters that are read function in a specifically defined environment and are rendered in a certain way. Regardless if it is paper, computer screen, tablet, high resolution smartphone, low resolution pixel screen etc. the design has to take into consideration all the technical demands and support readability. The distortion of legibility through the rendering of letters could be treated as one of the means of the artistic expression of the design, but this is a subject for a separate discussion.

From the theoretical point of view a typeface is a defined set of characters. Apart from the upper and lowercase letters (in the latin alphabet there are 26 characters – upper and lowercase make 48) type designers need to provide diacritic marks for a language that the typeface has to support, punctuation, numbers (tabular, oldstyle, superscript and subscript), mathematical

Noto Sans Latin Regular

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z

Noto Sans Greek Regular

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ
Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

Noto Sans Cyrillic Regular

А Б В Г Д Е Ж З И Й К Л М Н О П
Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я

Noto Sans Armenian Regular

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ Ծ Կ Ը Դ
Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Ց Ւ Փ Ք Օ Ֆ

fig 3. From the top: latin, greek, cyrillic, and armenian scripts..
Those are merely four of hundreds of scripts currently
used worldwide..

symbols, currencies... According to the Adobe standard the basic set for the latin script comprises of 225 characters and only the Adobe Latin 3, also known as Adobe CE, which has 331 characters contains the Polish ogonek¹. Typefaces meant for main text typesetting can often contain many more than that. Depending on the on the demands of the set text/graphic design, a typeface could also contain IPA (International Phonetic Alphabet), extended math characters, or mainly other scripts such as for instance: cyrillic, hebrew, hangul, arabic etc. It is only recently, when the Open Type standard was introduced at the beginning of the 21st century, a typeface file called font could comprise of more than 256 characters. At the present day, complex, advanced typefaces have even up to a few thousand glyphs in the character set of one instance of a type family (bold and italic instances need to be designed separately).

Aforementioned technological changes take place both in

1. Adobe Latin Character Sets <https://adobe-type-tools.github.io/adobe-latin-charsets/adobe-latin-3.html>, 10.07.2020

rendering technology – displaying type on screen – and in the type design process itself. They happen constantly, similarly to the changes of the character and climate of the time that we live in. In consequence there is a demand for new typeface families that will rise to match the technological requirements and the stylistic expectations of the users.

| 15

The justification given above does not touch the subject of the access to knowledge in the domain. Typeface design is a highly narrow specialisation, that demands awareness and deepened studies of history. Not only the history of type and typography, but also general history and the connected subjects such as paleography, linguistics or the library studies. Apart from the historical aspects the designers must be aware of technology, cultural and design trends, and devote many years for demanding studies. For centuries it was a craft reserved for few. Modern tools allow for much more swift prototyping and testing of the projects². Apart from that, the sources that are used by the apprentices of the craft, their ability to use foreign languages, internet, and support of the more experienced colleagues all allowed for bringing in democracy to this domain. Because of it the typefaces created today can be more perfect, more complex, and better suited for the needs of their users.

Navis is a project of a complex character. During its creation it required historical research, developing the design workshop, and analytical approach that allowed to shape the typeface family related to Lodz.

The atmosphere of the city is defined by its urban layout and the dominating architectural style. A unique character is created in combination with the culture of its inhabitants, which has a dominant of the *zeitgeist* of the era of the trade society's production flourish specific to the community. For Lodz it is the second half of the 19th century and the industrial and social revolution related to the rapid development of the textile manufacturing.

.....
2. It is worth to add that an experienced punchcutter, creating punches used for the making of typographic matrices, needed between 3-4 hours to create a single punch – even with the usage of smoke proofing he had no chance to experiment.

The first step in creation of the project was the historical research, resulting in discovery of a particular inspiration. In parallel as a designer I needed to gain professional and analytical skills, as well as knowledge about typography, that I could get during the postgraduate course at the University of Reading. The result of this journey is Navis – an extensive typeface family that comprises of latin, cyrillic, and hebrew scripts, meant for display use. It is defined by a unique stylistic character, that has roots in Lodz, thanks to the historical research and inspiration.

fig 4. Above: the view of Łódź circa 1812. A – Church of the parish (currently the Holy Mary Virgin Church on the Church Square); B – Cross on the Parish Mount; C – Parish housing; D – Market (currently the Old Market); E – Mill pond (currently the Old City Park); F – Mill; G – the road connecting Łeczyca and Piotrków. (currently the Nowomiejska/Zgierska street)

[illegible]

2. Historical context of the city

Navis is a typeface that has its roots in Lodz – in the city's history. The first milestone for Lodz was the official city rights approval. Next major breakthrough that gave the town its unique character, happened during the industrial revolution in the second half of the 19th century. Knowing more about the historical context of the development of Lodz, as well some more information about the history of typography in Europe and Poland, allows to better understand the choice of the inspiration and its stylistic resonance with the cities character.

| 19

2.1. Lodz – the origin of the city

The settlement called Lodzia was lied next to the the road to Piotkow. It was originally a princhood village (under the county of Leczyca), and in 1332 it went under the governance of the bishops of Wloclawek. Wladyslaw, the count of Leczyca, relieved all the villages under the bishops governance from any dues and judicial responsibility. It is also the first documented occurance of Lodz in archival sources³. As in other european cities the central place of the city was the Church of Holy Mary's Rapture.

Lodz was located next to the road connecting Piotrkow and Leczyca. Both towns had significant political and economical roles. This allowed the bishops of Wloclawek to convince the king, Wladyslaw Jagiello to gice the city rights to Lodz in 1423 (fig. 5). The approval included the right to organise markets and two fairs every year⁴. In the second half of the 19th century:

„With the development of the industry the population of Lodz grew rapidly. In 1850 there were 15 764 inhabitants and since then it was the second largest city in the Kingdom after Warsaw. In 1860 the pupulation reached 32 639, in 1872 the number broke 100 000, in 1897 – 314 020, and in 506 000. The growth at that rate was unseen not only in Poland, but in entire Europe. The population in european citiec grew

fig 5. opposite page: City rights approval document given by Wladyslaw Jagiello in 1423
XVI century facsimile.
source: Rosin i Bandurka, *Łódź, 1423-1823-1973*, p. 105.

3. R. Rosin, M. Bandurka, *Łódź, 1423-1823-1973*, Łódź: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Miasta Łodzi 1974, p. 95-96.

4. Ibid., p. 17

tenfold between 1800 and 1910, possibly sixteen-fold, while in Lodz it grew six hundred times.”⁵

2.2. Industrial and multicultural Lodz of the 19th century

As Rosin in Bandurka point out in *Łódź 1423–1823–1973, Zarys dziejów i wybór dokumentów*, the inhabitants settling in Lodz had various origin. It was definitely a key factor that affected the multicultural character of the city (main nationalities of Lodz in the beginning of the 20th century were Polish, German and Jewish)⁶. Other nationalities made a percentile of the population of the city, but one that is worth mentioning apart from the others were the immigrants from Russia. Those four cultures shaped the Lodz that we know today. For this thesis it is significant to emphasise the language diversity, as it was the basis for three different scripts to be used in the city, to the four languages: latin, cyrillic and hebrew.

It is necessary to mention the class differences present in the city. In the 19th century the industry grew dynamically, new factories and manufacturing plants were built. Their owners became incredibly rich. A quick and easy to procure loan from the government of the Kingdom combined with the exploitation of the workers allowed to build empires from nothing⁷. The city expanded rapidly with the housing built for the employees of the factories. *Famuly*, which were family houses for the workers and their families, were placed in the vicinity of the factories. Ksiezy Mlyn, built and maintained by Karol Scheibler in the 19th century, is one of the best preserved neighbourhoods of that kind⁸.

With the growth of the industry the literacy of the population increased. It created the demand for communication of the events within Lodz, the country and around the world. First newspapers in Lodz were funded: „Lodzer Anzeiger”, „Gazeta

5. Ibid., p. 25

6. Ibid., p. 25

7. Ibid., p. 20

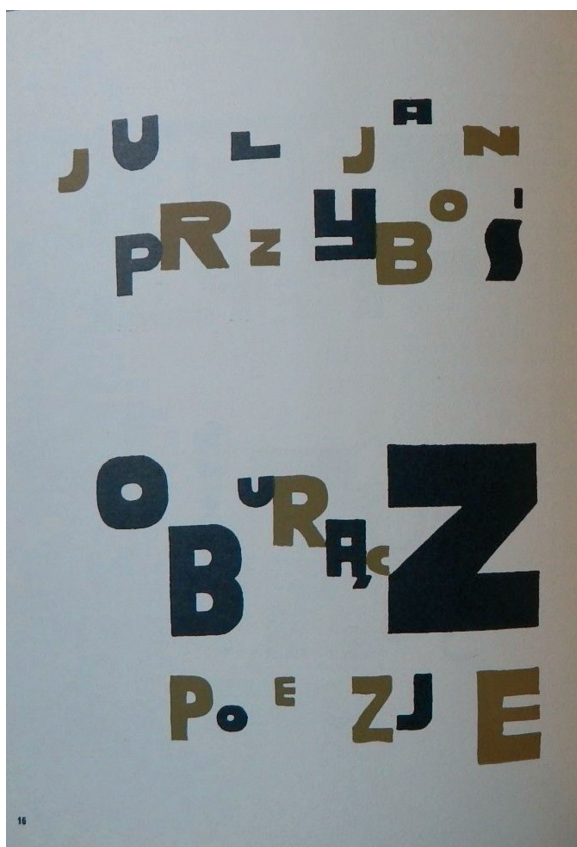
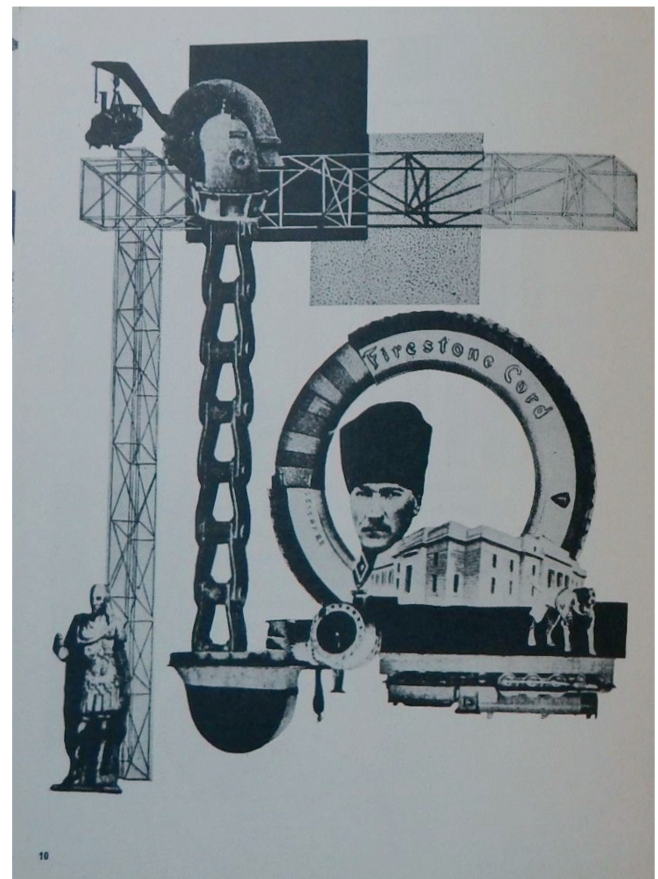
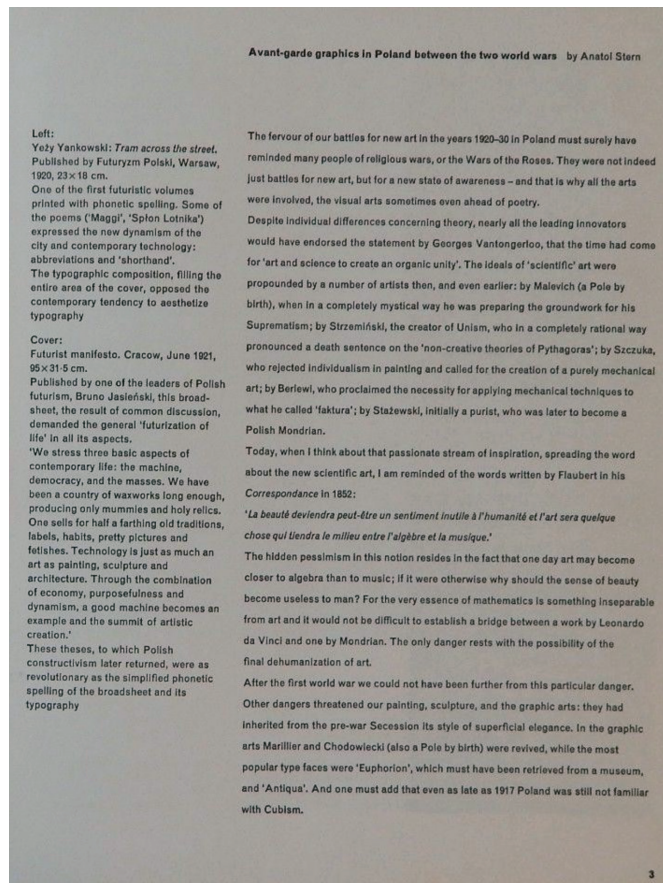
8. „Ksiezy Mlyn”, Turystyczny Portal Łodzi, <https://lodz.travel/turystyka/co-zobaczyc/ksiezy-mlyn/>, 28.06.2020.

fig 6. Bronisław Wilkoszewski photograph commemorating the First Industrial Exhibition in Łódź, taking place in the Helenów park in 1895. source: Łódzka Biblioteka Cyfrowa, https://fotopolska.eu/Lodz/b34994,1895_-_Pierwsza_Wystawa_Przemyslowa.html?f=133011-foto

Łódzka”, „Dziennik Łódzki”, „Rozwój”, „Prąd”, and many others. Some of them were of propaganda character, some were anti-establishment, favouring the working class. The press in Łódź was under strict censorship, which resulted in closing many titles soon after they were released.

2.3. Współczesna Łódź – XX i XXI wiek

The industry in Lodz was nationalised after the II world war. Generation of workers that lived in the city remembered the exploitation that took place while the factories emerged. Together with the communist government propaganda (*palaces build by the capitalist oppressors with the blood of the working class*) it resulted in the decline of the former glory of the city. The textile industry kept going until the end of the 80's, but with the fall of the regime it quickly went bankrupt. The factories emptied out, the multicultural character became history, and Lodz became grey and sad.

Despite difficult history, from the break of the 20's and 30's Lodz became the Polish capital of the avant-garde art. The „a.r” group, which comprised of Wladyslaw Strzeminski, Katarzyna Kobro, Henryk Stazewski and others, gained international recognition and connections. The modern program of Strzeminski was accepted by the National Art School, and the newly founded Museum of Art was of european class. Thanks to the connections of the „a.r.” group it received artwork from the recognised artists of cubism, futurism, constructivism, and surrealism.

„Typographica”, nr. 9, 1964, London, p: 3, 10, 11, 16

left, top: Anatol Sterns article, quote in the text.
right, top: Kemal Pasha, Mieczysław Szczuka, photo-
montage in Blok, nr 5, 1924

left, below: cover of “Oburącz” by Julian Przybos,
design by Władysław Strzemiński.

above: cover of the first issue of Blok magazine,
Warsaw, 1924; source: <https://www.worthpoint.com/worthopedia/typographica-1964-herbert-spencer-193631136>.

The ninth issue of a british magazine – „Typographica” (fig. 7), edited by Herbert Spencer, was entirely dedicated to the art of Polish avant-garde, most of which came originated in Lodz. This is what Anatol Stern, one of the authors of the articles in the issue, said about the art of Lodz:

| 23

The fervour of our battles for new art in the years 1920-30 in Poland must surely have reminded many people of religious wars, or the Wars of the Roses. They were not indeed just battles for new art, but for a new state of awariness – and that is why all the arts were involved, the visual arts sometimes even ahead of poetry. Despite individual differences concerning theory, nearly all the leading innovators would have endorsed the statement by Georges Vantongerloo, that the time had come for ‘art and science to create an organic unity’. The ideals of ‘scientific’ art were propounded by a number of artists then, and even earlier: by Malevich (a Pole by birth), when in a completely mystical way he was preparing the groundwork for his Suprematism; by Strzemiński, the creator of Unism, who in a completely rational way pronounced a death sentence on the ‘non-creative theories of Pythagoras’; by Szczuka, who rejected individualism in painting and called for the creation of a purely mechanical art; by Berlewi, who proclaimed the necessity for applying mechanical techniques to what he called ‘faktura’; by Stażewski, initially a purist, who was later to become a Polish Mondrian.

Today, when I think about that passionate stream of inspiration, spreading the word about the new scientific art, I am reminded of the words written by Flaubert in his *Correspondance* in 1852: *‘La beauté deviendra peut-être un sentiment inutile à l’humanité et l’art sera quelque chose qui tiendra le milieu entre l’algèbre et la musique.’*⁹

A new hope for Lodz came with the nomination for the european capital of culture for the year 2016. In that time (years between 2005–2010) there were many regular events emerging in the city – festivals such as Camerimage, Festiwal Czterech Kul-

9. A.Stern, *Avant-garde graphics in Poland*, “Typographica” 1964, nr. 9, s. 3.

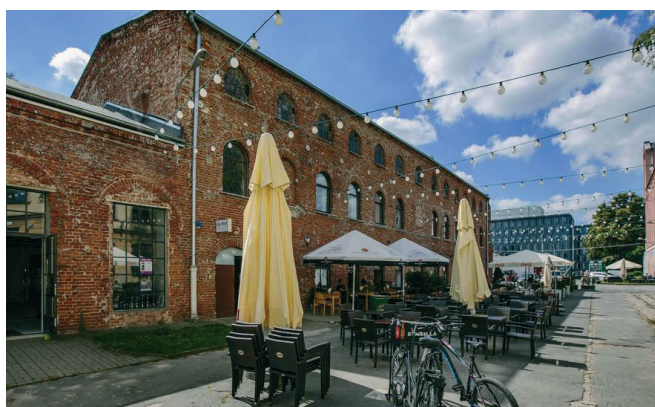
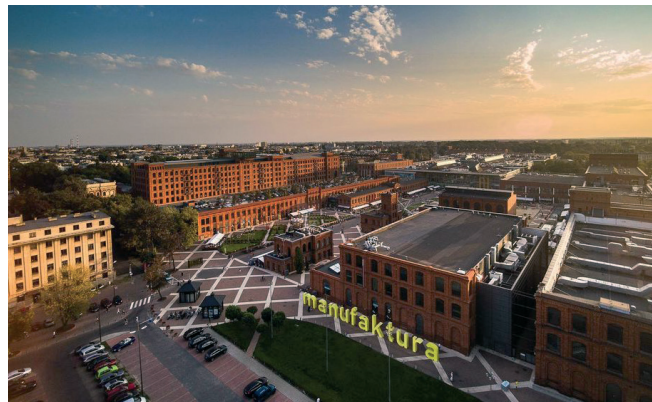

fig 7. Adapted factory spaces in Lodz. From top left: Fire depot in Księży Młyn – Karol Scheiblers factory complex; Manufaktura – former factory of Izrael Poznański; Piotrkowska 217 – Józefa Johns factory; OFF Piotrkowska – Franciszek Ramisch's factory. Photographs: 1-3 – Lodz Travel; 4 – Wikipedia.
source: <https://lodz.travel/>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Off_Piotrkowska

tur, Międzynarodowy Festiwal Sztuk Przyjemnych i Nieprzyjemnych, Fashion Philosophy, Fotofestiwal, Letni Filmowy Festiwal Polówka and others. In parallel two important shopping malls were established – Galeria Łódzka, and shortly after Manufaktura. In 2011 OFF Piotrkowska opened and Monopolis and WiMa followed (cultural spaces set in old repurposed factories).

The intensification of cultural activities, combined with the revitalization of factory vacancies for the needs of residents, significantly revived the city. The academic traditions of Lodz universities (the student population in 2005–2020 ranges between 105–125 thousand) resulted in an influx of large companies providing employment to students and graduates. While it cannot be treated as building the economy in a bottom-up way, corporations undoubtedly influenced the quality of life of students in Łódź.

The events described above revived and directed the formation of contemporary Lodz identity. The city also invested in new visual communication to define its own image (fig. 10). The alphabet of Władysław Strzemiński has been refreshed and adapted for the needs of the City of Łódź Office. The original design, named by the author with the *alphabet "a.r."* became an inspiration to create

Typografia

Jako część znaku promocyjnego i systemu identyfikacji województwa łódzkiego zaprojektowano specjalny font **LODZER**, który ma za zadanie wyróżniać województwo na tle innych promujących się regionów.

Czcionka **LODZER** służy do budowy znaków promocyjnych poszczególnych miast i regionów województwa łódzkiego oraz charakterystycznych tytułów w ramach systemu identyfikacji wizualnej.

Konstrukcja typograficzna zakłada użycie małych liter, co pozwoli:

1. odinstytucjonalizować przekaz – zdjąć z piedestału instytucję, czyli województwo, i ukazać je jako zbiór równych sobie elementów,
2. uprzedmiotwić – przez odformalizowanie nazwy administracyjnej; w ten sposób abstrakcyjny byt (instytucja) zyskuje rzeczywistą postać (moje województwo),
3. przybliżyć ideę województwa – zmniejszyć dystans i sprowadzić do konkretności, co dotąd było odległe i niedostępne,
4. upowszechnić – zamiast elitarności (dla wybranych) wprowadzić egalitarność (dla wszystkich), zapewniając równość i znosząc patos towarzyszący podmiotom administracyjnym.

Wielkie litery stosujemy jedynie do skrótów i numeracji rzymskiej.

LODZER

A A B C C D E E F G H I J K L L M
 N N O O P Q R S S T U V W X Y Z Z Z
 a a b c c d e e f g h i j k l l m
 n n o o p q r s s t u v w x y z z z
 0 0 1 2 2 3 3 4 4 5 5 6 6 7 7 8 8 9 9
 ! ? ( ) * + - ± × ÷ . , ; : " ' / (=) @ ( ) ©

| 25

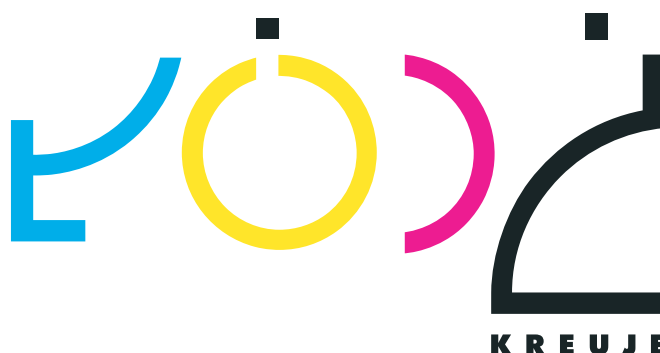

fig 8. top: Lodzer typeface created for the needs of visual identification of the Voivodeship Office in Łódź, as part of the Warsaw BNA studios design .
 source: Brandbook of the Lodz Voivodship Office, p. 22, https://www.lodzkie.pl/files/Identyfikacja/lodzkie_brand_manual.pdf.

fig 9. below: The logo of Lodz, based on the alphabet designed by Władysław Strzemiński, adopted by the City Council in 2011. Justyna Żychalska / Phono Agency project source: <https://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/o-miescie/herb-logo-i-symbole-lodzi/logo-lodzi/>.

a new city logo. It is necessary to mention that Strzemiński was not a typographer, nor a typeface designer. His project was an avant-garde interpretation of the alphabet shapes of a constructivist character, but not intended for legibility.

The Voivodship Office uses a custom-made “LODZER” typeface (fig. 9). The proposal in the brand book is interesting – the typeface has a contemporary character; the proposal to de-institutionalize the voivodeship seems to be a successful and fulfilled one; the project stands out from the communication of other voivodships. The problem is the application – according to the sign book, only lowercase letters should be used, capital letters are reserved for abbreviations and Roman numeration¹⁰ – in

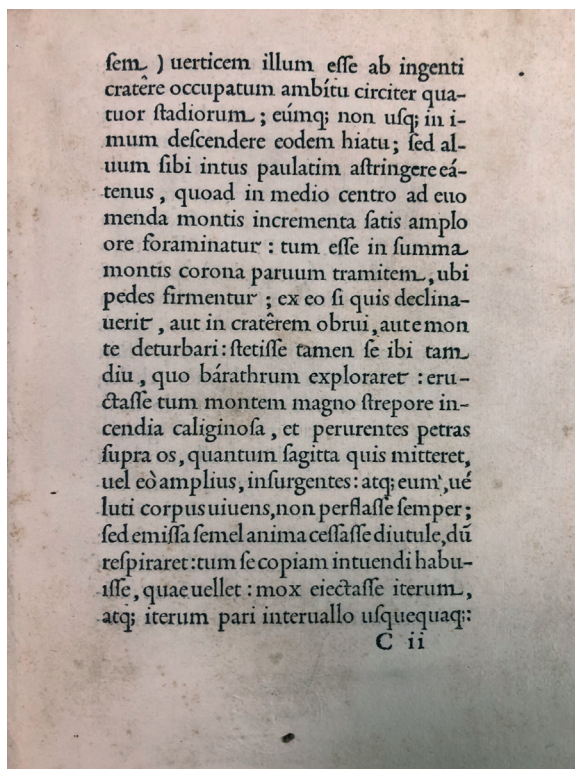
10. *Lodz Voivodship Brandbook*, p. 22

practice, this does not meet the content needs of the communication of the Voivodship Office and the typeface becomes impractical and not very aesthetic.

The transformation of the city, both in the socio-cultural and visual sphere, shows the need for dialogue between the city and its inhabitants. Typography and the historical and social realities in which it operates are inextricably linked. The context described above became the source of the **Navis** project creation.

3. Typeface design

The history of designing typefaces goes back to the end of the 15th century. It is generally accepted that Johan Guttenberg was the inventor of printing technology, but it is an imprecise assumption. Convex printing was already known with the use of fonts, it was known much earlier in Korea and China – there it was printed first using wooden blocks, and then using movable type (around the 11th century).

Gutenberg undoubtedly contributed to the popularization of print. The key in his technology was the use of three metals of different hardness – steel to create punches (patrices), copper to create matrices and an alloy of antimony, lead and tin for casting metal types. Gutenberg probably owed his knowledge of technology to the goldsmith profession he had dealt with earlier. The printing press he developed was based on a grape press for making wine. Apparently, the discovery of the 15th century craftsman was, above all, a clever borrowing of technology combined with entrepreneurship.

Printing swiftly became popular in Europe. Venice became the first major printing center – here economic and educational

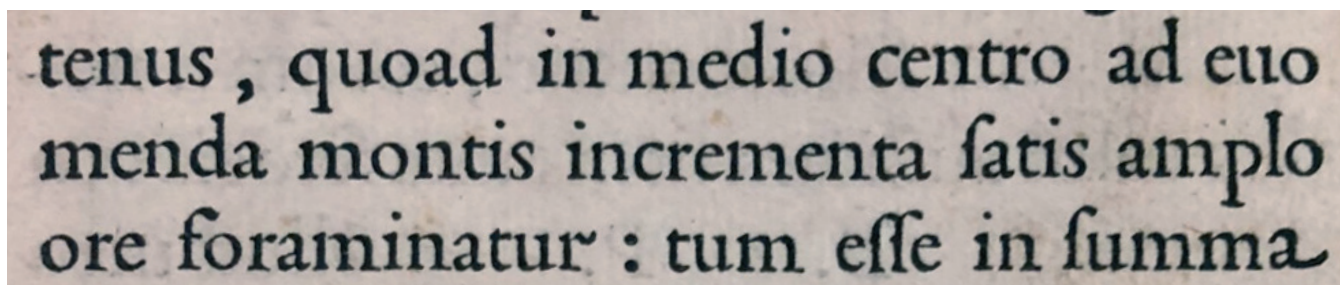

fig 10. top: *De Aetna*, Petri Bembi, 1495, Aldus Manutius, Venice. One of the first printed texts that used solely a Roman typeface for text setting.

fig 11. detail from the photo above; source: Museum Plantin-Moretus, Antwerp, authors photography.

conditions played a key role. As a well-placed port city, Venice was a center of commerce. Wealth entailed educational opportunities, and Mediterranean manuscripts were brought into Venice also thanks to its geographical placement. Medieval Europe moved away from sciences not related to theology and philosophy – for a long time the centers of the development of mathematics and medicine were the Arab countries and Constantinople. It was from there that the manuscripts were sent to Venice, where scholars wanted to study them. Venetian entrepreneurs saw the possibility of making a profit, and this is how printing houses were created.

fig 12. A selection of key lowercase letters from types seen in the earliest Venetian incunables, 1469–1472. Even from such a brief survey it seems clear that Jenson chose certain models for his lowercase letters that became the standard for roman type in the following decades. Quote from Ricardo Oloccos article: *The influence of Jenson on the design of romans*, source: R. Olocco, *The influence of Jenson on the design of romans*, <https://articles.c-a-s-t.com/the-influence-of-jenson-on-the-design-of-romans-e86afdbf9b94>, 18.07.2020

3.1. Classic typography

During this period, prints created in Europe were set using typefaces modeled on handwriting: firstly with gothic blackletter typefaces, used mainly for the composition of religious texts, and soon after with old style humanist antiquas, called venetias, used for the composition of secular publications.

The roman, humanistic typefaces are characterized by a clearly slanted axis of the letter resulting from the way of writing, a sloped nib, a clear but slight contrast of thick and thin elements of the characters, upper extensions exceeding the line of capital letters and classic, soft serifs. Examples of such typefaces are Jenson (Nicholas Jenson) or Kennerly Old Style (Frederic Goudy).

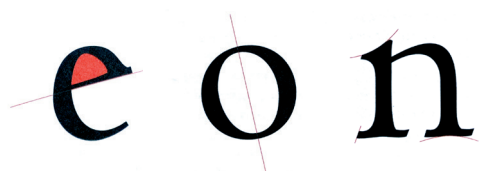

fig 13. Omnibus Jenson Classico, Franko Luin

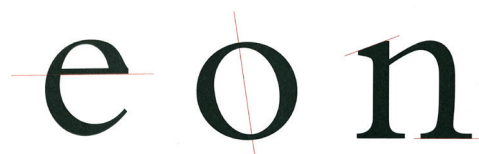

fig 14. Monotype Bembo, Stanley Morison

fig 15. Monotype Baskerville, based on the original design by John Baskerville

fig 16. Bauer Bodoni, Heinrich Jost

fig 14–17 – illustrations: Joep Pohlen, *Letter Fountain*, Taschen, Köln, 2015, s. 59–62

Another genre of typefaces created during the period of the French Renaissance, are the Garalde typefaces. The name comes from the combination of the names of Claud Garamond and Aldus Manutius – two typographers who had a influence on the development of typography until today. Typefaces of this type have a less slanted axis than examples of humanist venetians. Their contrast is greater, and the serifs are not calligraphic, but more structured. The examples of prints from that time (those of high quality) are a display of great precision and attention to detail. Examples of typefaces include Bembo (Francesco Griffo), Plantin (based on Robert Granjon's design), or Garamond (Claud Garamond).

The third stage in the evolution of the printed script were baroque typefaces. They appeared in the middle of the 18th century all over Europe, with the exception of Germany, where gothic typefaces were still popular. They are characterized by high contrast and an axis that is almost perpendicular to the baseline. The droplet-shaped terminals of letters such as “g”, “r” or “a” can also make a characteristic feature. Examples of baroque typefaces are: Baskerville (John Baskerville), Fournier (Pierre Simone Fournier) or Caslon (William Caslon), and the more recent Times New Roman (Stanley Morison).

The last stage of classic typography were classicist typefaces, called Didone. They are named after Firmin Didot, the author of the Didot typeface, one of the most recognizable typefaces in history, and Giambattista Bodoni, the author of the Bodoni typeface with a similar reputation. These typefaces are characterized by a drastic change in contrast from very thin to thick elements, a vertical axis of letters and thin, geometric serifs. Examples of Didone typefaces include, in addition to those listed above, Walbaum (Justus Erich Walbaum) or Centennial (Adrian Frutiger).

It is worth mentioning that Didone typefaces ceased to be used for typesetting with the introduction of the offset printing technology. The precision of the offset plates allowed to faithfully reproduce the shape of the letters on the print. When designing typefaces for printing with metal type, the authors took into account the image of the letter imprinted on the paper and the spilling of printing ink under the pressure of the press. This

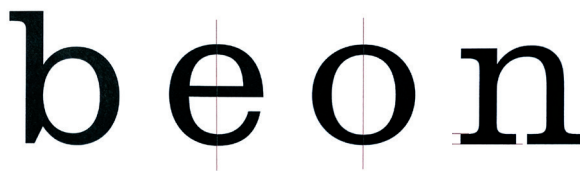

fig 17. Clarendon, Hermann Eidenbenz, based on the design by Robert Besley

illustration: Joep Pohlen, *Letter Fountain*, Taschen, Köln, 2015, s. 63

problem does not occur in offset, but it has not been considered when recreating original projects for the new technology. As a result, the typefaces with very high contrast looked unstable and too delicate and lost their readability. Additionally, differences in projects meant for different sizes were not represented and reproduced either¹¹.

3.2. Modern typography

With the beginning of the 19th century and the accelerating industrial revolution, the needs and expectations of typography changed. Slab serif typefaces are the embodiment of the spirit of the times of enterprises, technological exploration of the world, the beginnings of industry and press. Their name – slab-serif – refers to the solid beam-like structure of the serifs. The first design of this type was probably the roman typeface designed by Vincent Figgis in 1815. Initially, slab-serif projects were called egyptians (in Poland this name has remained until today). It is assumed that it resulted from the delight with Egypt after the Napoleonic campaigns. Apart from the characteristic serifs, these typefaces are characterized by low contrast and a vertical axis of characters. In addition, some classifications adopt more precise subcategories due to the shape of the letters: derived from humanistic typefaces; derived from Didone typefaces called Clarendons; constructed geometric; typewriters. A few examples of this genre of typefaces are Memphis (Rudolf Wolf), Clarendon (Robert Besley), or Joanna (Eric Gill).

The first sans serif typefaces appeared in parallel with the slab-serifs. They came to life practically simultaneously in Eng-

11. Typefaces for typesetting text with very small points are usually more widely set, have less contrast and less detail. Along with the point size of type, the contrast increased and the spacing between characters decreased; a more precise detail could also be introduced. This procedure, called the optical size adjustment, was known to the creators of hand-cast typefaces. Mass production of matrices using pantographs, and then the use of phototypesetting technology, have left this aspect of typeface design unaddressed. Only recently, the preparation of typeface variants intended for typesetting text in different sizes has returned.

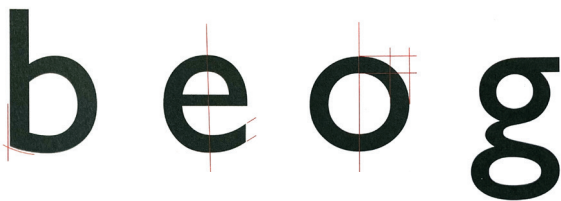

fig 18. Gill Sans, Eric Gill

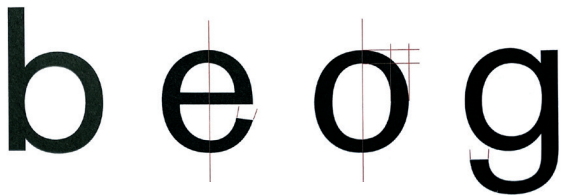

fig 19. Helvetica, Max Miedinger

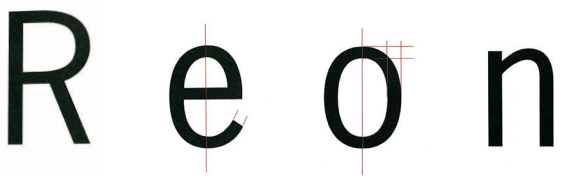

fig 20. Trade Gothic, Robert Benton

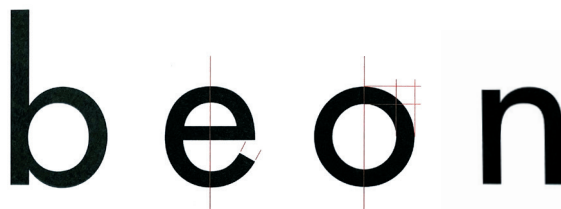

fig 21. Futura, Paul Renner

fig 19–22 – illustrations: Joep Pohlen, *Letter Fountain*,
Taschen, Köln, 2015, s. 64–67

land and Germany, but at the end of the 19th century they were available in virtually every type foundry in Europe. Among sans serif typefaces, it is much more difficult to distinguish styles, but there are four subcategories: humanist typefaces, neoclassical typefaces (called grotesques), American gothic typefaces, and sans serif geometric typefaces.

The first group is similar to the typefaces from the period of the beginning of printing – it has a more visible contrast, the proportions of letters close to Roman capitals and humanistic manuscripts. The lower case “g” is usually constructed in the classic fashion with two loops, and letters such as “e” and “c” have their ends angled towards the opening of the letter, outwards. Examples of humanist typefaces are Gill Sans (Eric Gill), Frutiger (Adrian Frutiger), or FF Meta (Erik Spiekermann).

Grotesk typefaces differed more from the classic construction of letters. They spread around the break of the 19th and 20th centuries due to the popularity of pure “Swiss” typography. Their contrast is imperceptible and is more aimed for the optical compensation to create the illusion of monolinearity. It is also typical of grotesk typefaces to align the height of the ascenders with the height of the uppercase letters. The openings of letters such as “c”, “e” or “a” are usually more closed and angled more towards the inside of the letter than in the case of humanist typefaces. The best known examples of this category are Akzidenz Grotesk (Ferdinand Theinhardt for the Berthold Foundry), Helvetica (initially developed under the name Neue Haas Grotesk by Max Miedinger), and Univers (Adrian Frutiger).

American Gothic typefaces are also called Benton typefaces, in tribute to Morris Fuller-Benton, the accomplished typeface designer who created designs such as Franklin Gothic and News Gothic, some of the best known of their kind. They are characterized by a large counter of the letter and a high x-height of lowercase letters. They are extremely legible, even when used at very small sizes.

Geometric typefaces came with the times of constructivism and functionalism. They are close to the mindset adopted by the Bauhaus design school. They appear to be drawn with a ruler and a compass, rather than written in calligraphic way. In order

fig 22. opposite page, top:
 Krój FF Beowolf, Just van Rossum,
 Erik van Blokland, 1990, Fontshop
 source: <https://www.fontshop.com/families/ff-beowolf>

fig 23. opposite page, middle:
 rozkładówka z wzornika krojów Emigre
 source: <https://www.emigre.com/PDF/TypeSampler.pdf>

fig 24. opposite page, bottom:
 FF Blur and Industria, Neville Brody,
 1991/1989, Fontshop
 source: <https://www.fontshop.com/families/ff-blur>
<https://www.fontshop.com/families/industria>

for them to be properly applied, they require precise line spacing and distances between characters. It is quite easy to distinguish them precisely because of their geometric, constructed character. Examples of this genre of typeface are Futura (Paul Renner), Avenir (Adrian Frutiger), Eurostile (Aldo Novarese).

The above classification, called VOX, is only one way to distinguish between genres of typefaces. Due to the way and time in which changes in the design style took place, especially since the nineteenth century, it is difficult to clearly distinguish and define categories of some projects. A perfect example are sans-serif typefaces, of which some designs are sometimes classified in one group and sometimes in another. The VOX classification was created in 1954 by the French historian of typography and lettering Maximilien Vox. It is separated chronologically and according to the form of letters. In 1962 it was made the accepted industry standart by the ATypI association. It is worth mentioning that this classification applies only to the Latin script.

3.3. Contemporary designs and revivals/digitisations

The introduction of desktop publishing via Apple computers in the 1980s revolutionized graphic design. Technology previously only available to large companies has become accessible to everyone. It was the same with typefaces in a short time. Already at the beginning of the 90s, it was possible to create your own designs of typefaces, not dependant on the printing technology used. Thanks to this revolution, completely new, experimental possibilities of creating typefaces appeared. The duo Zuzanna Licko and Rudy VanderLans, publishing under the name of Emigre, Erik Spiekermann, Neville Brody, Just van Rossum and Erik van Blokland, were pioneers in creating projects that went beyond the previously known categories.

Nevertheless, the expectations of publishers and readers still required creating classic designs and recreating existing ones in the new technology. The available technological standards in the 90's allowed for the creation of typefaces with a limited set of characters. It was only at the turn of the century that it became possible to create advanced, complex typographic families enabling

Betriebsstundenzähler
Kreuzschlitzschraube
Drehmomentschlüssel

Existenzgründer
Weihnachtskugeln
Fußballtrainer

Garlicky Appetizer
Thai Chicken Balls

Be all my sins remembered. Good my lord,

34 |

The fair Ophelia! —Nymph, in thy orisons

SOLENIZANT TYPEFACE

The fair Ophelia! —Nymph, in thy orisons

Be all my sins remembered. Good my lord,

Have you ever been to

NEWZELEKPRO CONŇĚČ

Heneczek, Silesian printer

fig 25. opposite page, typefaces by Polish designers;
from the top:

Servus, Michał Jarociński

Nocturne Serif, Mateusz Machalski

Solenizant, Maciej Polczyński

Geller, Ludka Biniek

Lazarus, Ania Wieluńska

Sudety, Jan Estrada-Osmycki

New Zelek Pro, Marian Misiak

Heneczek, Nika Langosz

typesetting in many languages and even scripts. In addition, the resolution of the display – the screen – was a problem for a long time. Even the most precisely designed curves, as the displayed characters were reduced, became a few pixels on the monitor screen and lost their original character.

| 35

The OpenType standard and high-definition screens available today eliminated technological problems – a typeface displayed on a 5K screen is more perfect not only than printing but also physical punches made by engravers. As we research and analyze historical materials, we gain more and more knowledge about the processes and design decisions accompanying the creators of typefaces in history from the beginning of printing. It is possible to recreate and extend the available historical designs. The expectations of graphic designers range from contemporary to those with historical inspiration. Browsing and documenting typographic specimens, finding designs that have not been developed so far, are one of the most beloved activities of typeface designers.

In connection with the aspirations described above, contemporary typeface design develops in two ways. On one hand completely fresh digital projects are created, and on the other, those inspired by historical examples. Several of the designers working in Poland have already gained worldwide recognition. These are, among others: Łukasz Dziedzic, Michał Jarociński, Mateusz Machalski, Maciej Polczyński and Marian Misiak. The typefaces they create are available from independent publishers: Capitalics, Laïc and Three Dots Type, as well as from suppliers that provide projects from many creators, such as Google Fonts, Adobe, or MyFonts.

A big challenge today is the contrast between independent font foundry and the Monotype corporation, which bought most of the medium-sized companies in the world (including Linotype, FontShop, Fontsmith, and URW). Few companies and independent designers can compete with monopolization. Nevertheless, new publications and new typefaces are created, for which there is a constant demand among graphic designers and readers.

4. Archive source analysis

The first step in the project was the historical search, which resulted in finding a specific inspiration. At the same time, I had to acquire professional design and analytical skills as well as knowledge in the field of typography, which I gained during the supplementary postgraduate studies at the University of Reading. The result is Navis – an extensive typographic family spanning across Latin, Cyrillic, and Hebrew scripts, meant for typesetting titles and headlines. It is characterized by a unique stylistic character which, thanks to its historical inspiration, has its roots in the city of Łódź. | 37

The historical context described in the previous chapters, concerning both Łódź and the design of typefaces, defined the stylistic direction of the Navis project. To better understand the character of the typography of the industrial revolution in Łódź, it is worth referring to historical sources. A specific example or a set of examples can become the basis of a revitalization project. The next stage is the preparation of preliminary sketches based on specific design assumptions. Sketches brought to a satisfactory level are the basis for moving to the production stage and preparing the project to be made available to end users.

4.1. Search for historical sources

The analysis of the historical context in the project suggested to focus the search in the beginnings of press in Łódź. Along with the increase in the city's population and the technological and industrial development, the needs of the inhabitants grew. One of them was the access to information. The Public Voivodship Library in Łódź has an archive of periodicals published in the province. A large part of the archive resources has been digitized and made available via internet. It is simple and accessible to find and download pdf files. The following pages present the typographic analysis of the collected and curated sources.

ŁÓDZKIE ŁÓDŻER OGŁOSZENIA. ANZEIGER.

Środa dnia 2 Grudnia (20 Listopada)
1863.

N° 1.

Mittwoch, den 2. Dezember (20. November)
1863.

Redakcyja i Ekspedycyja przy ulicy Piotrkowskiej pod Nr. 279 — Abonnement w Łodzi: rocznie Złp. 20, półrocznie Złp. 10, kwartalnie Złp. 5. — Inserata: od wiersza groszy 10.

Redaction und Expedition Petrifaner Straße Nr. 279. — Abonnement in Lodz: jährlich 20 fl., halbjährlich 10 fl., vierteljährlich 5 fl. — Inserate: die Zeile 10 Groschen.

Ogłoszenia policyjne.

Policmajster Miasta Łodzi podaje do publicznej wiadomości:

Pragnąc zasłonić Mieszkańców tutajszych od odpowiedzialności za przekroczenia przepisom Stanu Wojennego, — w ponowieniu tylokrotnie oznajmianych Rozporządzeń ogłaszam co następuje:

1) Utrzymujący Hotele i Domy Zajezdne, obowiązani są zaprowadzić u siebie książki meldunkowe Osób podróżujących, i takowe zdnem 1 Grudnia r. b. przedstawić do poświadczenia i opieczętowania Inspektorom Właściwych Cyrkułów, a ci następnie do Zarządu Policji.

2) W książki takowe Właściciele Hotelu i Zajązdów mają zapisywać wszystkie Osoby zatrzymujące się u nich, nietylko na dłuższy, ale i chwilowy pobyt, z wymienieniem Nazwisk i Imion, Zatrudnienia, zkaż każda Osoba przybywa, i w jakim interesie, oraz gdzie wyjeżdża.

3) Każdego dnia wieczorem, książki te produkowane być winny z pasportami Inspektorom Cyrkułowym, a następnego dnia zrana w Zarządzie mojem, gdzie jednocześnie i Osoby podróżujące meldować się zostają w obowiązku.

4) Gdyby jednak okazało się, że Osoba podróżująca, bawi w złym zamiarze, to pomimo meldunku, Właściciel Hotelu lub Zajązdu podlegnie karze pieniężnej 15 procent od Rubla jednego, licząc od wartości jego Zakładu.

5) Utrzymujący Cukiernie, Traktyernie, Kawiarnie, Handle Win i t. p. Zakłady, oraz Szynkarze trunków Krajowych, również obowiązani są zwracać ścisłą bacność, aby u nich niebyły zebrania Osób

Polizeiliche Bekanntmachungen.

Der Polizeimeister der Stadt Lodz macht öffentlich bekannt:

Indem ich wünsche, die hiesigen Einwohner vor der Verantwortlichkeit wegen Uebertretung der Vorschriften des Kriegszustandes zu beschützen, mache ich — als Wiederholung der so oft angezeigten Verordnungen — Folgendes bekannt:

1) Die Besitzer von Hotels und Gasthäusern sind verpflichtet Meldungsbücher über die reisenden Personen bei sich einzuführen, und dieselben mit dem 1. Dezember d. J. den Inspektoren der betreffenden Zirkel zur Bestätigung und Siegelung vorzulegen, und diese dann der Polizeiverwaltung.

2) In diese Bücher haben die Besitzer der Hotels und Gasthäuser alle Personen, welche bei ihnen nicht nur für längeren, sondern auch für ganz kurzen Aufenthalt anhalten, einzuschreiben, mit Angabe der Zu- und Vornamen, der Beschäftigung, woher jede Person kommt, und in welcher Angelegenheit, wie auch, wohin sie fährt.

3) Jeden Tag Abends sollen diese Bücher mit den Pässen den Zirkelinspektoren vorgelegt werden, und den folgenden Tag Morgens in meiner Verwaltung, wo gleichzeitig auch die reisenden Personen sich zu melden verpflichtet sind.

4) Wenn es sich jedoch herausstellen sollte, daß eine reisende Person in böser Absicht verweilt, so unterliegt der Besitzer des Hotels oder Gasthauses, trotz der Meldung, einer Geldstrafe von 15 Prozent von jedem Rubel, vom Werthe seiner Anstalt gerechnet.

5) Die Besitzer von Konditoreien, Speisehäusern, Kaffeehäusern, Weinhandlungen und ähnlicher Anstalten, wie auch Schankwirthe inländischer Getränke sind, gleichfalls verpflichtet, genau darauf zu achten, daß bei

fig 26. „Łódźer Anzeiger | Łódzkie Ogłoszenia”. 1863, p. 01.

First newspaper published in Lodz in 1863. Bilingual typesetting – in Polish and German. The newspaper was dedicated to police announcements which meant to simplify the communication with the inhabitants of the city; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/1272/edition/1127>.

4.1.1. „Łódźer Anzeiger”

The first newspaper published in Łódź was “Łódźer Anzeiger” (police announcements addressed to residents). An interesting value of the periodical was the bilingual composition in Polish and German. It is worth paying attention to the typographic distinction. The Polish text part is a classic roman antiqua, while the German part is made with a blackletter typeface. However, this design lacks any unique characteristics that would allow for any particular inspiration. During World War II, blackletter typesetting was discontinued in Germany. Fraktur typefaces were considered “Jewish letters” and were withdrawn from use.

GONIEC ŁÓDZKI

Dziennik polityczny, społeczny i literacki.

Wychodzi codziennie o godz. 8-ej rano nie wylaczając świąt i niedziel.

Redakcja i Administracja. Zachodnia 37. Administracja otwarta od 9 do 1 popoł. i od 3 do 8 wieczór. Redakcja czynna jest od 12 do 2 w południe i od 7 do 5 rano.

Telefon 258.

Prenumerata w Łodzi wynosi: Rocznie rb 6, półrocznie rb 3, kwartalnie rb 1 kop 50, miesięcznie kopiejk 50. Za odnoszenie do domu kop. 10 miesięcznie. Na prowincyi rocznie rb. 8. Za granicą rocznie rb. 12. Numer pojedynczy kop. 3.

Cena ogłoszeń: 1-sza strona 50 k. za wiersz lub jego miejsce. Nadane 50 kop. Nekrologi i reklamy 15 k. Ogłoszenia zwyczaj. 7 kop. Drobne ogłoszenia 1 1/2 kop. za wiersz. 5

Dla poszukujących pracy znaczne ustępstwa.

Ogłoszenia przyjmuje również Biuro Dzienników, Piotrkowska. № 103.

Agencja: w Warszawie: Biuro ogłoszeń G. Ungera i L. i E. Metz i S-ka; w Pabianicach, Księżarnia Ed. Kella.

Rękopisów nadesłanych redakcja nie zwraca. Za artykuły nie oznaczone z góry cena, honoraryów administracja wypłacać nie będzie.

Adres telegraficzny „Łódź Goniec”.

Niedziela dnia (5) 18 Grudnia 1904 r.

Teatr Victoria. W Niedziele 18-go Grudnia r. b.
Gościnny występ Wandy Siemaszkowej i Laury Pytlinskiej
„Ś N I E G”,
Sztuka w 3-ach aktach, St. Przybyszewskiego.

Teatr Wielki. W Niedziele, o godz. 3 i pół
Zemsta za mur graniczny Komedya w 4-ach aktach, Al. hr. Fredry.
WIECZOREM
„HRABINA” wielka opera w 3 aktach, słowa Wol-
skiego, muzyka Stanisława Moniuszki.
Gościnny występ p. Chotkowskiej, primadonny
Opery Teatrów. Rząd. Warsz 292—296

Perfumy i mydła **PULSA**

Akcyjne Towarzystwo
Warszawskiej Fabryki Perfum
Fryderyk Puls
WARSZAWA

WINO SAINT RAPHAËL

Wino Saint-Raphaël rekomenduje się jako toniczne, wzmacniające, pomagające trawieniu.

Smak jego jest wysmienity.

Nieocenione w anemii, w cierpieniach nerwowych i żołądka. Środek ten, dla słabych i rekonwalescentów lepszym jest od preparatów żelaza i chininy. Wino Saint-Raphaël używa się po kieliszku od wina po jedzeniu i po kieliszku od likieru dla dzieci. Butelki wina S.-R. powinny być przechowywane chłodnym miejscem. Wino Saint-Raphaël nie ustępuje w smaku innym winom deserowym.

Compagnie du Vin St. Raphaël
Valence (Drôme-France).

Wagony sypialne.

Bilety okólne.

522

W. Trepka, Nawrot № 2-A. Wares. Tow. Ubezpieczeń od Ognia.

NADESLANE.

Zwracamy uwagę Szan. Czytelników naszych, na znanoz dobroci wyroby Włocł. Fab. było Bohnego i Co. szczególnej zaś na „Bohnego karlsb. domieszka do kawy.

Poszukiwany jest zaraz

rutynowany

niemiecki korespondent,

ze znajomością stenografii. Łaskawe oferty prosimy składać w administracji niniejszego pisma, pod literami „E Z. Ł.”

705

fig 27. opposite page: „Goniec Łódzki” 18.12.1904 p. 01.

A daily newspaper from Lodz, dedicated mainly to political and cultural events; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/45975/edition/43924>

fig 28. above: „Goniec Łódzki” 18.12.1904, p. 02.

Moët & Chandon advertising

fig 29. below: „Goniec Łódzki” 18.12.1904, p. 29.

Printing house and paper shop advert utilising multiple typefaces available from the foundry of S. Orgelbrands Sons

4.1.2. „Goniec Łódzki”

Daily newspaper published in Łódź between 1898–1906. The issue from 1904 selected for analysis has a very wide range of typography used, especially in multiple adverts. Many typefaces can be recognized in specimens of Polish font foundries from the turn of the 19th and 20th centuries. In the “Catalog of the Font Foundry of E. and Dr. K. Koziańskich”, which was formerly called the foundry of Samuel Orgelbrand Sons, typefaces found in the newspaper are called: Flora, Victoria Półgruba, Waszyngton. We can easily identify them on the front pages of the newspaper.

While the multitude of typographic solutions could suggest a value for the Navis project, the typefaces used in “Goniec Łódzki” are characterized by exceptional ornamentation (as in the case of those mentioned above), and the title typeface has no characteristics that adequately resonate with the city. It’s a round, sans-serif script that has certainly been chosen due to the less formal, more cultural tone of the newspaper.

Złoty medal
Marsylja 1899.

Nie darmo, wszakże taniej niż inni konkurenci dostarcza DRUKÓW wszelkiego rodzaju jak:

Złoty medal
A. J. OSTROWSKI
Rzym 1899.

Cyrkularzy, programów,
afiszy, biletów, nekrologów. etc., etc.

JAK RÓWNIEŻ

Ksiąg handlowych, fabrycznych i inspekcyjnych

Drukarnia i skład papieru

A. J. OSTROWSKI

ŁÓDŹ, ul. Piotrkowska № 66.

Karty wizytowe 100 szt. od 40 kop. Największy wybór pocztówek z widokami.

680

Opłata p... zezona ryczałtem.

Nr. 141. Piątek, 3 lipca 1925 r. Rok I.

ŁÓDZKIE Echo WIECZORNE

Redakcja: Zawadzka 1. Administracja: Piotrkowska 11. Telefony: 38-28, 228 i 229.
Redakcja otwarta od godz. 8 rano do 4 po poł. Administracja czynna od godz. 8 rano do 7 wiecz. bez przerwy.
Redaktor lub jego zastępca oraz dyrektor wydawnictwa przyjmują od godziny 1 do 3 po południu.

Wychodzi o godz. 2-ej po poł.

Obrzymie masy wód toczą się ku stolicy

Pod Warszawą Wisła wzbiera co godzinę 10 cm.

Ludność w oczekiwaniu powodzi pracuje gorączkowo nad naprawą wałów ochronnych.

Z Warszawy donoszą:
Kulminacja moment przyboru wody na wsł... dopływach Wi...
Przybył... w dolne koryto Wisły.
W San... w dnin 30 ub. wynosi... b. m. — 3 metry, 2 b. m. — 37 cm., o 10...
W Puł... zybierała wczoraj z godz... W Zawichość...
Fala w... do dołarla już do Warszawy... godzin 8-ej po południu... się ze 1.22 o godzinie 9-ej... metra.
Pod w... zybierała z szybkością...
Okolo... poziom wody przekroczył...
Ludność... ochotniczo pod wodzą... techników naprawia na... Wzdłuż wałów us...
Z ostatniej chwili.
Woda gwałtownie przybiera. Stan + 30.
Zbudowany przez wojsko wał ochronny broni Siekierkę przed naporem groźnego żywiołu.
Na pomoc robotnikom, usypującym wał ochronny na Siekierkach pośpieszyło wczoraj rano wojsko. Z polecenia komendanta miasta, gen. Suszyńskiego, o

godzinie 6-ej rano stanęło do pracy 50 saperów z obozu Kościuszkowskiego pod wodzą chorążego Wojtasa i 50 pionierów z 36 p. p. pod wodzą chorążego Szabrańskiego.
Udział wojska bardzo wybitnie przyczynił się do zabezpieczenia Siekierki przed niechybną katastrofą.
Tama jest na wykończeniu. Saperzy przez noc całą przy świetle reflektorów będą pracowali. Na rano wał ochronny będzie gotów.

POMORZE WCZEŚNIE PRZYGOTOWUJE SIĘ DO WALKI Z POWODZIĄ.

Toruń, 3 7. Odbyło się tu wczoraj posiedzenie komitetu dla akcji ratunkowej na wypadek powodzi.

W Oczekiwaniu Wylewu

Gdańsk, 3 7. Zarządzono tu niezbędne środki ostrożności przeciwko gromadzącemu się Gdańskowi wylewowi Wisły. Naprawiono wały ochronne i zmobilizowano siły robotnicze. Sądzą jednak, iż tegoroczna klęska powodzi nie przybierze większych rozmiarów niż zeszłego roku.

ZNIŻKA FRANKA FRANCUSKIEGO ZJAWISKIEM PRZEJŚCIOWYM.

Paryż, 3 7. „Echo de Paris” zamieszcza wywiad z jedną z wybitnych osobistości świata finansowego. Finansista ów przypisuje niżkę franka potrzebom handlu i wypłatami dokonanymi przez skarbu w dniu 30 czerwca w Nowym Yorku tytułem długów handlowych. Zdaniem tego finansisty niżka fr. może potrwać jeszcze 3 do 4 dni potem powróci on do normalnego kursu.

całości fałszywe. Interesem Anglii jest rozszerzenie swego handlu w Chinach.

Imieniem rządu sowieckiego oświadczył Cziczerin, że nie uczyniliśmy nic, co by mogło szkodzić handlowi angielskiemu w Chinach.

Oświadczenie powyższe wywołało interpelację w izbie gmin, zapytującą, czy mowy lorda Birkenhaeda i Hogga wyłożone zostały za wiedzą rządu angielskiego. Chamberlain zaznaczył, że mowy te wyłożone były przy zachowaniu odpowiedzialności ministrów wobec gabinetu. Rząd angielski poczynił zarządzenia, które są konieczne, aby bronić interesów Anglii.

Na pytanie Kennworth'ego, czy należy przyjąć, że istnieje wpływ bolszewików w związku z obecnymi niepokojami w Chinach, Chamberlain powołał się na poprzednią swoją odpowiedź. Chamberlain nie chciał wymienić państwa, lecz mówił jedynie o „wpływach obcych”. Jeżeli jednak Kennworthy nalega na udzielenie odpowiedzi bardziej określonej, — minister przyznał, że miał na myśli wpływ Sowieci.

—X—

Mr. Chamberlain

k który w krótkim stosunkowo czasie swego urzędowania zdołał przywrócić polityce angielskiej jej dawne znaczenie.

Zatarg angielsko-sowiecki.

Cziczerin wypiera się udziału w antyangielskich wystąpieniach Chin.

Londyn, 3 7 (PAT.) Renfer ogłosił depeszę z Moskwy o rozmowie swego korespondenta z Cziczerinem, który w ostrych słowach zaprotestował przeciwko antybol szwickim mowom lorda Birkenhaeda i generalnego prokuratora Hogga.

Cziczerin oświadczył, że lord Birkenhaed i jego koledzy szukają pretekstu do zerwania stosunków dyplomatycznych z Rosją. Zerwanie to byłoby nieobliczalne w skutkach: pierwszym krokiem po zerwaniu stosunków dyplomatycznych mogłaby być tylko wojna. Pretekstem do zerwania stosunków mają być niepokoje w Chinach, które są powstaniem narodu chińskiego przeciwko uciskowi politycznemu i gospodarczemu ze strony mocarstw obcych. Zarzuty lorda Birkenhaeda są w

Gielda

Pierwsza przedg. warszawska.

Holandja	203.20
Kopenhaga	106.80
Londyn	25.26
Nowy-York	5.17
Paryż	23.71
Praha	15.41
Szwajcaria	100.90
Sztokholm	139.65
Wiedeń	73.10

Druga przedg. warszawska.

Nowy-York	5.20
-----------	------

Tendencja dla walut utrzymana.

Przedgielda gdańska.

Złoty	99.30
Warszawa	99.50
Dolar	6.17
Przekaz na Warszawę	6.18

fig 30. „Łódzkie Echo Wieczorne” 03.07.1925 p.01.

A more modern typography than in the examples given previously can easily be spotted here. Sans serif typefaces are balanced and have a lower contrast in thin and thick strokes. The layout is clearer – the leading article is easily distinguished from the side texts; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/38129/edition/36389>.

4.1.3. „Łódzkie Echo Wieczorne”

A cultural and political newspaper published in Łódź in the years 1925–1928. The ornate headings of the sections and the newspaper’s flag contrast with the simple typographic layout and classic typefaces of the typesetting. As in the case of “Kronika Piotrkowska”, the title typefaces belong to the category of Art Nouveau typefaces.

The main flag - the inscription “Echo” was designed with a typeface imitating decorative hand lettering of painted signs, while “ŁÓDZKIE” and “WIECZORNE” are a sans-serif typeface with a light, playful character. This is indicated by the exaggerated contrast of the thin center line in “E” or the ending of the diagonal lines in “K” and “R”.

Łódź, ²⁴_{XI} 1898 r.
N_o 270.

Kalendarzyk tygodniowy.

Czwartek Jana od Krzyża
Piątek Katarzyny.
Sobota Piotra Aleksandra.
Niedziela Wiktorska
Poniedziałek Małgorzaty
Wtorek Saturnina

Wschód g. 7 m. 37
Zachód g. 3 m. 56
Długość dnia g. 8 m. 19

**Cena prenumeraty
w Łodzi:**

Rocznie rs. 8 k.
Półrocznie „ 4 —
Kwartalnie „ 2 —
Miesięcznie „ — 67
Odniesienie 10 k. m.
Egz. pojedynczy 5 k.

Z przesyłką pocztową:

Rocznie . . . rs. 10 k.
Półrocznie . . . „ 5 —
Kwartalnie . . . „ 2 50
Miesięcznie . . . „ 85

REDAKCJA

ADMINISTRACJA

W ŁODZI
ul. Piotrkowska № 81.

ROZWÓJ

dziennik polityczny, przemysłowy, ekonomiczny, społeczny i literacki, ilustrowany.

Czwartek, dnia 12 (24 listopada) 1898 r.

Kantory: własny w Warszawie, ul. Obózna 7; w Częstochowie w księgarni M. Lipskiej; w Zgierzu u p. Ikierka.

CENA OGŁOSZEŃ w „Rozwoju”: „Nadesłane” na 1-ej stronie kop. 50 za wiersz. Zwyczajne ogłoszenia za tekstem po 7 kop. za wiersz nonparelowy lub jego miejsce. Małe ogłoszenia po 1/2 kop. od wyrazu (dla poszukujących pracy po 1-ej kopie). Reklamy i Nekrologi po 15 kop. za wiersz półtłusty.

Zakład dla chorych NA OCZY Dr. W. Garlińskiego PIOTRKOWSKA № 93. otwarty.

Przyjmuje chorych na stałe pomieszczenie. Ambulans
torium dla przychodzących codziennie od 10—12

Dr. Wincenty Gajewicz Choroby wewnętrzne i dziecięce NOWY-RYNEK 5, dom p. Łubny.

Dr. Sterling powrócił. Piotrkowska № 66.

KALENDARZYK.

Salon artystyczny Benedykta 1.
Panorama „Obłężenie Paryża” (Pasaż Szuca).
Teatr zimowy Victoria, Piotrkowska № 69.
„Własciciel Kuchni” dramat w 5 aktach Ohneta. Początek
o godzinie 8 wieczorem.

Sprawa o pomnik.

Rok 1848 pozostawił na Węgrzech do dziś dnia niezatarte wspomnienia, ranę zabliźnioną wprawdzie, krwawiącą atoli przy lada zadraśnięciu. Ale bo też w roku tym Węgry poniosły straszną klęskę, która na długo zatamowała rozwój ich życia narodowego, gdyby nie szczęśliwy zbieg okoliczności, który je z letargu rozbudził i na nowe, szerokie skierował tory.

Pod wpływem latowej rewolucji w Paryżu, której echa rozległy się po całej zachodniej i środkowej Europie i na Węgrzech rozbudził się ruch narodowy, a duszą jego był znany patriota węgierski Kossuth.

Wskutek słynnej jego mowy, wypowiedzianej na posiedzeniu sejmiku węgierskiego 3 marca roku 1848 wysłano deputację do Wiednia dla przełożenia cesarzowi żądań narodu.

Deputacja ta, której przewodniczył arcyksiążę Stefan, przyjęta była w Wiedniu z zapalem. Cesarz przyjął żądania węgrod i upoważnił hr. Ludwika Bathyany do utworzenia ministerium węgierskiego, w którym tekę ministra skarbu otrzymał Kossuth.

W krótkim stosunkowo czasie przeprowadzono szereg reform, nie uwzględniając atoli ludów niemieckich, zamieszkujących kraje korony św. Stefana.

Skorzystała z tego reakcja, aby podburzyć przeciw węgrom Niemców, Rumunów i Słowian, co doprowadziło wkrótce do otwartej walki między węgry a serbami i kroatami.

Na sejmie węgierskim 5 lipca 1848 r. zgromadzone stany uchwaliły utworzenie 200,000 armii narodowej i uchwały na ten cel 42 miliony guldenów.

Rząd wiedeński rozwiązał oddzielny gabinet węgierski, a mianował komisarzem rządowym hr. Laneberga, po jego zaś zamordowaniu 28 września na moście między Budą i Pestem, komisarzem królewskim bana Kroczy Jelačyca. Wówczas Kossuth utworzył rząd narodowy i rozpoczęła się otwarta walka z Austrią.

W początkach tej szczyście nie sprzyjało sztandarom węgierskim.

Wojska cesarskie pod wodzą księcia Windischgrätza zajęły Pest.

Dopiero w styczniu r. 1849, gdy wojska węgierskie pod wodzą Bena zajęły Siedmiogrod, walka przybrała niepomysłny dla wojsk cesarskich obrót, które poczęły ponosić klęskę jedną za drugą.

Dnia 14 kwietnia na sejmie w Debreczynie Kossuth ogłosił niepodległość Węgier i usunięcie domu Habsbursko-Lotaryńskiego od tronu św. Stefana.

Wtedy na prośbę Austrii wkroczyły na Węgry wojska rosyjskie pod wodzą hr. Paskiewicza i ostatecznie złamały węgrod.

Zawieszono swobody konstytucyjne, zniesiono odrębne prawa i przywileje Węgry zaczęły być rządzone jak kraj niepodległy. Zamienione na prowincję cesarstwa długo nie mogły się one położyć z apadką, aż dopiero dyplom październikowy w r. 1860 przywrócił im prawa polityczne.

Nieszczęśliwa dla Austrii wojna z Prusami w r. 1866 pogodziła ostatecznie węgrod z koroną.

Cesarz patentem z dnia 17 stycznia 1867 r. zapewnił Węgrom rozległy samorząd wewnętrzny i swobody konstytucyjne, dnia zaś 8 czerwca t. r. koronował się uroczystość w Peszcie na króla węgierskiego.

W epoce wojny o niepodległość, gdy naczelny wódz armii austriackiej książę Windischgrätz, naciskany zewsząd przez siły węgierskie w dniu 21 kwietnia 1849 r. opuszczał zdobyty przed parą miesiącami Pest, w starej fortecy górującej nad miastem zostawił słabą tylko załogę pod wodzą generała Heintze.

Wzwołany do poddania Heintze, pomimo 30 tysięcznej armii węgierskiej, której stawiał czoło zaledwie na czele 5,000 żołnierzy—odpowiedział, że bronić się będzie do ostatka.

Jakoż, gdy po nieszcześnie obłożeniu na rozwalone okopy wdarły się wojska węgierskie, Heintze okrzyty ranami bronił się do upadłego.

Bohaterowi temu surowo pojętej powinności wojskowej, której wzięty do niewoli, gdy już nie stało się do walki zmarł z ran, cesarz austriacki w r. 1852 wznosił pomnik spiżowy na plac św. Jerzego, w pobliżu którego padł wódz w obronie zamku powołanego jego honorowi.

Pomnik Heintza był solą w oku węgrom, wyzywającym symbolem ich upadku, przypomnieniem ran odniesionych, którym zabliźnić się nie dawał, zapórą pomiędzy narodem i monarchią.

Po tragicznej śmierci cesarzowej Elżbiety Franciszek Józef chcąc oddać cześć pamięci monarchini, uwielbianej przez węgrod, rozkazał pomnik poświęcony pamięci walecznego żołnierza i jego towarzyszy przenieść na podwórze szkoły katolików, a na jego miejsce wzniesie pomnik cesarzowej.

Rozporządzenie to przyjęte przez węgrod z niezmiernym zapalem, zamącił reskrypt ministra wojny gen. Kriegshammera, omawiający przeniesienie pomnika.

Zdaniem ministra miał on być odtąd widocznym symbolem dla młodzieży węgierskiej, kształcącej się w zawodzie wojskowym, jak należy pojmować honor żołnierski i wierność dla sztandaru.

Niezręczne wystąpienie ministra wywołało istną burzę w parlamencie węgierskim od pewnego już czasu nurtowanym przez obstrukcję, która nieomieszkała skorzystać z nadarzonej sposobności.

Burzę zażęgnąć usiłował minister honwedów, narodowego wojska węgierskiego, baron Fajery, tłumacząc ministra, jakby nie myślał bynajmniej o generale Heintze, lecz o poległych żołnierzach w pamiętnej bitwie przy obronie i zdobyciu Pesztu.

Wywołało to większą jeszcze burzę, którą zaledwie uspokoił prezes parlamentu Szilagy. Na posiedzeniu atoli poniedziałkowym opozycja znów poruszyła sprawę pomnika Heintzego.

Minister honwedów Fajery oświadczył, że wywody jego zostały fałszywie zrozumiane, gdy zaś opozycja wciąż przerywała jego mowę okrzykami, podrażniony zwrócił się do jej mówców ze słowami:

„Nie panom mówić o honorze, skoro depesce nogami honor innych, wy prześladowcy honoru. Opozycja wszczęła piekielny hałas, utrzymując, że Fajery obraził większość sejmową. Wśród następującej wrzawy, trzaskania pulpitemi i tekami o stoly rozlegały się wołania: „Precz Fajery! Ellen Fajery!”

Galerye były tak przepelnione, że zdawały się grozić zawaleniem.

Studenti powiewali chustkami, miotając obelżywe wykrzykniki przeciw Fajerywemu i Banffyemu i śpiewając pieśń Kossutha.

Przed parlamentem musiano utworzyć kordon z siły zbrojnej.

Studenti przez cały dzień gromadnie przeciągali po mieście, podburzając do zaburzeń. Powóz Banffyego obrzucono kamieniami, kamieniami przyjęto policyę, która usiłowała rozprędzić manifestantów.

Ulice w pobliżu parlamentu napełniły zwarte tłumy do tego stopnia, że ruch tramwajów musiał być przerwany.

Dopiero, gdy o godz. 11 rano policya dobyła broni, a jazda wykonała atak na tłumy udało się oczyścić ulicę Ringstrasse. Kilkunastu studentów aresztowano.

fig 31. „Rozwój” 24.11.1898 s.01.

One of the first newspapers in Lodz, of a broad spectrum. Simple layout is dominated by the heavy flag;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/4541/edition/4147>.

fig 32. below: enlarged detail of the flag of „Rozwój”.

4.1.4. „Rozwój”

Journal of broad subject spectrum, published in Łódź in 1897–1914. It was characterized by quite modern for its time typographic layout and selection of typefaces. Particular attention is paid to the number of selected typefaces and the efficient combination of sans-serif and serif typefaces. Decorative typefaces were also used in the project, but only where their use was justified – in the advertising part. | 45

The flag of “Rozwój” was set in a simple sans serif, condensed typeface with a geometric character. There is no contrast between the vertical and horizontal strokes of the letters. The accent over the “O” is on the left side of the optical axis, which distorts the balance of the letter. In addition, the lack of contrast in the case of the letter “z” was not balanced by the thickness of the line, so the letter seems optically lighter than the others.

Nr. 47.

Poniedziałek, 3 Lutego 1913 r.

Rok II.

GAZETA ŁÓDZKA

Wychodzi codziennie po południu, oprócz niedziel i świąt uroczystych.

W soboty z dodatkami ilustrowanymi dla prenumeratorów.

Egzemplarz pojedynczy 3 kop.

Ogłoszenia „Gazeta” drukuje tylko w języku polskim

Redakcja ulica Widzewska nr. 106a (Telefonu Nr. 20-22). Administracja Przejazd nr. 1 (Telefon 20-30). Rekopisów drobnych redakcja nie zwraca. Nr. skrzynki pocztowej 570
 Interesantów w sprawach redakcyjnych przyjmuje się od 2 do 4—Widzewska 106a.

Filje kantoru: Warszawa, „Ira” Bracka 12, telef. 258-94 : Kalisz, Księgarnia M. Hofmanna : Zgierz, Aleksander Łach, kiosk kolporterski : Zduńska Wola, Księgarnia
 Wietnowskiego : Pabjanice, Biuro Dzienników, Al. Władysławski, Zamkowa 23 : Aleksandrów, skład apteczny J. Auerbacha.

Teatr Polski. Dziś o g. 11 w. „Wielka Reduta Aktorska”. Jutro o g. 8 1/4 w. „Wiek miłości”.

„Teatr Popularny” Dziś wiecz. „HONOR”. Jutro wiecz. „Szpieg Bonapartego”
 przy ul. Konstantynowskiej Nr. 16. i „Wesoły dzień Napoleona”.

„BAR pod WIECZĄ” KONCERT dobrze zgranego trio od godz. 7 wiecz. MUZYKA ARTYSTYCZNA
 Dzielna Nr. 1. BUFET obficie zaopatrzony w dobrowolny wybór przekąsek. PIWO browaru „Waldschleschen”, i piśniskio.
 Przy lokalu sala bilardowa i pięć gabinetów. W niedzielę i święta koncert od 12 w poł. do 3-aj i wieczorem.

PALAIS DE GLACE

Warszawa, Nowy-Swiat 19, telef. 225-22.
 Sala ogrzana do 15° R.

Wspaniała Halla ślizgawkowa na sztucznym lodzie.
 Restauracja i kawiarnia
 Wieczorem atrakcja 600 osób na lodzie.

Zawiadomienie.

Niniejszem zawiadamiamy, że nasz inkasent

Władysław Kieszkowski

przesłał być naszym pracownikiem i wskutek tego nie jest upoważniony nadal do inkasowania należności. Przy tej sposobności zwracamy uwagę, że tylko za okazaniem przez inkasentów specjalnego upoważnienia należy płać nasze rachunki, gdyż w takim razie tylko są one dla nas prawnie obowiązujące.

ELEKTROWNIA ŁÓDZKA

Łódzki Oddział Towarzystwa

Elektrycznego oświetlenia z 1886 roku.

241—3—1

Wyszła z druku zajmująca powieść Ch. Dickensa pod tyt.

„Miłość i poświęcenie”

Cena 20 kop.

Nabywać można w Administracji „Gazety Łódzkiej”
 Przejazd Nr. 1.

Stany, a klasy.

Nowa budowa społeczeństwa dzieli ludność na klasy, z których dzisiaj dwie najpotężniejsze stoją z sobą do walki: kapitał zmagając się z pracą. W przyszłości walka ta stanie się jedyną podłożem życia narodów i krajów.

Rozumiemy przeto doskonale projekt zjednoczonej szlachty rosyjskiej przyjmowania do swych orga-

nizacji nowych obywateli, do stanu szlacheckiego nie należących.

Świadczy to bowiem najwyraźniej, że w obecnych czasach w Rosji nastąpiła również ewolucja, która się już dawno odbyła na Zachodzie.

W pierwszych dniach przyszedł miesiąc, a się bowiem odbył zjazd pełnomocników zjeżdżających zjazd szlachty rosyjskiej. Będzie to już dziewiąty zjazd. Organizacja szlachty w Rosji postępuje naprzód.

Na jednym z ostatnich zjazdów skonstatowano znamienity fakt, ustalono ciekawe zjawisko społeczne: Oto siła ekonomiczna szlachty maleje z każdym rokiem, Ziemia—główna podstawa jej bytu—usuwa się z pod jej nóg, zaś do klasy właścicieli ziemskich napływają elementy nowe—nie szlacheckie.

Charakterystyczne to zjawisko daje się zauważyć na całym terenie państwa—tak w Polsce jak i na Litwie. Szlachta, która do roku 1861 jedna tylko wyłącznie trzymała w

swem posiadaniu—ziemię, dzisiaj ustępuje powoli z zajmowanych placówek. Nowe formy życiowe, odmienne warunki społeczne zmuszają znaczne zastępy inteligencji szlacheckiej do emigracji ze wsi do miast. Ziemia w części przechodzi na własność włościan przez parcelację, w części zaś do rąk mieszczan, oraz przedstawicieli innych stanów. Oczywiście zachodzą przy tych manewrach wypadki wiadome. Nowi nabywcy ziemi przepłacają ją. Szlachta robi na tem korzystne interesy, by je następnie likwidować w Montecarlo, ale to inna rzecz...

Chodzi nam bowiem głównie o to, iż klasa ziemiańska przerosła już ramki stanu szlacheckiego, który szuka dzisiaj nowych form swego bytu, nowych przejawów oparcia życiowego; szuka go jednak nie w rolnictwie, lecz w pracy zawodowej w miastach.

Inteligencja miejska, t. j. adwokaci, lekarze, nauczyciele, urzędnicy itp. zostaje stale zasilana przez napływ emigrantów wiejskich—szlachty.

Zjawisko to wielce znamienne. Dowodzi ono postępu rozwoju społecznego.

Życie samo rozbija zaśnieżone ramki konserwatywności. Stany pusty dzięk stanowią. Niema jednolitości interesów stanu szlachecko-ziemiańskiego i szlachy—inteligenta miejskiego.

Także zmiana ma miejsce również w stanie mieszczańskim i włościańskim. Podział na stany oparty na pochodzeniu schodzi na drugi plan, traci swoje dawne znaczenie.

Zatracać się i w walce o byt ginąć doszczętnie dawniejsze różnice pochodzenia, coraz natomiast wyraźniej zaznacza się dzisiaj podział klasowy. Dziś łączy ludzi w grupy społeczne—interes ekonomiczny.

Czwarty list pisarza polskiego do polskiego mieszczanina. *)

Szanowny Panie!

Staram się wzbudzić w sobie, pomimo wszystko, miłość dla Pana i myśleć o nim, i marzyć i w wyobraźni otaczać aurą, ale tak mi to jakoś z trudem przychodzi, bo i owa odwieczna między szlachcicem a mieszczańskim rozbieżność, taśnięcie i lano wypadki i zdarzenia, niemiło sprawiają, iż raczej gniew i oburzenie w duszy rośnie, nie miłość, nie piękno.

Tak też było ze mną przed dniami paroma, gdy już chciałem wprost ztorzeżyć i niebu i Polsce, i wolałem chętnie na świat cały, iż w Polsce, jak w domu warjatów, nie wiesz co znaczy dobre, a co złe, co jutro będzie, nie wiesz, zaiste, co robić. Bo ote dobrze zrobisz, na złe ci to wyjdzie, ale za czynisz, pałazys — dobre wykreślisz. Dawno przesydy wracają w stół, bądź dziej groźnej jeszcze formie. Gdy bowiem dawniej mówiono „duch przestanie chłodzić, gdy trupowi głowę odrąbieasz, dziś wielu wierzy w to święcie, iż duch znacznie chłodzić, gdy się głowy żywym pociąca.

Zupełnie, jak w nowej powieści Stasiaka: „Srebrne dzwony”, w powieści z dzieł mieszczaństwa, za czasów buntownika, wójt mieszczański Alberta:

„Szaleje miasto. Ludzie głowę stracili, rozum stracili. Długo godzinami, nim się zrodziła w oszalałym tłumie — myś!”

Albo tak, jak za czasów listopadowych: wrzaskliwe partie, coraz bardziej utwier-

*) Już po wysłaniu czwartego tego listu mojego otrzymałem list Pański. Wobec tego odpowiadam Pana listowi w liście pismem. J. B.

fig 33. „Gazeta Łódzka” 03.02.1913, p.01;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/51961/edition/49645>.

fig 34. below: „Nowa Gazeta Łódzka”, 11.09.1913, p. 01;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/52421/edition/50090>.

4.1.5. „Gazeta Łódzka”

A newspaper published on and off between the years 1881–1933, discussing current events and culture. Immediately following the newspaper’s clear, simple flag, there is a great variety of typefaces used for ads and emphasis. Art-deco typefaces dominate the chosen typographic solutions. The design of the flag is very similar to that used in “Goniec Łódzki”. The curved, geometric shapes of the letters have a slightly infantile character. The overall typographic expression of the newspaper seems rather chaotic and undefined. | 47

The typeface chosen for the composition of the flag is oval, sans serif and lacks a clearly defined graphic style and expression. The letters are modular, but the execution lacks finesse and sophistication.

Nr. 16.
Czwartek, 11 Września 1913 r.
Rok I.

NOWA GAZETA ŁÓDZKA

Wychodzi codziennie po południu, oprócz niedziel i świąt uroczystych.

W soboty z dodatkami ilustrowanymi dla prenumeratorów.
:: Egzemplarz pojedynczy 3 kop.
:: Na stacjach kolejowych 5 kop.

Prenumerata w Łodzi wynosi:

Rocznie 6 rb., półrocznie 3 rb., kwartalnie 1 rb 50 kop., miesięcznie 50 kop.

Za odosłanie do domu 10 kop. miesięcznie.

Zagranicą miesięcznie rb. 1.

Redaktor lub jego zastępca przyjmuje interesantów w sprawach redakcyjnych od 9 do 1 w redakcji — Widzewska 106a. i od 7 do 8 w administracji ulica Przejazd 1.

Redakcja ulica Widzewska nr. 106a (Telefonu Nr. 20-22). Administracja — Przejazd nr. 1 (Telefon 20-30). Nr. skrzynki pocztowej 570.

Rękopisów drobnych redakcja nie zwraca.

Ogłoszenia: Nadane na 1 stronie 50 kop. za wiersz lub jego miejsce, wśród tekstu 60 kop., reklamy po tekście 15 kop., nekrologia 15 kop., Ogłoszenia zwyczajne 10 kop., Zamiejscowe po 12 kop. za wiersz nonparelowy. Ogłoszenia małe 1 i pół kop. za wyraz. Każde ogłoszenie najmniej 10 wyrazów.

Kantor własny: Warszawa, Marszałkowska 81a m 16. Tel. 198-65. Filje: Zgierz, Aleksander Lach, kiosk kolportacyjny. :: Zduńska, Wola Księgarnia Welenowskiego.

Specjalna Fabryka Kapeluszy Damskich
SŁOMKOWYCH I FILCOWYCH

Józefa MIŁKOWSKIEGO

WARSZAWA
ul. Chmielna 26
TELEFON Nr 37-08
1128-0

TEATR POLSKI

Cegielniana Nr. 63.

Dziś w czwartek „Mał z loterii” W sobotę po poł. po cenach najniższych „Zemsta za mur graniczny”

TEATR POPULARNY

Konstantynowska 16.

Dziś „Cnotliwa Zuzanna” Jutro „Królowa miliardów”

fig 35. „Kurjer Łódzki”, 30.01.1911, p. 01;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/90344/edition/86233>.

fig 36. below: „Kurjer Łódzki”, 10.08.1927, p. 01;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/95192/edition/90892>.

4.1.6. „Kurjer Łódzki”

A newspaper published in Łódź in 1906–1939. During the years it also appeared under the names “Nowy Kurjer Łódzki” and “Kurjer Łódzki Ilustrowany”. Its founder, Stanisław Książek, was previously a co-editor of “Goniec Łódzki”, which was suspended by the tsarist authorities on March 15, 1906. On March 29, Książek obtained approval to publish a new newspaper.

The typography of the first page of “Kurjer Łódzki” (including the 1911 edition) is eclectic – one can get the impression that the printer wanted to use all available typefaces to distinguish individual advertisements. Some of the selected typefaces, especially sans-serifs, may be interesting today, but none of them is characterized by a features that could particularly relate to the multicultural, contemporary and modern day Lodz.

| 49

Nr. 1

Dnia 6 Stycznia.

NIEDZIELA.

d. 25 Grudnia (6 Stycznia) 1883-4 r.

CENA DZIENNIKA:

w Łodzi:	
Rocznie	rs. 9 k. —
Półrocznie	„ 4 k. 50
Kwartalnie	„ 2 k. 50

w Królestwie i Cesarstwie:

Rocznie	rs. 12 k. —
Półrocznie	„ 6 k. 50

DZIENNIK ŁÓDZKI

pismo przemysłowe, handlowe i literackie.

CENA OGŁOSZEŃ:

Za jeden wiersz petitem lub za jego miejsce:
Zwykłe ogłoszenia: za 1 raz 7 kop.,
za 2 razy 15 k., za 3 razy 18 k., za 4
razy 22 k., za 5 razy 25 k., za 6 razy
28 kop.
Nekrologi: za każdy wiersz 12 kop.
Reklamy: za każdy wiersz 15 kop.
Stałe 3 wierszowe ogłoszenia adre-
sowe rs. 2 miesięcznie.

Kalendarzyk.

Dziś: **Trzech Króli.**

Jutro: 8-go Lucyana.

Wschód słońca o godz. 8 m. 11. Zachód o godz. 4 m. —

Długość dnia godz. 7 m. 50. Przybyło dnia godz. — m. 13

Biurow Redakcyjny i Administracyjny
ULICA CEGIELNIANA Nr. 271/b.

Adres telegraficzny: **Kuślakowski, Łódź.**

Ogłoszenia przyjmowane są w Administra-
cji Dziennika oraz w Biurach Ogłoszeń Rajch-
mana i Fendlera w Warszawie i w Łodzi.

Rękopisy nadesłane bez zastrzeżenia — nie
będą zwracane.

OD REDAKCYI.

Kilkoniedniowe opóźnienie naszego wydawnictwa, którego pierwszy numer zapowiadaliśmy na dzień 1 Stycznia, dziś dopiero puszczamy w świat, nastąpiło wyłącznie z przyczyn od nas niezależnych. Przepraszając najmocniej czytelników „Dziennika” za tą minowolną zwłokę, postaramy się wynagrodzić ją choć w części przez dołączenie stosownych dodatków w ciągu bieżącego kwartału.

NASZE ZADANIE.

Łódź i sąsiednie miasta przemysłowe posiadają zupełnie odrębny charakter, różniący je pod wszystkimi niemal względami od innych miast naszych. Nie stanowią one pojedynczych centrów dla najbliższej okolicy, drobnymi ogniskami administracyjnymi lub handlowymi, w których skupiają się tylko interesy sąsiedniej ludności. Są to raczej rozrzucone w pewnych punktach kraju posterunki wielkiego przemysłu, rozwijające się prawie całkiem niezależnie od wpływów miejscowych, a związane przedewszystkiem z ogniskami przemysłu i handlu ogólnieuropejskiego.

Miasta te są też zarazem głównymi przedstawicielami fabrycznego przemysłu w naszym kraju.

O ile więc stanowisko i wpływający zeń charakter Łodzi, nie pozwalają porównywać jej z naszymi miastami prowincjonalnymi, o tyle i zadanie „Dziennika Łódzkiego” musi być zgoła odmiennem od celów i zakresu wydawnictw prowincjonalnych.

Dziennik ten ma być wyrazem życia i potrzeb miejscowych mieszkańców. Życie ich — to niemal wyłącznie działalność na polu przemysłu i handlu — to rozwój dzisiejszych potrzebnych dźwigni naszej ekonomii; potrzeby ich — to niezbędne tego rozwoju warunki.

Jeśli więc wydawnictwo nasze sprostaać ma tak postawionemu zadaniu, to nie może ono posiadać charakteru wyłącznie prowincjonalnego, lecz stać się musi także ogólnym organem krajowego przemysłu i handlu.

Tak pojmujemy zadanie „Dziennika Łódzkiego” w sferze spraw ekonomicznych. Atoli niemniej szerokie dale pole stoi otworem i w innym kierunku.

Wśród gorących zajęć w zakresie interesów materialnych, przemysłowcy tutejsi nazbyt wyłącznie oddawali się sprawom swych przedsiębiorstw, aby z własnej tylko inicjatywy szukać mogli środków bliższego zaspokojenia się z narodem, wśród którego rozciąli ich losy. Podać przeto im te środki, zapoznać ich z krajem, w którym zamieszkali, z ludnością, wśród której żyją, z obyczajami, językiem i literaturą społeczeństwa, którego nieodłączną już częścią stanowią, — oto drugie zadanie „polskiego czasopisma w Łodzi”.

Nie ludzimy się nadzieją, iż danem nam będzie spełnić to zadanie całkowicie. Nie wahamy się jednak przyłożyć doń ręki w niezmierzonym przekonaniu, że niema pożytecznej pracy, która w danych warunkach nie przyniosłaby dodatnich wyników i nie ma

wpływów tak drobnych, aby w zbiorowym, a niestanowiącym działaniu, nie zdołały pokonać nastrojących się trudności.

Łódź, 6 stycznia.

Badaczom naukowemu nieobcy jest obraz normalnego powtarzania się przesileni ekonomicznych, czy to handlowych, czy przemysłowych, czy też pieniężnych. Spostrzeżenia dosyć ściśle zaznaczały już nieraz stałe powtarzanie się owych przesileni, obejmujących już to pewne tylko terytorium, już to całe kraje i części świata. Od lat stu kilkudziesięciu przesilenia te, różnej natury, bądź miejscowe, bądź ogólne, powtarzały się w odstępach dziesięciu lub piętnastu lat. Mówimy tu o przesileniach normalnych począwszy od roku 1780. Ich stałość do tego stopnia uderzała obserwatorów, że angielski Jevons w planach słonecznych dopatrywał wpływu na periodyczność przesileni. Wolno się sceptycznie zapatrywać na tak śmiałe hipotezy, nie wolno wszakże wątpić, że kolejne następstwo złych i dobrych czasów jest koniecznością w życiu ekonomicznym. Sprzyjające danemu przemysłowi warunki wywołują wytwórczość nad miarę, a ta gorączka wytwórcza przy braku odpowiedniego zbytu powoduje... złe czasy. W artykule niniejszym, który ma dać krótki pogląd na miniony rok przemysłowy w Łodzi, zastanowić nam się wypadnie, czyśmy przechodzili przesilenie miejscowe (o ogólnem mowy być nie może), a jeżeli tak, czy ono miało charakter przesilenia przemysłowego.

Przebywamy niewątpliwie okres złych czasów. Zastój terazniejszy w porównaniu do żwawych obrotów lat poprzednich, znanemu się przedewszystkiem brakiem kredytu, który to brak z koniecznością pociągnąć musiał za sobą podważenie firm, nie mogących poddać zbyt szeroko zakreślonym zadaniom albo też pracującym na niezbyt zdrowych podstawach. Położenie wszakże obecnie nie nastroża obaw poważniejszych; zdrowemu przemysłowi łódzkiemu nie tylko nie grozi niebezpieczeństwo, ale nawet trwoga wszelaka obcą mu jest zupełnie. Wielka liczba w ostatnich czasach nastąpiłonych niewypłacalności, mogła wytworzyć u powierczliwych obserwatorów przekonanie, że przechodzimy albo przynajmniej zbliżamy się do przesilenia przemysłowego w Łodzi. Tak jednak nie jest; owszem, rok ubiegły wykazuje rezultat zadowalniający a zawieszenia wypłat, o jakich powszechnie wiadomo, nie były następstwem przesilenia lecz przyczyną czysto miejscowych.

Wprawdzie ceny były w ogólności niższe niż w roku poprzednim, ale nie do tego stopnia, aby mogły wywołać bankructwa znaczących wytwórców. Wprost przeciwnie, bankructwa owe spowodowały przecież wywołanie nieufności obniżenie cen i mamy wszelkie powody mniemać, że z zamknięciem roku niewypłacalności ustana, a ceny powrócą do dawnego poziomu.

Na poparcie tych twierdzeń naszych nie posiadamy, niestety, sprawozdań statystycznych, któreby nam pozwoliły porównać rok 1883 z poprzednim. Brak ten czuć się daje i bardziej od Łodzi rozwiniętymi miastami; wsparci jednakże długoletnim doświadczeniem handlowym na rynku tutejszym, możemy dać następujące zestawienie bardzo zbliżone do rzeczywistości:

- 1) Produkcyja wraz z przystrojem w nowych gałęziach wykazuje w r. 1883 zwiększ. o 15%
- 2) Zbyt wykazuje zmniejszenie o 5%
- 3) Koszta produkcyjni, w skutek po-

- większonych cen na rozmaite materiały, zwiększenie o 5%
- 4) Aż o z powodu zniżek kursowych, zwiększenie o 5%
  - 5) Procenta, w skutek przedłużonych terminów zwiększenie o 10%
  - 6) Niewypłacalności tutejsze zwiększyły się o 15%
  - 7) Niewypłacalności zamiejscowe zostały . . . . . bez zmiany
  - 8) Konjunktury przeciętnie pogorszyły się o 10%
  - 9) Ceny towarów przeciętnie obniżyły się o 5%
  - 10) Zyski zmniejszyły się o 5%
  - 11) Zapasy w skutek niepomyślnego stanu powietrza, powiększyły się o 10%
- Nadzwyczajny zjawisk w handlu i przemysle zgoła nie było.

Zachodzi teraz pytanie, jakie są przyczyny pewnego zastój w handlu, widocznego z cyfr powyższych. Przyczyny te leżą, zdaniem naszym, w warunkach miejscowych. Rynek nasz znajduje się jeszcze w pełni młodzieńczego rozwoju. Każdy pamięta, w jaki to sposób powstał nasz kapitalizm przed laty dziesięciu. Nagłe wywołanie się kilku lub kilkunastu szczytów, natęgnięto mnóstwo naśladowców bezgranicznej odwagi i obdarzyło ich bezprzebieżną siłą przedsiębiorczą. Wielkie przedsiębiorstwa stanęły na porządku dziennym i każdy niemal, ze środkami zgoła nieznaczniemi, uczuł się powołanym do budowy bałhołiskiej wieży. Liczono, że kosztą nakładów, czerpane naturalnie z kredytu, pokryte i umorzone będą w jak najkrótszym czasie. Koniecznego do prowadzenia przedsiębiorstwa kapitału obrotowego szukano sobie w wytworzeniu sprzedaży komisowej, przyczem zapomniano o obciążeniu konta wysoką prowizją komisyonerów. Miłoścy własna zaślepiała nieraz i kazała wierzyć w nieistniejącą znajomość fachową, a przez skądś powiększające widziano tuż tuż zbliżające się kapitały, które dopiero jako wyniki pracy przedaj i później nadejść mogły.

W zwykłym przebiegu rzeczy dzieje się wszakże inaczej. I tak: budowa fabryki trwa nieco dłużej niż się spodziewano, zmierzanie wyrasta nad pierwotny projekt i przybywają różne uzupełnienia, których nie przewidywano. Wszystko to powoduje znaczną dywersję w rachunku. Aby jej zapobiec, improwizowany przedsiębiorca musi się uciec do remittowania różnych trasowań na rynki zagraniczne, aby dalej prowadzić kruchą budowlę. Rozmaite wreszcie okoliczności mogą zmusić gorączkowych spekulacyjnych do uszczerbienia się ze swych zobowiązań zagranicznych. Wówczas skłani się na krytyczny patrzyć. Oto są przyczyny tego rodzaju niewypłacalności, które z natury rzeczy wstrzymują obrót pieniężny. Rozumiemy się, że po takich operacjach często się powtarzających, musi nastąpić przesilenie, ale pieniężne nie przemysłowe. Ogranicza się ono wyłącznie do operacji pieniężnych i właściwie nie ma nic wspólnego z przemysłem. Obecnie przebywamy tylko przesilenie pieniężne, a każdy z biegiem interesów w Łodzi obezpany, przynajmniej temu dowodzeniu. Natomiast przemysł nasz żadną miarą uciecierpieć nie może od wzmiarkowanego przesilenia, a to dla tej prostej przyczyny, że zbyt towarów jest normalny, a klientela z prowincji stanowczo wypłacalna. Każde przeto systematycznie prowadzone przedsiębiorstwo może pracować spokojnie i bez przeszkody.

KORRESPONDENCYE.

Tomaszowski Rawski d. 26 Grudnia 1883 r.

Witając wydawnictwo „Dziennika Łódzkiego”, pośpieszam przesłać wam serdeczne „szczęść Boże” w tem przedsięwzięciu. Dawno już w piśmiennictwie naszym dał się uczuć brak pisma, specjalnie sprawom przemysłowo-handlowym poświęconego, należy się więc spodziewać, że organ wasz znajdzie godne uznanie w prasie krajowej, i poparcie w szerszym kole publiczności. Wezwany o korespondencje, komunikuję wam rzut oka na tutejsze stosunki przemysłowo-handlowe, w ciągu ubiegłego roku.

Miastu naszemu, które już niepoślednie stanowisko w przemysle krajowym zajmuje, świetną przyszłość rokować można, pod względem dalszego rozwoju. Złożone na obszernej równinie, ciągnącej się między dwiema rzekami, których wody posiadają wszelkie własności niezbędne do dobrego mycia wełny i do wyrobu, czystych barw, zwróci zapewne na siebie uwagę zagranicznych przemysłowców, którzy z powodu cel protekcyjnych, zakładają w tutejszym kraju w coraz większej liczbie różne fabryki. Istniejące jeszcze niedogodności komunikacyjne, jak się spodziewać można, usunięta zostanie już w przyszłym roku, przez otwarcie ruchu na wykończającej się części Drogi Żelaznej Iwanogrodzko-Dąbrowskiej, od Kuluszek do Tomaszowa.

W ten sposób zostaniemy zbliżeni do reszty świata handlowego, gdy tymczasem dotąd, wiele osób albo zupełnie o istnieniu Tomaszowa nie wiedziało, albo przynajmniej znaczna liczba kupców unikała nas z obawy blisko trzygodzinnej podróży, nie wygodni powozami pocztowymi lub prywatnymi furmankami.

Cieszymy się więc nadzieją lepszej przyszłości, gdyż terazniejszego przedstawia nam się niezbyt pomyślnie.

W końcu roku zeszłego, wielu tutejszych fabrykantów, zawiesiło swe czynności, z powodu ruiny finansowej. Ludzie ci, którzy po większej części bez dokładnej znajomości obranego zawodu, zajęli się wyrobem sukna i kurtów, zachęćci powodzeniem jednostek, powiększali coraz bardziej wymiary swej fabrykacji, w czym sprzyjała im bardzo ta okoliczność, że z bezwzględna i niewytłomaczoną dotychczas łatwością znajdowali oni nieograniczone prawie kredyty na materiały surowe i przetwory u innych fabrykantów, jak: w przędziarniach, farbarniach i. p. Zaciągali oni w ten sposób zobowiązania, zgoła nieproporcjonalne do własnego kapitału zakładowego, a naturalnie z nadejściem terminów zapłaty nastąpiły przykre czasy. Fabrykanci owi, posiadający, jak wyżej wspomnieliśmy słabą zdolność fachową, zależeli wyłącznie od swoich „najstraszliwych” lub też sami zarządzający fabrykacją, prowadzili ją zbyt kosztownie albo wyrabiali zbyt liche towary. W takich przeto warunkach o powodzeniu mowy być nie mogło. Wypłaty uskuteczniały należało punktualnie, sprzedawano więc towary niżej ceny kosztu, a w ten sposób zrobiony został pierwszy krok na drodze prowadzącej do nieuniknionego upadku.

Rzecz naturalna, że istnienie tego rodzaju konkurencji musi oddziaływać szkodliwie na rozwój i czynności innych fabryk, prowadzonych na racjonalnych podstawach. Żywiono przeto nadzieję, że po owym „krahach”, nastaną dla tutejszych fabrykantów lepsze czasy. Niestety, okazało się inaczej.

Obniżka cen wchodowego do zagranicznych kurtów, a skutkiem tego zaoftar-

fig 37. „Dziennik Łódzki” 06.01.1884, p.01

The first issue of one of the most important, first newspapers of Łódź. Under this edition the title survived merely for eight years, but the newspaper was revived in 1919 and later in 1931-1932, and since 1945 it is still continued today; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/132/edition/113>

fig 38. next page, left: „Dziennik Łódzki” 02.02.1919, p.01; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/45905/edition/43866>.

fig 39. next page, right, top: „Dziennik Łódzki” 19.09.1931, p.01; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/9324/edition/8705>.

fig 40. next page, right, bottom: „Dziennik Łódzki” 01.02.1945, p.01; source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/58065/edition/55466>.

4.1.7. „Dziennik Łódzki”

“Dziennik Łódzki” was originally published only for a few years, between 1884–1892. From the very beginning, the newspaper played an important role in promoting good literature, developing culture in the Łódź community, but also in promoting the voice of the city’s inhabitants.

The attached example (fig. 38) shows that the woodtype characters had less precision – a shaky baseline between the “Z”, “K” and “I” characters. However, due to their uniqueness, they are often more decorative and have an interesting form. The flag of “Dziennik” is set in a slab serif typeface with a condensed width and a thickness slightly greater than that interpreted as regular. The letters are characterized by low contrast and a geometric, even modular shape. Much darker, diagonal strokes of the letters “N” and a very tight distance between the diacritical mark – acute – above the letter “O” catch the eye.

The woodtypes were unique. Contrary to the duplicated casts of types cast with copper or brass matrices, the “woddies” came in one unique version. Each copy of the typeface was made separately. It did not require such a huge amount of work and allowed to print in larger sizes. Lead castings could be efficiently prepared only to certain sizes due to the heat transfer from the casting material to the matrix – if the cast letter was too large it would start to destroy the valuable matrix. For this reason, more sophisticated lettering designs as well as characters intended for larger sizes of text compositions were made of wood.

The following pages present the later developments of “Dziennik Łódzki”. The layout of the newspaper changed dramatically along with the typography and volume of the newspaper. The 1919 variant (fig. 39) is somewhat similar to its predecessor, even the title typeface seems to have similar proportions, even though it is a sans serif. The two later editions are distinguished above all by the prominent lead article and the surrounding side articles. Accordingly, the most advanced typographically seems to be the version from 1931 (Fig. 40). However, the most interesting typeface design for inspiration in the Navis project design is the newspaper flag from 1884.

Nr. 2, rok I.

Łódź, Niedziela, 2-go lutego 1919 r.

Cena numeru 25 fen.

DZIENNIK ŁÓDZKI

Niezależny dziennik polityczny, społeczny i literacki.

Prenumerata:
Miesięcznie mk. 5.— :: Kwartalnie mk. 15.—
Prenumerata przez pocztę miesięcznie mk. 6.—

Redakcja i Administracja:
Dzielnia 22.

Ogłoszenia:
Zwyczajne: 65 fen. za wiersz petitiwy jednorazowego (na stronie niecałkowicie)
Drobne: 10 fen. za wiersz, najmniej 1.— mk. Dla poszukujących pracy wyraz 5 fen.
Nadesłano: przed tekstem 2 mk., w tekście 250 fen., po tekście 150 fen. za wiersz petitiwy (str. 4 asp.)
Kategorie: 1.— mk. za wiersz petitiwy (str. 4 asp.)

Rękopisów nadawanych nie zwraca się.

Redaktor przyjmuje od 6—7 wiecz.

Kinema Od dziś i dni następnych: **CORSO Buffalo-Bill**
Zielona 2. Pierwszy obraz ze złotej serii „WORLD” 1919 r.

Widzowała sensacja sezonu!

Wilson-Cykl II

Sensacyjne ilustracje w 3-ciu częściach niezwykłych sytuacji życia amerykańskiego
200,000 osób podziwiała ten kolosalny obraz w Warszawie.

RA KIMBAL JOUNG.

Orkiestra powiększona
Ceny zwykłe

Archiwum Łódzkie
1919

Brzm. № 19, 3. 4. 31.

Inematograficznej.

Dramat sensacyjny w 6-ciu częściach z życia afrykańskiego.

bestji.

W obrazie tym przyjmują udział lw tygrysy, trefnowy słoń „Charley”
Orangutang „Moryc III”

Należy zobaczyć nadzwyczajną grę małego Bobusia wśród dzikich bestji.
d wtorku „Jokiel śmierci” z serii Cyrk Wolfsona.

Od wydawnictwa!

Spółka wydawnicza która objęła wydawnictwo „Wita” a znana za własne, zatrzymując skład jego redakcji (i oddając go pod nowe kierownictwo) oraz cały aparat techniczny, zmieniła nazwę pisma na „Dziennik Łódzki”.

Zawiadamiając o tym Szanownych naszych Czytelników, upraszamy o popieranie „Dziennika Łódzkiego”, jako niezależnego organu demokratycznego.

Cena egzemplarza wynosić będzie 25 fenigów.

Nowe wybory.

Nasze nie ścisłe echa agitacji politycznej do Sejmiku, gdy już zawiadomienie akcji wyborczej do Rady miejskiej zataczać zaczyna się pośród przyszłych kandydatów. Jeszcze dni kilka, a znów z gwałtowną siłą objawi się cały aparat wyborczy, mury kamienne pokryją szumem i blachowymi odzwonkami się niezgodnym chórem setne wiece.

Z głębin tego nieznośnego chaosu, gdzie myśli polityczna tłucze się po ciasnych podwórkach klik i koterji, należy wydobyć istotną wartość obecnego momentu i przeliczyć go na same praktyczne wskazania, jakie dyktuje każdemu dobremu obywatelowi kraj i miasto obowiązkiem adziata w akcie wyborczym.

Myślby się, koby sądził, iż wybory do Rad miejskich posiadają znaczenie o wiele mniejsze, niż wybory do Sejmu, że centralna instytucja prowadząca Polskę ze względu na swe ogólnokrajowe znaczenie ocale niebo wyżej stoi od miejscowych organów samorządu.

Życie polityczno-gospodarcze nie polega na praw stanowienia, na zawieraniu przymierzy z obcymi mocarstwami. Raczej spoczywa jego punkt ciężkości w działalności drobnych ośrodków pracy, w spółdzielczym mechanizmie ludzkich atomów, związanych w lokalne autonomiczne, cząsteczki.

Polska to nie krzykactwo polityczne nie oratorskie popisy, nie sztandary i pochody, umowy międzynarodowe i matactwa dyplomacji. Polska to praca każdego obywatela kraju, zgodna harmonia wysiłków każdego w swym kółku działania.

Na nie Sejm, jeśli nie będziemy umieli zorganizować podwalin społecznego bytu — ośrodków miejskich i wiejskich, tych najbliższych punktów styczności jednostki i ogółu.

Wybory do Rady miejskiej — to właśnie akcja, mająca na celu utrwalenie i wzmocnienie tych lokalnych, bezpośrednich związków z nami wszystkimi organów społecznego życia. Zależy od nich wiele, bo cała przyszła organizacja miasta, cała jego polityka komunalna.

Choćby sejm najlepsze stanowić ustawy, był nasz ani na jotę się nie poprawi, skoro będzie kulała gospodarka gmin.

Z nieustraszoną energią, z niewyczerpanym zapasem sił maszą obecnie przystąpić mieszkańcy gmin miejskich i wiejskich do nowych wyborów.

I ta nastrożona się decydująca kwestja: kogo wybierać, za czym pójść nowożytnym głosem.

Pod tym względem należy stanowczo różnicę czynić między Sejmem a Radą.

Rada nie jest zasadniczo terenem polityki. Podczas ciężkich lat okupacji przywykliśmy w braku innych reprezentacji nadawać jej charakter polityczny. Na jej terenie odbywały się dyskusje polityczne, rozgrywała się walka partji.

Dziś rzecz ma się inaczej. Wyeliminowanie wielkiej polityki z dzie-

dziny gospodarki komunalnej jest połączym postulat. Nie tudźmy się, iż przeprowadzić to będzie można bezwzględnie, że walka społeczna oicnie w marach muncypalności, ale dążyć należy do coraz znaczącego przekazywania zagadnień tych sejmowi do uregulowania powszechnego. Na pierwszy plan należy wysunąć kwestje lokalne, miejskie.

W związku z tak pojętymi założeńmi organ samorządowych następuje zmiana stanowiska wobec nadchodzących wyborów.

Znajomość gospodarki miejskiej, administracji skarbowości, wiadomości techniczne, bloki i długoletni kontakt z życiem instytucji miejskich — oto zasadnicze wymagania, jakie stawia się kandydatowi do przyszłej Rady.

Naturalnie, iż dużo znaczny i polityczny stanowisko, lecz wysuwanie tego na plan pierwszy byłoby niewybaczalnym wobec przyszłości błędem.

M. W.

Okazuje się obecnie z wiadomości, jakie napływają z całego kraju, iż nadzycia przy wyborach do sejmu były na porządku dziennym. Warszawiacy „Robotnik” zaprowadził specjalną rubrykę, w której skrajnie metody stwierdzano wypadki nadzycia. Oto piękny kwiatek:

W obwodzie Wileńskim w okręgu Słupiecko-Koniskim w czasie głosowania do sali weszła p. Taczanowska, właścicielka ziemiska, która pragnęła głosować. Sprawdzono, że nie jest zapisana na liście wyborców, wobec czego jeden z delegatów sprzeciwił się temu, aby p. Taczanowska głosowała. Ta ostatnia wkrótce tego opuściła komisję wyborczą.

W godzinę potem pojawiło się czterech szanownych i szanownego delegata, motywując swój krok tym, że ten ostatni rzekomo obraził rząd p. Padarowskiego...

Przewodniczący komisji miejskiej p. Tyłman, ani słowem nie zaprzecował przeciwko temu cyfrowi, tylko wesoło śmiał się z drgającym kolosem komisji.

We drzwach komisji miejskiej w Wileńsku wódcza stanął szanowny szanowny Zwiast i wólar: „Nech wchodzi kto ma 11” (liście narodowe) i smiesz każdego wchodzącego pokazywać mu kartkę wyborczą. Jeśli kto miał 11 (Str. Ludowe) lub 11 (P.P.S.), to rozrywał kartkę wobec tłumy świadków i wręczał kartkę 11.

Tak „agitacja” szanowna Zwiastów uprawiała do końca wyborów.

Oficjalne enuncjacje.

Nasi mężowie stanu nie mogą się jakoś przyzwyczaić do myśli, że rozmowy, prowadzone w zacisznych gabinetach, przestają się z łatwością w oficjalne enuncjacje, że usługa prasa, korzystając z niedawno zdobytej wolności, odważa się rozmowy wymownym nagłówek radiotelegramów bolszewickich: „do wszystkich”, i roznosi je szeroko po świecie, że zatem należy być bardzo ostrożnym przy wymianie zdań z przedstawicielami poszczególnych grup społecznych, misji cudzoziemskich lub pism zagranicznych. Daleko lepiej zbywać ostatecznie niektóre kwestje milczeniem lub odpowiadać na nie komunalami, aniżeli wyrażać poglądy za które później trzeba się tłumaczyć.

Ostatnio właśnie chwile szczeroci spłatały figla genjalemu artyście i ministrowi dyktantowi, stojącemu na czele rządu, który w rozmowie z korespondentem „Timesa” wypowiedział opinie, niełatwo dające się pogodzić nie tylko z bezstronnością, demokratyzmem, wolnością, tolerancją i t. p. specjalnie o których się tyle mówi, ale nawet kolidujące prosto ze zdrowym rozsądkiem.

Dowiadujemy się więc, że żydzi nie są dopuszczani do pracy na kolei dlatego, że i przed wojną na kolei nie pracowali... Czyżby rząd polski pragnął, by wszystko wrócić do status quo ante? Czegóż to nie było dawniej, a cóż jest teraz! Wszak dawniej był minist. Padarewski wszechświatowej sławy pianista, obecnie zaś jest prezydentem ministrów niepodległej Republiki Ludowej, t. j. człowiekiem, który najmniej powinien się powoływać na przykłady, zaczerpnięte z innej epoki, na szczęście bezpowrotnie minionej.

Zdanie to jest tak groteskowe, że komentowanie go nie jest właściwie na miejscu, stwarza bowiem pozór, że tego rodzaju twierdzenia można traktować poważnie.

Przechodzimy więc z kolei do sprawy pożyczki państwowej, poruszonej w tym samym wywiadzie przez pana prezydenta ministrów. Otóż pan Padarewski pragnie, zdaje się, przypisać żydom niepowodzenie pożyczki, a przynajmniej twierdzi, że ani jeden żyd pożyczki nie podpisał. Otóż twierdzenie to samo przez się jest nieścisłe, gdyż od pierwszej chwili pomimo zaciekłej agitacji endeckiej przeciwko rządowi i pożyczce cały szereg żydów asygnał kupował. Pożyczka istotnie się nie udało, lecz niepowodzenie to jest wynikiem rozmaitych przyczyn, nad którymi należy się zastanowić. Otóż zasadnicza

Opłata pocztowa niszczona ryczałtem

Dziś 10 stron.

Dziennik Łódzki

№ 1.

Sobota, dn. 19 września 1931 r.

Rok I.

Redakcja: ul. Cegielniana 19, telefon 134-86.
Redaktor przyjmuje od godz. 7-9 wiecz.

Cena 15 gr.

Administracja: ul. Cegielniana 19, tel. 134-86.
Reklamacje przyjmuje się tamże.

*
*
Istnieje tradycja, obowiązująca nowopowstające dzienniki, by w pierwszym numerze umieszczać szumne i barwne zapowiedzi, rzucać hasła, apelować do wszystkich i w imię wszystkiego. Większość tych haseł i zapowiedzi pozostaje tem, czem były w chwili zrodzenia, wytartym wezwaniem frazesów, którym nikt, a zwłaszcza jego autorzy, nie czuł się związany.

Niski poziom czytelnictwa w Polsce sprawił, iż większość pism naszych vegetujących i w okresach normalnych, poszło po linii najmniejszego oporu, grając na najniższych instynktach mas, balansując nawet niejednokrotnie na śliskiej krawędzi między

PO BUNCIE MARYNARZY.

Krytyczna sytuacja finansowa Anglii.

LONDYN, 19. 9. Niezrozumiały dla europejskiego czytelnika bunt marynarzy angielskich, który grozi również przeniesieniem się wrzenia do armii lądowej, jest zjawiskiem w stosunkach angielskich dość prostym, albowiem zarówno marynarka, jak i armia, rekrutowane są w Anglii z najemnych ochotników, nie obowiązując więc w stosunku do nich ta żelazna dyscyplina, do jakiej przyzwyczajeni są żołnierze i marynarze państw europejskich.

Mimo to jednak tego rodzaju wrzenia powtarzają się w historii Anglii niezmiennie rzadko, trzeba więc stwierdzić, iż obecna niesubordynacja marynarzy, stanowiąca zresztą tylko jedno z ogniw

sobie sprawę z tego, jak niepomysłnym jest obniżenie wynagrodzenia urzędników państwowych. „Będzie to dla Anglii nauką na przyszłość — pisze „Germanja”, organ kacerza Brueninga — jak niebezpiecznym jest podejmowanie niepopularnych kroków w dziedzinie finansowej”. Niektóre dzienniki zwracają się do Francji z zapytaniem, czy zechce wyciągnąć odpowiednie wnioski z buntu we flocie angielskiej i czy pozwoli na szerzenie się w Europie kryzysu gospodarczego, który można byłoby pokonać zapomocą środków pieniężnych, nagromadzonych w Paryżu.

Podając powody „strajku” floty an-

prohibicyjnych. Komitet akcji ekonomicznej i celnej również zwrócił się do ministra handlu i przemysłu, nalezając na przede zawarcie z Anglią umowy handlowej, która by zapobiegła niepożądanym konsekwencjom zastosowania do produktów i wyrobów francuskich zamierzono przez Anglię wprowadzenia cel prohibicyjnych. W przeciwnym bowiem razie — oświadcza prezes komitetu p. Jerzy Berger — nastąpią niezawodnie ze strony francuskiej represje, które wyrządzić mogą niepożądany wcale skutek na stosunki między obu krajami.

To samo zaniepokojenie daje się zauważyć i wśród sfer handlowych w Lyonie, którego przemysł jedwabniczy po-

M.B.
im.
L. W.
w
Łodzi

Cena 50 groszy

WYDAWCA
im.
J. P.
w Łodzi

a 116706/2008

Dziennik Łódzki

Nr. 1

Łódź, czwartek dnia 1 lutego 1945 r.

Rok I

Łódź

Zakopane zajęte Walki w Poznaniu trwają

(m) Łódź — dźwięk tej nazwy porusza każdego robotnika polskiego. Łódź była i jest robotniczą stolicą Polski, największym centrum przemysłowym.

Tu bujnie rozwijało się życie robotnicze, stąd szły doskonale tkaniny, znane bodaj na całym świecie. I nie tylko tkaniny. Łódź zawsze była ogniskiem demokracji i postępu. Te idee szły na cały kraj, promieniowały na wszystkie ośrodki robotnicze.

Łódź-miasto pracy, kolebka mas pracujących. Łódź — sumienie robotnicze Polski.

Miasto pokryte lasem szarych kominów fabrycznych, spowite chmurami czarnego dymu, wychowywało ludzi o jasnym spojrzeniu, promiennych twarzach, ludzi czujących na każdej krzywdę społeczną, gło-

LUBLIN, 30. 1. Ofensywa sowiecka rozwija się w dalszym ciągu. Oddziały Czerwonej Armii zdobyły miasta: Drezdenko, Trzcianka, Krzyż, Nowy Targ i ponad 1000 innych miejscowości w Niemczech, Polsce i Czechach.

Najśmielsze umocnienia niemieckie łamią się pod naporem wojsk radzieckich. I tak pod Królewcem zdobyto 56 potężnych bunkrów artyleryjskich, zaopatrzonych w podziemne korytarze. Olbrzymie magazyny amunicji dostały się w ręce wojsk sowieckich.

Ludność niemiecka ucieka w popłochu. Rząd niemiecki mimo drastycznych represji, jak rozstrzelanie w dniu 29. 1. wiceprezydenta Wrocławia, nie może powstrzymać panicznej ucieczki ludności cywilnej.

Moskwa, 30. 1. Ofensywa w Prusach trwa. Zajęto ponad 150 miejscowości, w tym: Bischofsstein, Wartenburg, Buelsen, Falkenau i in. Niemieckie próby przedarcia się koło Olsztyna odparto. Zajęto miasto Marienwerder nad dolną Wisłą.

Walki z załogą Torunia trwają. Na zachód od Bydgoszczy zajęto 60 miejscowości: Linde, Ruden, i in. Na zachód od Poznania zajęto 200 miejsc., m. in. Unruhstadt, Betsch i in.

Walki z załogą Poznania trwają. W dniu 28. 1. wojska sowieckie zdobyły na tym froncie 228 samolotów na lotniskach.

Na zachód od Katowic zajęto 60 miejscowości: Jaegersfeld, Regersfeld i in. Na lotniskach zdobyto 55 samolotów.

JULIAN TUWIM

Modlitwa

Chmury nad nami rozpal w lunę,
Uderz nam w serca złotym dzwonem,
Otwórz nam Polskę, jak płorunem
Otwierasz niebo zachmurzone.
Daj nam uprzątnąć dom czysty,
Tak z naszych zgłiszcz i ruin świątych
Jak z grzechów naszych, win przeklętych.
Niech będzie błędny, ale czysty,
Nasr dom z cmentarza podwignięty.
Ziemni, gdy z matwyb się rzucał
I brząsk wolności ią oziół,
Daj rządzą mądrych, dobrych ludzi,
Mocnych w mądrości i dobroci.
A kiedy lud na nogi stanie,
Niechaj podniesie pięść żyłastą.
Daj pracującym we władanie
Płor pracy ich w: wsi i miastach,
Bankierstwo rozpuść — i spraw, Parle,
By pieniądź w pieniądź nie porastał.

№ 1.

Piotrków, dnia 6 Stycznia 1912 r.

Rok 3.

KRONIKA PIOTRKOWSKA

TYGODNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM M. PIOTRKOWA I OKOLICY. = WYCHODZI W KAŻDĄ SOBOTĘ.

Warunki prenumeraty: W Piotrkowie rocznie rb. 3, półrocz. rb. 1 k. 50; za odnośnienie do domu kop. 15 kwartalnie. — Z przesyłką pocztową i kosztami ekspedycji: rocznie rb. 4, półrocznie rb. 2 k. 00. Numer pojedynczy kop. 6.

Cena ogłoszeń: Za wiersz lub miejsce wiersza jednoszpaltowego na 1 stronie kop. 25; na końcu gazety jednorazowo po kop. 15, kilkakrotnie po kop. 10; Za dołączeni rb. 5 od 1 karty każdorazowo.

Prenumeratę i ogłoszenia przyjmują
Redakcja: dom. p. Jagodzińskiego 1-sze p.
Admin. i Ekspedycja główna: Księgarnia
J. Zradzińskiego i wszystkie m. księgarnie;
w Warszawie zas., Biuro ogłoszeń
Ungra: Wierzbowa 8 (wprost ul. Niecałej)
i D. hand. L. i E. Metz i Sp. Marszałk. 130.

WYŚMIENITY W SMAKU

KONIAK IMPERIAL
ŻĄDAĆ WSZĘDZIE!

(20-11)

D-r R. GÓRSKI, OKULISTA

Zamieszkał w Warszawie, Erywańska 9.

Telefon 3226.

Przyjmuje z chorobami oczu od 4 do 6 po poł.
(9-3)

Samorząd Miejski w Królestwie Polskiem.

Jak doniosły telegramy Duma Państwowa uchwałała w drugim czytaniu wprowadzenie do nas samorządu. Nie jest to wprawdzie decyzja ostateczna, gdyż projekt nim wejdzie w życie wymaga jeszcze długiej wędrówki przez Radę Państwa i zatwierdzenie monarsze, zwiększyło się jednak znacznie prawdopodobieństwo zyskania tak dawno oczekiwanego samorządu.

Pominąwszy że naród nasz, który posiadał już samorząd miejski przed kilkuset laty, w zupełności jest do tego przygotowany, zwrócimy uwagę, iż miasta nasze rządzone przez ostatnie lat 50 przez biurokratów nie mających pojęcia o potrzebach i stosunkach miejscowych, znajdują się już nie w oplakany, lecz wprost rozpaczliwym stanie.

Wprawdzie ktoś odpowie, że Warszawa ma urządzenia higieniczne i kulturalne, które mogą śmiało współzawodniczyć z takimiż za granicą. Prawda, lecz jakie one pochłonęły sumy; starczyłoby ich zapewne na doprowadzenie stolicy naszej do wzorowego wprost stanu pod każdym względem. Jakże inaczej przedstawia się sprawa w miastach mniejszych, gubernjalnych, nie zasobnych w takie fundusze jakimi sypać może Warszawa. Weźmy za przykład taki Piotrków, czyż przy samorządzie możliwym byłby obecny stan cuchnącej Strawy? Toż mniejsze stokroć mieściny u nas, miały w XV wieku swoją kanalizację, na którą obecnie nie może się zdobyć nawet wielka Łódź. A cóż dopiero powiedzieć o miastach powiatowych, nawet tak ludnych jak Częstochowa, Sosnowiec, Będzin czy Włocławek, lub miasteczkach prowincjonalnych, które w tak zastraszającym znajdują się stanie, że niejednokrotnie wołały rzec się godności miejskiej i stać się osadami, niż ugiąć się pod ciężarami teraźniejszych urzędów municypalnych.

A czemu to przypisać? Słusznie w tej sprawie wyraża się «Iskra» upatrując przyczynę tego upadku miast naszych w wadliwej administracji. Bo z kogoż to wybierani są prezydenci i burmistrzowie — jeżeli nie z wysłużonych wachmistrzów lub dymisjonowanych oficerów, nie mających pojęcia o służbie cywilnej. A jeżeli nawet, dzięki szczęśliwemu przypadkowi, znalazł się na stanowisku naczelnika miasta

fig 41. „Kronika Piotrkowska”, 06.01.1912, p.01; source:
<https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/53688/edition/51287>.

4.1.8. „Kronika Piotrkowska”

Kronika Piotrkowska is a local title published once a week in Piotrków Trybunalski in the years 1910–1914. The typography of the newspaper was quite simple. The typeface of the main composition is a classic modern two-element antiqua, popular since the end of the 18th century. Moreover, the title uses the same typefaces available in the Orgelbrand foundry as “Goniec Łódzki”. This indicates the limited variety of the available typographic solutions. The newspaper’s flag on the front page was set in an art deco typeface.

| 55

At the beginning of the 20th century, the period also known as the “Young Poland” period, there was a debate in design circles about the “Polish” typeface. In the articles cited by Janusz Sowiński in the *Typographic Art of Young Poland*, there was criticism of the use of a decorative style called “swojski” (folklore). This term was used to describe decorative Art Nouveau typefaces¹².

12. J. Sowiński, *Sztuka Typograficzna Młodej Polski*, Warszawa: Ossolineum 1982, s. 109.

Deutsche
Pödzer Zeitung.

Mr. A

Montag, den 8. Februar 1915.

1. Jahrgang.

Redaktion, Expedition, Annoncen- und Abonnements-Annahme: Petrifauer-Straße Nr. 86.

¹ Gehet 12. 1/2. Vierteljährlicher mit daraus zahlbarer Abonnementspreis für 1903 und nächste Ausgaben 1.20 Mark. Im übrigen beträgt der Vollpreis 6. Mark, im Vorabdruck 8. Mark. Anzeigenpreise 1/4 Seite Mark 100.--, 1/2 Seite Mark 200.--, 1/4 Seite Mark 150.--. Die Lebensfähigkeits-Steuerpreisliste 50 Kgl. Familien-Heirats- und kleine Anzeigen nach Vereinbarung. Zusatzenahme für den Druck: Verlag des Gemeindef. G. m. b. H. Berlin SW. 11, Leipzigerhof Nr. 15a.

Sechs Monate Weltkrieg.

„England durch deutsche Unterseeboote blockiert! England von der deutschen Marine ins Herz getroffen!“ — eine Kunde, die vor wenigen Tagen die Welt durchflog und die Völker der Erde aufhorchen ließ. War es möglich? War es glaubhaft?

„Die ökonomische Verdrängung, die aus einer Schiffschleppflotte hervorgeht, hat Zeit nötig, um sich in ihrer ganzen Wirkung zu zeigen. Wir sind jetzt erst im dritten Monat, aber man soll nur warten, denn soll die Lage einmal im sechsten Monat prägen, dann im neunten Monat, dann im zwölften Monat, dann werden Sie die Erfolge sehen, die immer deutlicher sein werden, und die Deutschland dem Verderben ausliefern, so sicher, wie der Wind die Blätter von den Bäumen streift.“

[illegible][illegible]

Es ist verdammend, worden wir nicht bestraft worden müssen, bis an den selber die Reize fielen. Die Leute von uns also so leicht unterliegt, daß sie nicht wissen, was in Deutschland seiner weiß, der einvernehmlich Befriedigt, daß er sehr wohl den Blick gegen uns Fronten aufweisen können. Als dann der Krieg in der Tat begann, wagen und die Gegner zunächst so verdrängt gehalten haben denn an ihrem Gock, insbesondere an dem der Russen, „Empire“, zu zerfallen sie nicht. Aber nach wenigen Tagen war Lüttich erobert, dann Lüttich Namur, Maestricht und die ganze Eifel am Rhein, und die Franzosen und Engländer große Verluste an Menschen, aber auch an Kippis.

[illegible][illegible][illegible]

Auch unsere Flotte hat sich glänzend gehalten. Es war voranzuziehen, daß sich unsere Auslandsbezüge gegen ihre Verfolger auf die Dauer nicht würden behaupten können, aber

unvergänglich ist der Ruhm der „Eben“ und des Seefahrers, das bei Coroner steht, und unsere Unterseeboote bringen den Engländern aus Amerikas Tiefen zum Bewußtsein, daß sie nicht die Herrin des Meeres sind. Das beständige und unsere Angriffe auf die englische Küste und die jüngste Seeschlacht bei Heligoland, von der man dafür nur zu erwählen braucht, daß der englische Admiral es war, der sie abgebrochen hat. Und schließlich die des Erfolges unserer Luftschiffe gedenkt, sowie der wertvollen Kooperation unserer neuen Verbündeten, der Türken, die zwar noch einige entscheidende Schlagen geführt haben, sich aber nicht dem Suezkanal, einem Lebensnerv Englands, nähern.

Wenn man also heute, nach sechs Monaten des Krieges, die militärische Situation überblickt, so zeigt sich, nicht nur, daß uns nicht mehr Gefahr droht, sondern daß wir die Feinde arg bedrohen. Im Westen sind wir vollkommen gesichert, werden uns aber damit nicht begnügen, im Osten sind wir mitten im weiteren Angriff, und aushungern kann man uns auch

Zetzte Nachrichten.

Der deutsche Tagesbericht

Großes Hauptquartier. 7. Februar.

Zeitlicher Kriegsjahresplan.

Endlich Opem nahmen wir einen französischen Schützengraben und erbeuteten dabei zwei englische Maschinengewehre. Südlich des Kanals bei La Bassée drang der Feind in einen unserer Schützengraben ein. Der Kampf ist dort noch im Gange. Im übrigen auf beiden Kriegsschauplätzen außer Artilleriekämpfen keine wesentlichen Ereignisse.

Oberste Decretleitung.

Der Krieg.

Der Kaiser seinen Truppen.

Seine Majestät der Kaiser besuchte vorgestern die schlesische Landwehr in ihren Schützengräben bei Gruszczyu, östlich Bloszczywa.

Kaiserliche Auszeichnung eines Jäger-
Bataillons.

Der Kaiser hat, nach dem Naimburger Kreisblatt, dem 21. Referev-Zägerbattalion für seine hervorragenden Leistungen die in D u r c h r u f u n g S o d z den Lotosloß für die Jagne und Besatzung verliehen. Außerdem erhielt das Bataillon Gardelizen und soll nach Beendigung des Krieges aktiv befehlen bleiben. Der Generalsfeldmarschall v. Stinbenburg hat in einem Kriegerbrief ausgesprochen, daß das Bataillon so viel wie eine Division gekostet habe.

Der Reichskanzler über den englischen Hungerkrieg.

Der Berliner Korrespondent von „Kienposten“, Professor Dr. Holtermann, hatte gestern morgen eine Unterredung mit dem Reichs-
kanzler, über die er folgendes berichtet: Ich
machte eine Bemerkung über den englischen
Ausyuanerzug. Der Reichskanzler ging
sodort darauf ein und sagte:

nicht; außerdem haben wir weit mehr feinfüh-
liges Gehör, als die Feinde des Geistes.
unserer Verbündeten. Wenn daher der „gryn-
wold's Freidenk“ nur darin bestünde, daß man
mit den Negern, die sich gränzlich verachtet
haben, den weißen Sklaven wiederzuertheile,
so würde ich mich nicht für einen Feind des
Gutes eignen und sagen, es ist nicht gemein.
Aber daß ich nicht die beifällige Meinung, Die
großen Opier folgen nicht veresiglig gebrau-
t, und wir werden bis an das Ende gehen,
wo ein Feind des Guten nicht länger ge-
hört. Daß der Feind des Guten nicht länger
den Putznamen jenseitig, wird, in dem
man beinahe, hat auch kein Werth. Kein an-
deres, als der, der uns die selten Freudenbo-
stungen des Lebens, die Freuden des Geistes,
den Auswegprogen, das unendliche Gutes,
und letzte Gutes, das uns Glück gebent
hien, dann der Auswegprogen den geistigen
und den unteren Kräfte, ist noch nicht ge-
nügt. In diesem Auspruch ist
meist Recht, als mancher ihn anders offen-
bar.

Nachrichten.

Tagesbericht.

7. Februar.

Kriegschauplatz.

Wir nahmen wir einen Graben und erbeuteten 2000 Majchinengehete. bei La Basse drängten wir in Graben und dort noch im Gange. den Kriegschauplatz. sein keine wesentlichen

berste Decresleitung.

„Sie sagen mir, daß die Allirten ihre Hoffnungen auf eine Ausbesserung Deutschlands setzen, daß namentlich England mit dieser Hoffnung seine unter dem Kriege mehr als es selbst leidenden Bundesgenossen zu der für die hoffnungslose Vertheilung des granaten reiches bestimmen will. Das mag richtig sein. Ich las eben in der Zeitung eine Aeußerung Garibaldi's. Garibaldi soll dem Londoner Korrespondenten des „Matin“ gesagt haben: „Sie wissen, welche Wirkung ein Knebel ausübt. Er ruht das Herz ab. Deutschland weiß das aus selbst ganz genau. Diese Knebelung wird aber nicht eher looser werden, als bis Deutschland sich auf Gnade oder Ungnade ergeben hat.“

Nun, Herr Churchill nimmt den Mund etwas voll. Sehen Sie die Situation nüchtern an: Sie liegt folgendermaßen: Wir haben Lebensmittel genug, um unser Volk bis zur nächsten Ernte zu ernähren. Wenn die Ernte ausfällt, wird das heutige Volk zu Hunger und Tod verurteilt. Der Churchill will lieber an der Spitze des Hungers und Todes stehen, als sich das Recht zu verschaffen, die Ernährung des Reiches zu unterwerfen. Es ist das Organisationsfalsch. Der Staat hat die Sache in die Hand zu nehmen, die Lebensmittel zu verteilen, damit die Raumpolitik nicht zu einer unnützigen Teuerung führt, die natürlich für die ärmsten Schichten eine Hungersnot bedeuten würde. Würden wir das nicht sehen wollen? Zu wozu stellen Sie das große Problem der Ernährung auf einer unheimlichen, unheimlichen Teuerung ab. Die Organisationsfalschheit ist schmerzhaft, aber wir werden sie beseitigen, und unser Staatswesen das wirksamste.

fig 42. „Deutsche Lodzer Zeitung”, 08.02.1915, p.01; source:
<https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/50722/edition/48440>.

4.1.9. „Deutsche Lodzer Zeitung”

“Lodzer Anzeiger” was published in two languages from 1863. In the years 1865–1915 the newspaper was mainly German and had only a small section in Polish, which appeared for a short time as a separate supplement. At that time, it had several names: “Lodzer Zeitung - Gazeta Łódzka”, “Morgen-Ausgabe” and “Abend-Ausgabe” (announcements appearing in the morning and evening), and in 1915 the paper was renamed “Deutsche Lodzer Zeitung”. The text of the newspaper was set mainly in a *fraktur* typeface and had a rather traditional flag. The selected typefaces do not stand out with anything special and followed the traditional newspaper composition.

Opłata pocztowa uliszczona pocztaltem.
פרייז 20 גראשען
HAJER FOLKSBLAT
דיינא 8 דייטשען.

נייטש פאר פאלקסבלאט

אונפארטאלישע פאלקס-נייטשען פאר פאלקסבלאט

Nr. 214/1509 Łódź, Wtorek 11 września 1928 r. זעקסטער יאהרגאנג
Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 24-71. 24-71 פרייז 20 גראשען

געענדערט די פראנצויזישע פאריטיק פארגען דייטשלאנד.

אויף איין סעקטאריאלע פאריטיק
מיט ווערען א מאנאכיע?

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

פארגען דייטשלאנד
אונגעוויינלעך ווי די פאליטיש-דייטשע
האנדעלס-אונטערזאנדלונגען.

fig 43. „Najer Folksblat”, 11.09.1928 r., p.01, Lodz newspaper in Yiddish; source: Centralna Biblioteka Judaistyczna, <https://cbj.jhi.pl/documents/8172/o/>.

4.1.10. „Najer Folksblat”

Before the Second World War, several Yiddish newspapers were published in Łódź, but few of physical issues survived to this day. One of the titles available in the archives of the Central Judaic Library is “Najer Folksblat” (“New People’s Journal”). The newspaper was published in the years 1921–1939. The co-founder of the newspaper and the editor-in-chief was Łazar Fuks.

The newspaper had a complicated typographic layout, created with multiple typefaces. When analysing the front page without knowing the language, it is difficult to distinguish the hierarchy of content importance. The flag of the newspaper was set using a decorative typeface in the Art Nouveau style. Hebrew typefaces have not undergone an evolution similar to Latin typefaces, and their style has not changed much since the beginning of the history of printing. Among those used in the composition of the newspaper “Najer Folksblat”, the most interesting and modern seems to be the typeface below the underline separating the flag and the editorial information. The individual letters are concise, have little contrast and structured, carved shapes.

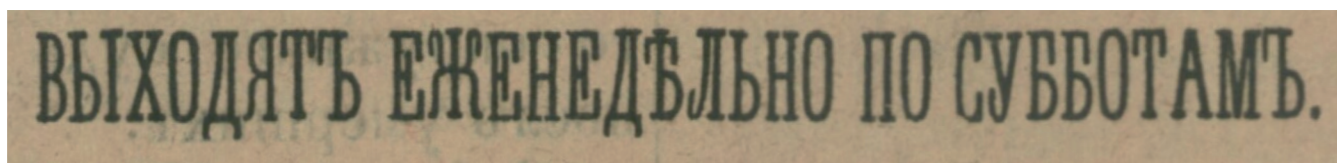
fig 44. „Petrokovskíâ Gubernskíâ Vědomosti”, 12.11.1894, s. 01
Russian language newspaper from Piotrków Trybunalski;
source: <https://polona.pl/item/petrokovskia-gubernskia-vedomosti-1894-no-46-12-noabra,OTIxMTg3Mjg/>.

fig 45. below: detail showcasing the typeface used as an inspiration in the project.

4.1.11. „Petrokovskia Gubernskia Vedomosti”

The archival Russian-language newspapers published in Łódź were not available during the search. The only title related to the Łódź region that was available in the digital repository was “Petrokovskíâ Gubernskíâ Vědomosti” - the official newspaper from Piotrków Trybunalski. It was published in the years 1867–1916 and during this period it only slightly changed its design. | 61

The issue from 1894 turned out to be of particular importance for the Navis project. In this issue, below the flag and the coat of arms of the newspaper, was the inscription: “ВЫХОДЯТЪ ЕЖЕНЕДѢЛЬНО ПО СУББОТАМЪ” (fig. 46), meaning “WEEKLY ISSUE ON SATURDAY”. This condensed typeface is a slab serif, with low contrast and long serifs. Its character is very similar to the typeface used in the composition of the flag of the first edition of “Dziennik Łódzki”.

4.2. Summary of the typographic analysis

The publication of periodicals in Łódź in the second half of the 19th and the first half of the 20th century included many titles of various design nature. The titles were selected for analysis on the basis of the diversity of projects, historical significance and the availability of sources in the archives of Łódź.

When choosing the source of inspiration for the project, it was necessary to make a selection and eliminate from all the available options. Art Nouveau and more decorative typefaces do not have features sufficiently related to the character of Łódź. Their decorations and expressiveness seem outdated and, as the authors of the articles cited by J. Sowiński put it, bear the hallmarks of “familiarity”.

On the other hand, the serif and sans serif typefaces used in the headlines, highlights, and main lineup of newspapers are not unique enough. Their designs have been revived many times, also recently. They come mainly from foreign foundries, they do not have sufficient characteristics that would allow them to be stylistically linked with the industrial Łódź of the late 19th century.

The flag typeface used in the first issues of *Dziennik Łódzki* is by far the most interesting example found in the cited sources. The size and texture of the print indicate the typeface was made in the form of woodtype. While in the typographic specimens at the turn of the 19th and 20th centuries you can find similar suggestions for metal typefaces, this one could have been prepared specifically for the needs of “*Dziennik Łódzki*”. It certainly wasn’t widely available and popular in this particular variety. In addition, its strong, geometric shapes and modular character resonate in an interesting way with the industrial architecture. “Famuly”, factory windows, the way the courtyards were constructed in Lodz – they are also characterized by modularity and geometric shapes.

After an in-depth analysis of the source materials, I decided to treat the typeface of the title flag of “*Dziennik Łódzki*” as an inspiration for the Navis project.

DZIENNIK ŁÓDZKI

DZIENNIK ŁÓDZKI

DZIENNIK ŁÓDZKI

DZIENNIK ŁÓDZKI

fig 46. Successive stages of the project:

1. Scan of the original *Dziennik Łódzki* from 1984
2. Modified image: hardened image allows for better results in transformation of the rasterised pixel image to vector
3. Automatically created vector image
4. *Navis* typeface created from scratch

hamburgefontsz

fig 47. During the conceptual work multiple manual and digital sketches were created. Above is an example created with the Procreate software on an iPad with a stylus, later digitally processed into a vector image. This process allows to quickly define the width of characters and the spacing between them.

5. Projekt kroju pisma Navis

The first step in designing a typeface is to develop a sketch that defines the stylistic direction and overall character of the project. Decisions regarding proportions, character width, and designating the design space have to be addressed first. After designing a few characters, you can check how the proposed signs behave in the composition. It is customary to use test words such as “adhesion” or “hamburgefontsz”. They consist of unique letters that define the character of most shapes with their structure. In the Latin alphabet, lowercase and uppercase letters can be divided into subgroups with a similar design DNA. In the case of minuscule they are: [h, m, n, u, i, l]; [o, b, d, p, q, c, e]; and irregular ones such as [a, k, v, w, x, z, j, f, g, t, s, r, y]. Capital letters are more modular, structured. This is due to the origin of the minuscule and majuscule. Majuscule comes from inscriptions carved in stone blocks in ancient Greece and Rome, while the minuscule comes from handwriting that was written around the 8th century CE. (however, the first examples of handwriting using lowercase letters date back to the 1st century CE).

After creating a general outline of the project, the next step was to transfer the project to a digital platform. Nowadays, you can use tools to facilitate the process. The tablet in combination with a pen allows you to precisely work out sketches before transferring them to a computer program. Then, using Bézier curves, the first characters should be created in one master variant. Entering a few basic lowercase and uppercase letters allows to check the nature of the project in a more realistic way. Already at this stage, the project can be exported and tested for how it behaves in graphic layouts. Of course, the font is not complete, but such attempts provide a chance to correct errors that may not be noticed in the sterile environment of a typeface design program on a screen.

At this stage, the project parameters have been precisely defined. The thickness of the vertical and horizontal elements and the width of the characters as well as the inter-letter spacing are harmoniously set. The next step was to determine the so-called masters, i.e. extreme variations of the design space, which enable interpolation and generation of intermediate variations. *Navis* was initially developed in three thicknesses and widths of characters similar to the pattern from “*Dziennik Łódzki*”.

fig 48. *Wzory Pism Znajdujących się w Drukarni Czerwińskiego i Spółki w Warszawie*,
Drukarnia Czerwińskiego i Spółki, Warszawa, 1875.
Dublet Mittel and Canon¹ were the first typefaces discovered in type specimens that were stylistically compatible with the one from “Dziennik Łódzki”.
Warsaw University Library.

fig 49. next page, left: *Égyptienne Maigre Allongée*
Egyptian Condensed Thin. Typeface from a Swiss Haas Foundry. Higher print and type quality can easily be observed in this example. Type specimen, 19th century. St. Bride Foundation Library.

fig 50. next page, right: more examples of typefaces originating in the Haas Foundry, stylistically similar to the *Navis* project. Type specimen, 19th century. St. Bride Foundation Library.

5.1. Stylistic aspects of the project

The Navis project was developed over the course of several years. Initially, there were design trials and explorations in the stylistic sphere. After choosing a pattern, in the course of research work in libraries (including the University of Warsaw, the National Library in Warsaw, St. Bride Foundation Library, the typographic archive of the University of Reading, British Library, and the team of academic libraries in Oxford), it was possible to find more typefaces of a similar nature. It allowed to choose the most stylistically accurate shapes and details of the letters that gave the final form of the Navis project. It is noteworthy that within one typographic family, the designs of individual characters vary between degrees of handwriting (Fig. 49). After the complete development, the features of the typographic family can be summarised more precisely.

5.1.1. Egyptian (slab serif)

The title typeface of “Dziennik Łódzki”, like Navis, are slab serif projects. In the design community, they were also called Egyptians. This name was probably established due to the prevailing fascination with Egypt at that time. Many of the designs of a similar nature – with solid, blocky serifs and distinctly curled terminals such as “a”, “t”, and “R” – had names that refer to the country: Memphis, Cairo, and Karnak.

The appearance of this species is attributed to the Victorian era in England. These times are still remembered as being the most favorable for the British Empire. Prosperity reigned in the country, technology and industry developed, however, social disproportions between the working class and business owners were also typical. Victorian architecture is still adored by the inhabitants of the British Isles. Steam engines, railroad, world exploration, conquering the wild west by pioneers created a unique zeitgeist, which was visible both in architecture and design.

There was also intensive development and expansion in Łódź. Presumably, it was this mood and the spirit of the times that prompted the authors of “Dziennik Łódzki” to choose the

1. In the XIX century typefaces usually did not have their own name. They were called after the font and type size of the cast piece.

8

Dubelt Cicero Egipskie.(36 $\frac{1}{4}$ f.)

Bo wielkie koszta, mała liczba dzieł godnych druku w tych tak nieszcześliwych dla Polski czasach, stały temu na przeszkodzie.

Dubelt Mittel.(30 $\frac{1}{4}$ f.)

Nader mozolną i obszerną byłaby praca, aby przejść historycznie szereg drukarni polskich. Wymienimy tylko miasta

C a n o n.

(45 f.)

W których najpierwsze ukazały się drukarnie.

ÉGYPTIENNE MAIGRE ALLONGÉE.

No. 529.

Corps 48. — 16 kilog.

Fr. 2. —.

La Typographie ornementale
FONDERIE HAAS A BALE

No. 530.

Corps 56. — 18 kilog.

Fr. 2. —.

Le Courrier de la Glane
ADMINISTRATION

No. 874.

Corps 96. — 20 kilog.

Fr. 1. 75.

Le temple de Shiva.
EBRO 653 RHIN

No. 375.

Corps 108. — 25 kilog.

Fr. 1. 50.

Champs Élysées.

FONDERIE HAAS

A BALE (SUISSE).

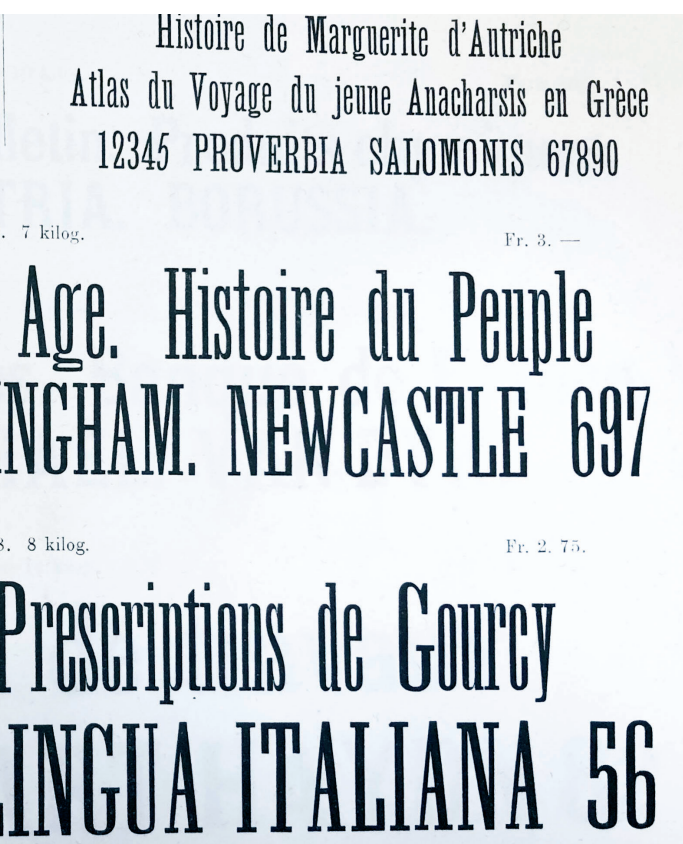
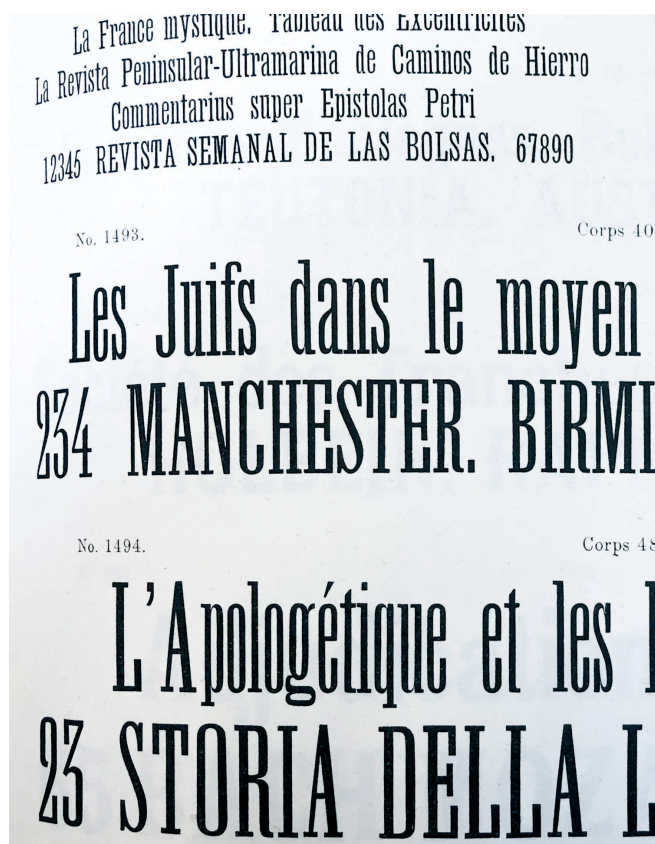
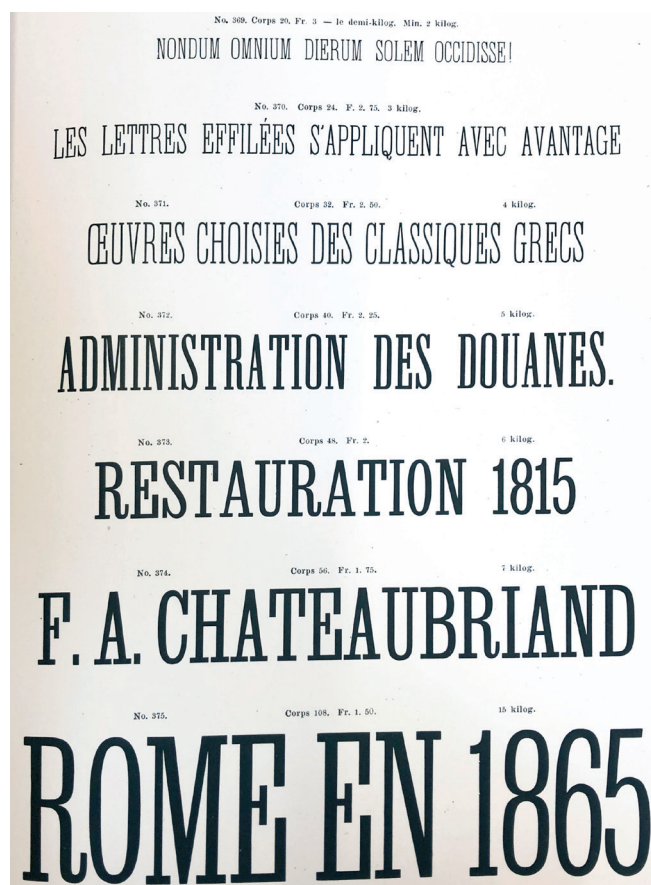
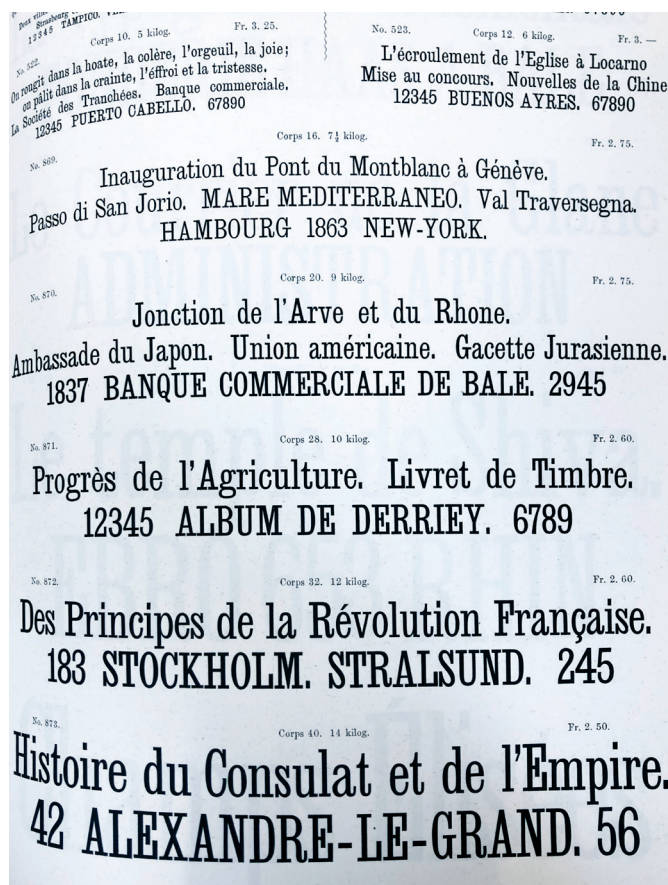

fig 51. Comparison of the inspiration with the final form of the designed characters. Some similarity can be observed in the general form of the letters. The skeleton, detail, proportion and sizes were defined specifically for the project.

typeface for the project. The newspaper was printed at Leon Krukowski's plant at ul. Cegielniana (now ul. Jaracza). According to the information in *Folia Librorum*, the newspaper's typography was not accidental:

The following year, from the initiative and with financial help of Eng. Stefan Kossuth (founder of "Przegląd Techniczny" - the first Polish magazine devoted to technology), the printing office was equipped with new fonts and devices for the use of the first Polish newspaper published in Łódź entitled "Dziennik Łódzki"¹³.

The typefaces ordered for the needs of "Dziennik Łódzki" became the property of the newspaper along with the machines necessary for the continuation of the publication. Later, they first went to the printing house of Jan Petersilge (the founder of the tenement house "under Gutenberg" at 86 Piotrkowska Street in Łódź), and then to the plant of Zdzisław Manitiusz, with whom Michał Petersilge's son joined the company. The plant burned down on the New Year's Eve 1911/1912, and the company's equipment finally found its way to the Typographic Works in Łódź operating at ul. Żeromskiego 87 until the beginning of the 90s. Perhaps due to fire, sale, wear and tear or other events, or perhaps the lack of interest in the history of typography, details of specific typefaces and fonts used to print the first "Dziennik Łódzki" are unknown today.

Navis is not a direct digitization of the typeface from "Dziennik Łódzki". Only the capital letters making up the newspaper's flag were available. They were treated as an inspiration and a starting point to define the proportion, character, transition of contrast, and design characteristics resulting from the letter forms, such as the letter "N". The features of the genre were also crucial – the form of serifs, the shape of the endings of characters such as "R" and "a".

13. H. Tadeusiewicz, *Łódzkie firmy drukarskie XIX-XX w.: (zarys dziejów)*, "Acta Universitas Lodziensis. Folia Librorum 2, 55-74", Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1991, p. 4 (58).

5.1.2. Typeface instances

Due to the nature of the source of inspiration, the final form of the *Navis* typeface was prepared for use in sizes above 18 points. Considering this in the category of optical sizes, it can be referred to as the Headline / Display variant (intended for the composition of titles / headers). Typefaces of this type are characterized by lower readability in scores below 18–24pt, but they can also have more personality, special features in details. The design has been developed in three main masters and six thicknesses: thin, light, regular, semibold, bold and black, which allows a wide use of the typeface in digital and printed versions.

| 71

5.2. Language coverage

Navis is a multicultural project that reflects the traditions of the city's inhabitants. In addition to the Latin script, extended with diacritics, the developed scripts include Cyrillic, which, in addition to Russian, is used for over 200 languages, and Hebrew, which allows for the composition of Hebrew and Yiddish.

The process of designing scripts that are not native to the designer can seem problematic. Some argue that in order to create a design, you must be immersed in a given culture from childhood. Titus Nemeth, in his speech at the ATypI 2016 conference in Warsaw, suggested that it was completely unnecessary. He argued that regardless of the knowledge of the language in which, for example, “tree” is named (tree, arbre, arbol, дерево), a word composed of a set of signs used to write it does not affect our ability to recognize the given object. Similarly, the knowledge of culture and customs that we acquire throughout our lives does not necessarily contribute to an advanced understanding and awareness of the letter shapes of a given script. The basis for typeface designer's workshop is the in-depth study of the script he is working on, not the languages that the script is used for. The language barrier is an obstacle in obtaining sources allowing for palaeographic and technical analyses of manuscripts and existing typefaces, but it is not insurmountable. Determination and the use of simple tools allow to translate the search results of library catalogs. It is also possible to work with people who

use a given script on a daily basis. A successful project is characterized by an analysis of typographic rhythm, contrast and the way characters are drawn using a specific tool. A separate and independent issue is how content users perceive the project. As Titus Nemeth says in his lecture - users are not aware of the principles of typography, which can significantly affect their reception. The question that each designer has to resolve on his own remains: should they create fonts that promote good typographic practices, or meet the readers' expectations for the visual side of the text, for which they do not pay attention unless they are asked about it.

In the case of the Latin script, it was required to prepare diacritics for European languages. This includes the following characters: acute, double acute, grave, circumflex, tilde, caron, breve, cedilla, dieresis (called umlaut), dot, macron, tail, ring, comma. This set, apart from European languages, also allows the use of a typeface in many languages, e.g. of African origin.

Cyrillic is a script that was created independently over the centuries in Central Eastern and Eastern Europe. The shape and way of drawing the signs was derived from Greek. At the beginning of the 18th century, Peter I the Great introduced a reform that required the use of a new form of writing. For some time, he lived and then repeatedly visited the Netherlands, which significantly influenced his aspirations to introduce the character of Western Europe to the Russian Empire. "Graždanka", as this is how the Latinized version of the Cyrillic alphabet is called in Poland, was supposed to resemble a classic roman antiqua. It is worth mentioning that the use of the pre-reform version of the alphabet was punishable by death. Thus, over the past three centuries, typefaces created for the composition of Cyrillic characters have developed stylistically close to Latin typefaces. In the Navis project, the Cyrillic alphabet is based on a project similar to that of "Dziennik Łódzki". In the newspaper "Petrokovskia Gubernskia Vedomosti" there is a fragment with a striking stylistic similarity to the slab serif which served as an inspiration. The final typeface also covers a wider set of characters.

The Hebrew script developed in Europe alongside Latin prints - documented examples of prints date back to 1475, and there are about 100 registered incunabula, i.e. prints from before 1500. However, for cultural reasons, stylistic changes in Hebrew typefaces did not occur simultaneously with Latin. While Cyrillic typefaces can be called *didone*, *slab-serif*, or *grotesque*, in the case of Hebrew, the *Vox* classification described earlier fails. The stylistic references in the case of multi-script projects are therefore more subtle. They mainly include the typographic rhythm and the size of characters, the grayness of the text composed with a given font, the width of characters in relation to the standard and contrast, taking into account, however, the principles of calligraphy of a given script, and not a one-to-one translation of the dominant script. Due to the specificity of projects, the creation of multi-script typographic families is justified. | 73

Setting complex texts with more than one script requires balancing the proportions in such a way that none of them gives the impression of being more important, heavier on the page. Without design assumptions at the stage of creating a typeface, it is very difficult to achieve a balanced composition, especially for scripts where the availability of typefaces is limited.

The basic set consists of twenty-seven characters. Hebrew consists of twenty-two letters, but five of them - *kaf*, *mem*, *nun*, *pe*, and *tsadi* - have final variants that are used at the end of words. Due to the nature of the writing of the language, in everyday writing, diacritics (*niqqud*) are not used to specify the vowels in individual words - the pronunciation should be deduced from the context of sentences and words. In the past, cantillation signs were also used to inform the reader about the melody and accents in the pronunciation of sentences. However, this provision applies only to religious texts and, due to the nature of this project, is redundant.

5.3. OpenType Features

With the modern capabilities of programs and programming languages for creating fonts, advanced stylistic and editing features built into typeface files can be developed. The Navis project

primarily uses the basic linguistic functionalities, but there are also alternative stylistic solutions, and specially defined thicknesses of underlining and strikethrough.

The localization functions are responsible for changing characters in certain cases, if the language of the text is specified. In German it is, for example, changing the double “ss” and “SS” to “ß” and “Ë”. In Catalan, there is a special variant of “L” and “l”, where the dot is slightly closer to the letter, making the text space better.

In terms of stylistics, typeface designers have freedom to go with their preference. So-called stylistic sets, which change one or more characters to an alternate variant, can be encoded in the typeface. In the Navis project there is an additional variant of the letters “a” and “g”, with a single belly, and “y” with a serif instead of the curled bottom end. Each of these characters is controlled by a separate “set”, which allows full control in the case of, for example, online text composition.

5.4. Potential usage and expansion of the project

The Navis doctoral project was created as an attempt to create a typeface reflecting the character of Lodz. By rooting the project in the historical inspirations and the socio-cultural context of the city the nature of the design can be assessed more objectively. Due to its functionality and style, the Navis typeface can be used in both visual identification projects and graphic design of printed publications and digital websites. As a title typeface, it plays a role in defining the expression of the project – it has an eclectic, but also contemporary character. It links back to the 19th century design traditions, but was created as a broad typographic family with many scripts, so it can be used in multilingual projects.

In the future, the Navis project may be expanded with a range of widths and corresponding slanted versions. Such an extension, not necessary at this stage of closing the first stage, can significantly expand the possibilities of using the design. Another similar procedure would be another style of similar proportions but a sans-serif.

Another potential feature is adding the small caps – upper-case letters that allow words to be composed entirely in capital letters but at a smaller height of characters. Thanks to separately designed

characters, the words do not stand out significantly in a longer text composition. According to the editorial rules, capital letters should be used only at the beginning of a word, and if we are dealing with an abbreviation or a distinction that requires word composition entirely in capital letters, the so-called small caps are advised.

| 75

There are many possibilities, but each of them goes beyond the existing historical sources as well as the timing of the project.

6. Type specimen

On the following pages is the Navis typographic specimen. A brochure visually presenting the functionality of the family is a typical form of presenting letters. It consists of two basic components: a practical part representing a character set, language coverage and generated typeface variants; the second part is a creative representation of graphic compositions that allow potential users to judge the typeface in use. | 77

Navis

Multiscript type family in Latin,
Cyrillic and Hebrew.

f

g

r

NAVIS

Navis is a multiscript family of slab serif typefaces. Projects of this genre were also called “Egyptians”. A typeface design referring to the character of the city must resonate with its atmosphere and unique history. For Lodz, it should be a project set in the times of the industrial revolution, based on contemporary proportions and technological possibilities, also referring to the culture and history of the city. For this reason, Navis is a typeface inspired by typographic materials related to Łódź, which includes scripts allowing to type text in languages that were present in the city: Polish, German, Russian and Yiddish.

MANUFAKTURA
KRAŃCÓWKA
ANGIELKA ŻULIK
STARE BAŁUTY
PL. WOLNOŚCI
PIOTRKOWSKA

• • • • • Thin

• • • • • Black

• • • • • Light

• • • SemiBold

• • • • • Bold

• • • Regular

א ב ג
ד ה ו
ז ח ט
י כ ל
מ נ ס
ע פ צ
ק ר ש
ת

k

A

u

X

L

r

M

g

C

E

f

T

a a a a a a
a a a a a a
a a a a a a
a a a a a a
a a a a a a
a a a a a a
a a a a a a

Latin

Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!
Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!
Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!
Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!
Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!
Jeżu klątw, spłodź Finom część gry hańb!

Cyrillic

Ах чудна българска земя, полюшквай.
Ах чудна българска земя, полюшквай.
Ах чудна българска земя, полюшквай.
Ах чудна българска земя, полюшквай.
Ах чудна българска земя, полюшквай.
Ах чудна българска земя, полюшквай.

Hebrew

כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים
כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים
כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים
כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים
כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים
כך התרסק נפץ על גודל קטן, שדחף את צבי למים

Ukryta historia miasta

O Łódzkim Szlaku Kobiet

Скрытая история города

O Подзинской женской тропе

Versteckte Geschichte der Stadt

Über den Weg des Lodz Frauen

פארבארגן געשיכטע פון דער שטאט

וועגן די לאדזש וואמען טרייל

Polski
Русский
Deutsche
שידיו

Łacina • Кириллица • תירבע

A Á Â Ã Ä Å Æ Ā Ă B C Č Ç Ĉ Ċ
D Ď Đ E É Ê Ë Ì Í Î Ĭ J Ĵ K Ł L Ľ
Ġ H Ĥ Î I Í Ĩ Î Ï Ñ Œ Ó Ô Õ Ö Ø
Ű Ĳ M N Ń Ņ Ñ O Ó Ő Œ Š Ś Ŝ Ş Š Š ß
T F Ṭ T̥ U Ú Ů Ū Ü Ù Ũ Ū Ÿ V
W Ẃ Ŵ W̄ Ẁ X Y Ý Ŷ ŷ Ÿ Z Ž ž ž
a á ä ā ă â à ạ ả ã b c ć č ç ĉ ċ d đ
đ e é ě ě ê ë è è ē ę f g ġ ġ ġ ħ ħ
î î í î ï ï ï ĵ ĵ k ķ l ł l' l' m n ñ ñ

ņ ņ o ó ŏ ô ö ò ŏ ō ø õ p q r r̄ ṙ r̈ s s̄
š ṧ ŝ ş t t̄ ṫ ẗ u ú ŷ û ü ù ů ū ů ů
v w ẃ ŵ w̄ w̄ x y ý ŷ ȳ ȳ z ź ẑ z̄
А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О П
Р С Т У Ф Х Ч Ц Ш Щ Ъ Ы Э Ю Я Ъ
а б в г д е ё ж з и й к л м н о п
р с т у ф х ч ц ш щ ъ ы э ю я ъ
ה ח ב ג ד ו ז ח ט י כ ל ס
מ ן נ ס ע פ צ ק ר ש ת
0 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 ? ! # & ( ) / \ { } •

CENA DZIENNIKA:
w Łodzi
Rocznie . . . . . rs. 9 k. –
Półrocznie . . . . . 4 k. 50
Kwartalnie . . . . . 2 k. 50
w Królestwie i Cesarstwie
Rocznie . . . . . rs. 12 k. –
Półrocznie . . . . . 6 k. 50

DZIENNIK ŁÓDZKI

pismo przemysłowe, handlowe i literackie.

CENA OGŁOSZEŃ:
Za jeden wiersz petitem lub za jego miejsce:
Zwykłe ogłoszenia: za 1 raz 7 kop., za 2 razy 13 k., za 3 razy 18 k., za 4 razy 22 k., za 5 razy 25 k., za 6 razy 28 kop.
Nekrologi: za każdy wiersz 12 kop.
Reklamy: za każdy wiersz 15 kop.
Stałe: 3 wierszowe ogłoszenia adresowe rs. 2 miesięcznie

<div><div>Kalendarzyk.</div><div>Dziś: Trzech Króli. Jutro: Ś-go Lucyana. Wschód słońca o godz. 8 m. 11. Zachód o godz. 4 m. — Długość dnia godz. 7 m. 50. Przybyło dnia godz. — m. 13</div></div>	<div><div>Biuro Redakcyi i Administracyi</div><div>ULICA CEGIELNIANA Nr. 271/b. Adres telegraficzny: Kulakowski, Łódź.</div></div>	<div><div>Ogłoszenia przyjmowane są: w Administracyi Dziennika oraz w Biurach Ogłoszeń Rajchmana i Frendlera w Warszawie i w Łodzi.</div><div>Rękopisy nadesłane bez zastrzeżenia — nie będą zwracane</div></div>
--	--	---

OD REDAKCYI.

Kilkudniowe opóźnienie naszego wydawnictwa, którego pierwszy numer zapowiedzieliśmy na dzień 1 Stycznia, dziś dopiero puszczamy w świat, nastąpiło wyłącznie z przyczyn od nas niezależnych. Przepraszając najmocniej czytelników „Dziennika” za tę mimowolną zwłokę, postaramy się wynagrodzić ją choć w części przez dołączenie stosownych dodatków w ciągu bieżącego kwartału.

NASZE ZADANIE.

Łódź i sąsiednie miasta przemysłowe posiadają zupełnie odrębny charakter, różniący je pod wszystkimi względami od innych miast naszych. Nie stanowią one pojedynczych centrów dla najbliższej okolicy, drobnych ognisk administracyjnych lub handlowych, w których skupiają się tylko interesy sąsiedniej ludności. Są to raczej rozrzucone w pewnych punktach kraju posterunki wielkiego przemysłu, rozwijające się prawie całkiem niezależnie od wpływów miejscowych, a związane przede wszystkim z ogniskami przemysłu i handlu ogólnoeuropejskiego.

Miasta te są też zarazem głównymi przedstawicielami fabrycznego przemysłu w naszym kraju.

O ile więc stanowisko i wypływający zń charakter Łodzi, nie pozwalają porównywać jej z naszymi miastami prowincjonalnemi, o tyle i zadanie „Dziennika Łódzkiego” musi być zgoła odmiennem od celów i zakresu wydawnictw prowincjonalnych.

Dziennik ten ma być wyrazem życia i potrzeb miejscowych mieszkańców. Życie ich to niemal wyłącznie działalność na polu przemysłu i handlu — to rozwój dzisiejszy tych potężnych dźwigni naszej ekonomii: potrzeby ich — to niezbędne tego rozwoju warunki.

Jeśli więc wydawnictwo nasze sprostać ma tak postawionemu zadaniu, to nie może ono posiadać charakteru wyłącznie prowincjonalnego, lecz stać się musi także ogólnym organem krajowego przemysłu i handlu.

Tak pojmujemy zadanie „Dziennika Łódzkiego” w sferze spraw ekonomicznych. Atoli niemniej szerokie dlań pole stoi otworem w innym kierunku.

Wśród gorączkowych zajęć w zakresie interesów materialnych, przemysłowcy tutejsi nazbyt wyłącznie oddawać się muszą sprawom swych przedsiębiorstw, aby z własnej tylko inicjatywy szukać mogli środków bliższego zespolenia się z narodem, wśród którego rzuciły ich losy. Podać przeto im te środki, zapoznać ich z krajem, w którym zamieszkali z ludnością, pośród której żyją, z obyczajami, językiem i literaturą społeczeństwa, którego nieodłączną już częścią stanowią, — oto drugie zadanie „polskiego czasopisma w Łodzi”.

Nie ludzimy się nadzieją, iż danem nam będzie spełnić

to zadanie całkowicie. Nie wahamy się jednak przyłożyć doń ręki w tem niezłomnem przekonaniu, że nie ma pożytecznej pracy, która w danych warunkach nie przyniosłaby dodatnich wyników i nie ma wpływów tak drobnych, aby w zbiorowem, a nieustannem działaniu, nie zdołały pokonać nęszczających się trudności.

Łódź, 6 stycznia.

Badaczom naukowym nieobcym jest objaw normalnego powtarzania się przesileni ekonomicznych, czy to handlowych, czy przemysłowych, czy też pieniężnych. Spostrzeżenia dosyć ściśle zaznaczały już nieraz stałe powtarzanie się owych przesileni, obejmujących już to pewne tylko terytorium, już to całe kraje i części świata. Od lat stu kilkudziesięciu przesilenia te, różnej natury, bądź miejscowe, bądź ogólne, powtarzały się w odstępach dziesięciu lub piętnastoletnich. Mówimy tu o przesileniach normalnych poczynając od roku 1720. Ich stałość do tego stopnia uderzała obserwatorów, że anglik Jevons w plamach słonecznych dopatrywał wpływu na peryodyczność przesileni. Wolno się sceptycznie zapatrywać na tak śmiałe hipotezy, nie wolno wszakże wątpić, że kolejne następstwo złych i dobrych czasów jest koniecznością w życiu ekonomicznem. Sprzyjające danemu przemysłowi warunki wywołują wytworczość nad miarę, a ta gorączka wytwórcza przy braku odpowiedniego zbytu powoduje... złe czasy. W artykule niniejszym, który ma dać krótki pogląd na miniony rok przemysłowy w Łodzi, zastanowić nam się wypadnie, czyżmy przechodzili przesilenie miejscowe (o ogólnym mowy być nie może), a jeżeli tak, czy ono miało charakter przesilenia przemysłowego.

Przeżywamy niewątpliwie okres złych czasów. Zastój terazniejszy w porównaniu do żwawych obrotów lat poprzednich, znamionuje się przede wszystkim brakiem kredytu, który to brak z konieczności pociągnąć musiał za sobą poderwanie firm, nie mogących podolać zbyt szybko zakreślonym zadaniom albo też pracującym na niezbyt zdrowych podstawach. Położenie wszakże obecne nie nęszcza obaw poważniejszych, zdrowemu przemysłowi łódzkiemu nie tylko nie grozi niebezpieczeństwo, ale nawet trwoga szelaka obca mu jest zupełnie. Wielka liczba w ostatnich czasach nastąpionych niewypłacalności, mogła wytworzyć u powierzchownych obserwatorów przekonanie, że przechodzimy albo przynajmniej zbliżamy się do przesilenia przemysłowego w Łodzi. Tak jednak nie jest; owszem, rok ubiegły wykazuje rezultat zadawalniający a zawieszania wypłat, o jakich powszechnie wiadomo, nie były następstwem przesilenia lecz przyczyn czysto miejscowych.

Wprawdzie ceny były w ogólności niższe niż w roku poprzednim, ale nie do tego stopnia, aby mogły wywołać bankructwa znaczniejszych wymiarów. Wprost przeciwnie, bankructwa owe spowodowały przez wywołanie nieufności obniżenie cen i mamy wszelkie powody mniemać, że z zamknięciem roku niewypłacalności

ustaną, a ceny powrócą do dawnego poziomu.

Na poparcie tych twierdzeń naszych nie posiadamy, niestety, sprawozdań statystycznych, któreby nam pozwoliły porównać rok 1883 z poprzednim. Brak ten czuć się daje i bardziej od Łodzi rozwiniętym miastom; wsparci jednakże długoletnim doświadczeniem handlowem na rynku tutejszym, możemy dać następujące zestawienie bardzo zbliżone do rzeczywistości:

1. Produkcja wraz z przyrostem w nowych gałęziach wykazuje w r. 1883 zwykłą o 15%
2. Zbyt wykazuje zmniejszenie o 5%
3. Koszta produkcji, w skutek powiększonych cel na rozmaite materiały, zwiększenie o 5%
4. Ażyo z powodu zniżek kursowych, zwiększenie o 5%
5. Procenta w skutek dłuższych terminów zwiększenie o 10%
6. Niewypłacalności tutejsze zwiększyły się o 15%
7. Niewypłacalności zamiejscowe zostały bez zmiany
8. Konjunktury przeciętnie pogorszyły się o 10%
9. Ceny towarów przeciętnie obniżyły się o 5%
10. Zyski zmniejszyły się o 5%
11. Zapasy w skutek niepomyślnego stanu powietrza, powiększyły się o 10%

Zachodzi teraz pytanie, jakie są przyczyny pewnego zastoju w handlu, widocznego z cyfr powyższych. Przyczyny te leżą, zdaniem naszym, w warunkach miejscowych. Rynek nasz znajduje się jeszcze w pełni młodzieńczego rozwoju. Każdy pamięta, w jaki to sposób powstał nasz kapitaliści przed laty dziesięciu. Nagłe wyniesienie się kilku lub kilkunastu szczęśliwców, natchnęło mnóstwo naśladowców bezgraniczną odwagą i obdarzyło ich bezprzykładną siłą przedsiębiorczą. Wielkie przedsiębiorstwa stanęły na porządku dziennym i każdy niemal, ze środkami zgoła nieznacznymi, uczuł się powołanym do budowy babilońskiej wieży. Liczono, że koszta nakладowe, czerpane naturalnie z kredytu, pokryte i umorzone będą w jak najkrótszym czasie. Koniecznego do prowadzenia przedsiębiorstwa kapitału obrotowego szukano sobie w wytworzeniu sprzedaży komisowej, przeczem zapomniano o obciążaniu konta wysoką prowizją komisyonerów. Miłość własna zaślepiła nieraz i kazała wierzyć w nieistniejącą znajomość fachową, a przez szkło powiększające widziano tuż tuż zbliżające się kapitały, które dopiero jako wynik pracy przedź lub później nadejść mogły.

W zwykłym przebiegu rzeczy dzieje się wszakże inaczej. I tak: budowa fabryki trwa nieco dłużej niż się spodziewano, zamierzenie wyraża nad pierwotny projekt i przybiera różne uzupełnienia, których nie przewidywano. Wszystko to powoduje znaczną dywersję w rachunku. Aby jej zapobiec, improwizowany przedsiębiorca musi się uciec do remitowania różnych trasowań na rynki zagraniczne, aby dalej prowadzić kruchą budowlę. Rozmaite wreszcie okoliczności mogą zmusić gorączkowych spekulantów do uiszczenia się ze swych zobowiązań zagranicznych. Wówczas skazani są na kredyt krajowy, ostrożniejszy już, bo bliżej i krytyczniej pa-

trzący. Oto są przyczyny tego rodzaju niewypłacalności, które z natury rzeczy wstrzymują obrót pieniężny. Rozumie się, że po takich operacjach często się powtarzających, musi nastąpić przesilenie, ale pieniężne, nie przemysłowe. Ogranicza się ono wyłącznie do operacji pieniężnych i właściwie nie ma nic wspólnego z przemysłem. Obecnie przeżywamy tylko przesilenie pieniężne, a każdy z biegiem interesów w Łodzi obeznany, przynajmniej temu dowodzeniu. Natomiast przemysł nasz żadną miarą uciepieć nie może od wzmiarkowanego przesilenia, a to dla tej prostej przyczyny, że zbyt towarów jest normalny, a klienta z prowincji stanowczo wypłacalna. Każde przeto systematycznie prowadzone przedsiębiorstwo może pracować spokojnie i bez przeszkody.

KORESPONDENCYE.

Tomaszów Rawski d. 26 Grudnia 1883 r.

Witając wydawnictwo „Dziennika Łódzkiego”, pośpieszam przesłać wam serdeczne „szczęść Boże” w tem przedsięwzięciu. Dawno już w piśmiennictwie naszym dał się uczuwać brak pisma, specjalnie sprawom przemysłowo-handlowym poświęconego, należy więc się spodziewać, że organ wasz znajdzie godne uznanie w prasie krajowej, i poparcie w szerszem kole publiczności.

Wezwany o korespondencye, komunikuję wam rzut oka na tutejsze stosunki przemysłowo handlowe, w ciągu ubiegłego roku.

Miastu naszemu, które już nieposłednie stanowisko w przemyśle krajowym zajmuje, świetną przyszłość rokować można pod względem dalszego rozwoju. Założone na obszernej równinie, ciągnącej się między dwiema rzekami, których wody posiadają wszelkie własności niezbędne do dobrego mycia wełny i wyrobu czystych barw, zwróci zapewne na siebie uwagę zagranicznych przemysłowców, którzy z powodu cel protekcyjnych, zakładają w tutejszym kraju w coraz większej liczbie różne fabryki. Istniejąca jeszcze niedogodność komunikacyjna, jak się spodziewać można, usuniętą zostanie już w przyszłym roku, przez otwarcie ruchu na wykończającej się części Drogi Żelaznej Iwangrodzko-Łąbrowskiej, od Kuluszek do Tomaszowa.

W ten sposób zostaniemy zbliżeni do reszty świata handlowego gdy tymczasem dotąd, wiele osób albo zupełnie o istnieniu Tomaszowa nie wiedziało, albo przynajmniej znaczną liczbą kupców unikała nas z obawy blisko trzygodzinnej podróży, nie wygodnemi powozami pocztowemi lub prywatnemi furmankami.

Cieszymy się więc nadzieją lepszej przyszłości, gdyż terazniejszość przedstawia nam się niezbyt pomyślnie. W końcu roku zeszłego, wielu tutejszych fabrykantów zawiesiło swoje czynności z powodu ruiny finansowej. Ludzie ci, którzy po większej części bez dokładnej znajomości zawodu, zajęli się wyrobem sukna i kortów, zachęcani powodzeniem jednostek, powiększali coraz

Widzew

Retkina

Radogoszcz

Dąbrowa

Polesie

Śródmieście

NAVIS

TYPE FAMILY

- slab serif • eklektyczny •
- **industrialny charakter** •
- łódzki klimat • klasyczny •
- wieloskryptowa rodzina •
- idealny dla akcydensów •

НАВИС

СЕМЕЙСТВО ШРИФТОВ

- египетский шрифт •
- эклектический природа •
- промышленные •
- классический •
- кириллица •
- людзинский стиль •

Karol Scheibler

Pochodził z rodziny niemieckiej wyznania ewangelicko-augsburskiego. Jego ojciec posiadał fabrykę sukna w Niemczech. Scheibler uczył się zawodu w Anglii, a następnie praktykował w Belgii, Francji, Szkocji, Holandii i Austrii.

W 1838 roku został dyrektorem przedzalni w fabryce swojego wuja, Gustawa Pastora w Verviers, a rok później został zatrudniony w przedzalni Johna Cockerilla w Liège. W 1842 roku otworzył przedstawicielstwo kilku firm angielskich zajmujące się sprzedażą maszyn włókienniczych i osiadł w Bad Vöslau pod Wiedniem.

Navis Bold i Regular 106/24 pt

קרול שייבלר

הוא בא מממשפחה גרמנית מאמונה אוונגליסטית-אוגסבורג. אביו היה בעל בית חרושת לבדים בגרמניה. שייבלר הוכשר באנגליה ואז התאמן בבלגיה, צרפת, סקוטלנד, הולנד ואוסטריה בשנת התמנה למנהל בית הטחנה של דודו, בית החרושת של גוסטב כומר בווריריס, ושנה לאחר מכן הועסק במפעל הספינינג של גון קוקרה ב ליז. בשנת פתח משרד נציג של כמה חברות אנגליות שעסקו במכירת מכוונות טקסטיל והתיישב בבאד ווסלאו ליד וינה.

Navis Bold – Regular 136/24 pt; Latin and Hebrew

Карл

Шей
блер

A	B	C	D	E	F	G
H	I	J	K	L	M	
N	O	P	Q	R	S	
T	U	V	W	X	Y	Z
a	b	c	d	e	f	g
h	i	j	k	l	m	
n	o	p	q	r	s	
t	u	v	w	x	y	z
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז
ח	ט	י	ך	כ	ל	ם

А Б В Г Д Е Ж З
 И К Л М Н О П
 Р С Т У Ф Х Ц Ч
 Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я
 а б в г д е ж з
 и к л м н о п
 р с т у ф х ц ч
 ш щ ъ ы ь э ю я
 מ ן נ ס ע פ
 פ ץ צ ק ר ש ת

Kalendarium

1423 1884

1872 1924

100 tysięcy
mieszkańców w mieście

Pierwszy numer
magazynu
„Blok” grupy a.r.

Nadanie praw
miejskich

Pierwszy numer
„Dziennika Łódzkiego”

2011

1992

2009

2020

Kolofon

6 thicknesses

Latin, Cyrillic, and Hebrew

Extended language support allows to set text in multiple languages that use the Latin script and basic usage of Cyrillic and Hebrew scripts.

Unique character of the design comes from extended archive research revolving around the typographic materials related to Lodz and type specimens that had stylistically close projects in history.

Design: Borys Kosmynka

under supervision of prof. Piotr Karczewski

Design created as part of the doctorate project during the Doctoral Studies at the Academy of Fine Arts of Wladyslaw Strzeminski in Lodz

7. Illustrations

- fig 1. “Ex navicula navis” the motto of Lodz;
source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ex_navicula_navis,_%C5%81%C3%B3d%C5%BA_Plac_Wolno%C5%9Bci.jpg
- fig 2. Navis, authors design
- fig 3. Script examples; authors design.
- fig 4. Lodz circa 1812
- fig 5. City rights document of king Władysław Jagiello from 1423;
source: Rosin i Bandurka, Łódź, 1423-1823-1973, p. 105.
- fig 6. Bronisław Wilkoszewski's photography commemorating the First Industrial Exhibition in Lodz; source: Łódzka Biblioteka Cyfrowa, https://fotopolska.eu/Lodz/b34994,1895_-_Pierwsza_Wystawa_Przemyslowa.html?f=133011-foto.
- fig 7. „Typographica”, nr. 9, 1964,
source: <https://www.worthpoint.com/worthopedia/typographica-1964-herbert-spencer-1936311136>.
- fig 8. Adapted factory spaces in Lodz;
source: <https://lodz.travel/>; https://pl.wikipedia.org/wiki/Off_Piotrkowska.
- fig 9. Lodzer typeface. source: Księga Znaku Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi;
source: https://www.lodzkie.pl/files/Identyfikacja/lodzkie_brand_manual.pdf
- fig 10. The Logo of Lodz based on the alphabet of Władysław Strzemiński; source: <https://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/o-miescie/herb-logo-i-symbole-lodzi/logo-lodzi/>.
- fig 11. De Aetna, Petri Bembi, 1495, Aldus Manutius, Wenecja; source: fotografia autora.
- fig 12. as above.
- fig 13. First venetian incunabula character examples; source: <https://articles.c-a-s-t.com/the-influence-of-jenson-on-the-design-of-romans-e86afdbf9b94>.
- fig 14. Omnibus Jenson Classico, Franko Luin;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 59.
- fig 15. Monotype Bembo, Stanley Morison;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 60.
- fig 16. Monotype Baskerville, na podstawie oryginalnego projektu John'a Baskerville'a;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 61
- fig 17. Bauer Bodoni, Heinrich Jost;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 62.
- fig 18. Clarendon, Hermann Eidenbenz, na podstawie projektu Robert'a Besley'a ;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 63.
- fig 19. Gill Sans, Eric Gillp;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 64
- fig 20. Helvetica, Max Miedinger ;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 65.

- fig 21. Trade Gothic, Robert Benton ;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 66
- fig 22. Futura, Paul Renner;
source: Joep Pohlen, Letter Fountain, Taschen, Köln, 2015, p. 67.
- fig 23. FF Beowolf;
source: <https://www.fontshop.com/families/ff-beowolf>.
- fig 24. Emigre type specimen spread;
source: <https://www.emigre.com/PDF/TypeSampler.pdf>.
- fig 25. FF Blur and Industria;
source: <https://www.fontshop.com/families/ff-blur>; <https://www.fontshop.com/families/industria>.
- fig 26. Servus, Michał Jarociński; Nocturne Serif, Mateusz Machalski; Solenizant, Maciej Połczyński; Geller, Ludka Biniek; Lazarus, Ania Wieluńska; Sudety, Jan Estrada-Osmycki; New Zelek Pro, Marian Misiak; Heneczek, Nika Langosz;
source: authors design.
- fig 27. „Łódźer Anzeiger | Łódzkie Ogłoszenia”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/1272/edition/1127>.
- fig 28. „Goniec Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/45975/edition/43924>
- fig 29. as above.
- fig 30. as above.
- fig 31. „Łódzkie Echo Wieczorne”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/38129/edition/36389>.
- fig 32. „Rozwój”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/4541/edition/4147>.
- fig 33. as above.
- fig 34. „Gazeta Łódzka”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/51961/edition/49645>.
- fig 35. „Nowa Gazeta Łódzka”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/52421/edition/50090>.
- fig 36. „Kurjer Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/90344/edition/86233>.
- fig 37. „Kurjer Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/95192/edition/90892>.
- fig 38. „Dziennik Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/132/edition/113>
- fig 39. „Dziennik Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/45905/edition/43866>.

- fig 40. „Dziennik Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/9324/edition/8705>.
- fig 41. „Dziennik Łódzki”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/58065/edition/55466>.
- fig 42. „Kronika Piotrkowska”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/53688/edition/51287>.
- fig 43. „Deutsche Lodzer Zeitung”;
source: <https://bc.wbp.lodz.pl/dlibra/publication/50722/edition/48440>.
- fig 44. „Najer Folksblat”;
source: <https://cbj.jhi.pl/documents/8172/0/>.
- fig 45. „Petrokovskíâ Gubernskíâ Vêdomosti”;
source: <https://polona.pl/item/petrokovskia-gubernskia-vedomosti-1894-no-46-12-noabra,OTIxMTg3Mjg/>.
- fig 46. j.w.
- fig 47. Navis project stages; source: authors design.
- fig 48. Navis sketch; source: authors design.
- fig 49. Type specimen in Drukarnia Czerwińskiego i Spółki in Warszawie; Warsaw University Library; source: authors photo.
- fig 50. Égyptienne Maigre Allongée; St. Bride Foundation Library;
source: authors photo.
- fig 51. Egyptian typefaces; Biblioteka St. Bride Foundation Library;
source: authors photo.
- fig 52. Copmarison: inspirations vs. the final design;
source: photographs and design by the author.
- fig 53. OFF Piotrkowska typeface;
source: authors design.
- fig 54. ATypI 2017 presentation;
source: authors archive.
- fig 55. Classical typographic composition;
source: Rafał Ramatowski.
- fig 56. Pactio type specimen spread;
source: authors archive.
- fig 57. Postgraduate masters thesis page: „The models of Hebrew type design in Europe: a 15th to 20th century survey”; source: authors archive.

8. Bibliografia

Main sources:

1. Pohlen, Joep, *Letter Fountain*, Köln, 2015
2. Rosin, Ryszard, Mieczysław Bandurka, *Łódź, 1423-1823-1973: zarys dziejów i wybór dokumentów*, Łódź, 1974
3. Seneka, Lucjusz, *Opera*, tom II z III, Amsterdam, 1672
4. Sowiński, Janusz, *Sztuka Typograficzna Młodej Polski*, Warszawa, 1982.
5. Stern, Anatol, *Avant-garde graphics in Poland*, "Typographica", Londyn 1964.
6. Tadeusiewicz, Hanna, *Łódzkie firmy drukarskie XIX-XX w.: (zarys dziejów)*, "Acta Universitas Lodziensis. Folia Librorum 2, 55-74", Łódź, 1991.

| 111

Online sources:

1. Adobe Latin Character Sets <https://adobe-type-tools.github.io/adobe-latin-charset/adobe-latin-3.html>.
2. It's time to act, <http://www.alphabettes.org/its-time-to-act/>
3. Księga Znak Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, https://www.lodzkie.pl/files/Identyfikacja/lozkie_brand_manual.pdf
4. Księży Młyn, <https://lodz.travel/turystyka/co-zobaczyc/ksiezy-mlyn/>
5. Nemeth, Titus, There is nothing Arabic about the Arabic script., <https://www.youtube.com/watch?v=Gz34FfzhzNE>.
6. Olocco, Ricardo The influence of Jenson on the design of romans, <https://articles.c-a-s-t.com/the-influence-of-jenson-on-the-design-of-romans-e86afdbf9b94>.

Supplementary sources:

1. Baranowski, Bohdan, Jan Fijałek, *Łódź: Dzieje Miasta*, Tom I do 1918 r., Warszawa–Łódź, 1980.
2. Dorren, Gaston, *Babel: W dwadzieścia języków dookoła świata*, Kraków, 2019.
3. Houston, Keith, *Ciemne typki: sekretne życie znaków typograficznych*, Kraków, 2015
4. Smeijers, Fred, *Type now*, Londyn, 2003
5. Unger, Gerard, *Theory of type design*, Rotterdam, 2018
6. Zapf, Hermann, *Alphabet Stories*, Niemcy, reedycja, 2007

OFF

Font OFF Regular powstał w ramach projektu identyfikacji OFF Piotrkowskiej. Inspiracją do stworzenia kroju była siatka okna fabryki Franza Ramischa.

standard glyphs:

A	B	C	D	E
F	G	H	I	J
K	L	M	N	O
P	Q	R	S	T
U	U	W	X	Y
Z	1	2	3	4
5	6	7	8	9
0	B	E	M	N
P	Q	R	B	P

fig 52. opposite page: poster with the basic set of characters for the OFF typeface, created for the visual identity design for OFF Piotrkowska – a repurposed cultural space in Łódź. Project created as a part of the masters diploma in the Visual Information Design Studio, under the supervision of prof. Piotr Karczewski.

9. Appendix A – carrer in type design

Typography in various forms accompanied me from an early age. I remember with fascination watching the letters my father sketched, filling successive notebooks. For many years, however, my interests revolved around mathematics and music - sciences that combine abstract with the need for creative thinking.

Having decided to study at the Academy of Fine Arts in Łódź and during the course, I did not question the origin of the typefaces I used in my designs. Of course, I knew the names of Herb Lubalin, Adrian Frutiger, Matthew Carter, but I did not take into account the career opportunities in this field. Only at the end of my studies, in the fourth year, I went to the TYPOBerlin conference and there I had direct contact with excellent specialists such as Erik Spiekermann. I decided to include the project of my own typeface in the diploma project in the Studio of Visual Information Design under the supervision of prof. Piotr Karczewski.

| 113

In retrospect, my first steps in the Glyphs program seem like inept attempts, but this moment in my professional development was a turning point. I managed to get the first literature on the subject¹⁴, and through participation in Polish and international conferences, I started to establish contacts and acquire knowledge. During the Design Talks conference in Warsaw, I met Gerry Leonidas, who actively participated in the ATypI (Association Typographique International) organization that organizes annual conferences in various places around the world.

I decided to continue my education in the form of PhD studies – I decided that it would be the best form of expanding my knowledge and skills in the field that fascinated me. In 2016, the ATypI conference was held in Warsaw. During this event, I learned about the possibility of specialist studies in typeface design. As I learnt and progressed individually, I realized that in order to fully develop and master the design workshop in the field of typeface design, it is necessary to complete a year of follow-up studies.

14. *Jak projektować kroje pisma* Jose Scaglione, Laura Messeguer, Christobal Henestrosa

Designin Type Karen Chang

Letter Fountain Joep Pohlen

Były to pierwsze książki, które zapoczątkowały moją prywatną bibliotekę, którą sukcesywnie rozbudowuję.

In 2015-2019, my work and career were focused on four basic components. The first was to continue my PhD and develop research materials for the project of my choice; the second was cooperation with the ATypI organization as a co-organizer of the conference¹⁵; third, equally important, was the cooperation with the Book Art Museum; the fourth, probably the key one, was my postgraduate master's degree in typeface design at the University of Reading in the UK in 2018–2019. As the PhD project and research work have already been described in this paper, I will focus here on the other three fields of activity.

Cooperation in organizing the ATypI conference was a big challenge. It required responsibility, concentration, ease of communication with various cells responsible for the event (management board, other organizers, volunteers, sponsors, guests and conference participants) and resistance to stress. Nevertheless, the contacts I established in the course of my cooperation with this international organization proved invaluable. I had the pleasure to talk about my passion, among others, with Matthew Carter, Martin Majoor, Fred Smeijers and other stars in the typeface design world. I have established closer, even friendly relations with many designers. It was thanks to the cooperation with ATypI that I was able to confront my portfolio with Gerry Leonidas¹⁶, which resulted in a successful recruitment process for studies in Reading. An equally important aspect of participation in ATypI conferences was to develop awareness of the importance of research and academic work in the field of visual and typographic communication.

Digital writing seems obvious to our community - there are hundreds of thousands of Latin typefaces available. In many places in the world, however, the situation is different - for example, in the Bengal region there are 250 million people and the

15. 2016 – Warszawa, Polska, wolontariat

2017 – Montreal, Kanada, menadżer warsztatów i wolontariuszy

2018 – Antwerpia, Belgia, menadżer warsztatów i wolontariuszy

2019 – Tokyo, Japonia, menadżer warsztatów i wystaw, koordynator wolontariuszy

16. Kierownik katedry Projektowania Krojów Pisma, University of Reading; Prezes Stowarzyszenia Association Typographique International 2017-2020

fig 53. Frame from the recording of ATypI Montreal 2017 presentation: *Safekeeping of the typographic heritage in the Book Art Museum of Łódź.*

number of users of the script is estimated at 300 million - when using mobile phones, they are forced to write in the Latin alphabet, in English, as there are no Bengali typefaces available in the operating systems of the devices. This is just one example of the current state of availability and development of typography in the world, with cultural, semantic and emotional implications. However, I am convinced that it is the academic work and the organization of events allowing to increase awareness that will allow for overcoming such problems as the lack of access to knowledge and tools or, for example, equalizing cultural and educational differences.

I started working with the Book Art Museum in 2015. The headquarters of this unique foundation is a summer villa which is part of the Grohman factory complex at Księży Młyn. There is a foundry, typesetting and bookbinding workshops in the buildings cellar. Janusz and Jadwiga Tryzno made an extremely important undertaking – at the turn of the 80s and 90s, they saved the complete inventory of the State Enterprise's Font Foundry from scrapping. These resources included, above all, complete sets of matrices from the 19th century

fig 54. Classical typesetting done on a composing stick.

foundries existing in Poland. The Book Arts Museum collection is therefore the most comprehensive archive of the heritage of Polish typography. The cooperation with the museum allowed me to get to know the typesetting and foundry workshop and to understand in a tangible way the source of the typographic composition principles that we work by today. In addition, I had the opportunity to organize and conduct typesetting workshops, and thus to develop my teaching skills. The most important event, however, was the *Brygada 1918* project - revitalization of the typeface found in the form of matrices in the MKA archives, financed by the *Niepodległa* Program (part of the Ministry of Culture and National Heritage). I collaborated with Mateusz Machalski, Andrzej Tomaszewski, Ania Wieluńska and Przemysław Hoffer. The project premiered in May 2018 at the Presidential Palace in Warsaw, as part of the celebration of the centenary of Poland's independence. The *Brygada 1918* was the first professional typeface design on which I had the opportunity to work. In its final, expanded form, *Brygada 1918* covers a broad set of Latin, Cyrillic, Greek, IPA phonetic characters, and is available for download under an open license.

Defining the topic of the doctoral dissertation, the beginnings of work on the Navis project, and cooperation on the Brygada 1918 typeface coincided with the start of studies in Reading. I already had basic knowledge in the field, I had practical experience in designing typefaces, I knew what I expected from the time spent on additional learning. However, I must point out that the reality exceeded my expectations. The amount of stimuli I was exposed to during my studies, historical information, cultural contexts and social conditions allowed me to understand the importance of typography and letters as a medium of interpersonal communication on a much broader and in-depth level than just workshop skills. As part of my studies, I had several workshop sessions with invited lecturers (Victor Gaultney, Fred Smeijers, Richardo Olocco and Michele Patane, Sahar Afshar, Gerard Unger) and two research trips (the first to Antwerp, The Hague and Amsterdam, the second to Oxford) during which I had the opportunity to see examples of prints from the beginning of printing until the 20th century. In addition, the classes included participation in library sessions and a cross-sectional analysis of the university's rich collections, workshops on various scripts such as Cyrillic, Arabic, Devanagari, Tamil, Bengali and others. The core of the program focused on classes in the history of typography, printing, and practical classes in typeface design.

My Pactio graduation typeface project is a family of text typefaces intended for book typesetting. It includes a wide set of Latin, Cyrillic, Arabic and Hebrew characters. It is available in a range of thicknesses and corresponding italic versions. The second component of the diploma was my master's thesis, which I wrote under the supervision of prof. Eric Kindle. The topic of my thesis was the analysis of Hebrew script typeface models from the 15th to the mid-20th century. As part of my research, I spent many hours in libraries in Oxford and London, studying original examples of Hebrew prints. I was able to perform an extensive typographic analysis, also including the socio-cultural conditions influencing the changes taking place within the script.

Studying in Reading allowed me to gain control of the design workshop, as well as develop skills in working with source materials. The university's analytical approach differs signifi-

fig 55. next page: spread from the Pactio typeface specimen, created as a partial fulfilment of the Master of Arts in Typeface Design program at the University of Reading.

Epistolas has ita scripsit, & inscrip-
miffæ: non ego arbitror: sed placuit
qua incipias, definas cum **lubet**; *inse-*
eris ad ordinem aut materiem certam
miscellanea argumenta: etsi Philo-
censo *Senecam hec obiter & carptim*
meditatus erat, aut incidebat, **int**
in horto, in domo, *in lecto*. Quando
Sunt igitur cottidiani conceptus, fi-
lia, **alti animi atque** boneſti. *Qui*
intervenerint, haud fortiter eo neg-
mento temporis adſtruas, quo ſunt
nium, ut facile **ex** ipſis colligas : co-
Rufi, itemque Lecanii & Licinii, id
Meminit in epiftola 9 r. **Lugdunenſ**
qui clades ea illis extremis *Conſul*

fit, non quia veræfint, & **aßidue fic**
titulus & ratio ſcribendi libera, in
ſeras, varies, ut lubet; neque adstring-
n. Eſt velut **filva** quaedam rerum, &
ſophiae tamen finibus clauſa. Ego
n ſcripſiſſe, per intervalla, ut quidue
ter ambulandum, exercendum,
do enim illud ingenium quieverit?
five: ſed, ita me Deus, pulchra, uti-
in tamen *& verae quædam Epistolæ*
gatum: ſed quedam. Hoc vel argu-
t ſcriptæ. **Omnes enim** intra bien-
onſulatu Memmii Reguli & **Virginii**
d eſt, haud longe ante ejus mortem.
ſis coloniæ exuſtæ, & deplorat: at-
alibus incidiffe videtur, cum Tacitus.

fig 56. Page from the masters thesis: "The models of Hebrew type design in Europe: a 15th to 20th century survey" submitted as a partial fulfilment of the Master of Arts in Typeface Design program at the University of Reading.

cantly from the more relaxed, project-oriented position of the academies of fine arts (this applies to institutions in Poland and around the world). In-depth knowledge of both positions will always accompany me in my further work. Thanks to it, I can approach design work in a creative, free way, but I am aware and prepared for research and scientific work, which is an indispensable aspect of the work of a typeface designer.

Finally, I would like to express my special thanks to all those who made it possible to complete this work. My supervisor, prof. Piotr Karczewski, my friends and acquaintances with whom I was able to consult the technical nuances of programming type-faces as well as the style of foreign scripts - Cyrillic and Hebrew: Mateusz Machalski, Anna Wieluńska, Andrzej Tomaszewski, Shani Avni, Liron Lavi Turkenich, Jose Scaglione , Gerry Leonidas, David Quay, and everyone who answered many of my questions between 2014 and 2020.

Borys Kosmynka

DOCTORAL THESIS 2020

Navis. Typeface project...